

Павло Усєнко

ПАВЛО ВУСЕНКО

Вибрані твори
в двох томах

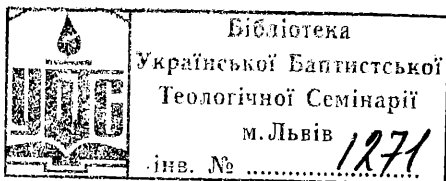
Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1963

ПАВЛО УСЕНКО

Вибрані твори

Т О М
ПЕРШИЙ

Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1963

У2

У74

До першого тома творів Павла Усенка ввійшли вірші та поеми, написані переважно в 1922—1951 роках. Він охоплює тривалий творчий шлях одного з перших комсомольських поетів.

ПАВЛО УСЕНКО

В радянській поезії Павлу Матвійовичу Усенку належить особливе місце. Він — заспівувач комсомольської поезії на Україні — усім складом і духом своєї творчості, її внутрішнім змістом поет комсомольський. Саме завдяки П. Усенку вперше і повновладно, як справжні герої часу, увійшли в нашу художню літературу представники героїчного комсомольського племені з їх безмежною мужністю і хоробрістю у боях з білогвардійською контрреволюцією в роки громадянської війни і з куркульсько-бандитськими зграями у відбудовний період, з неповторною романтикою їх трудових буднів, сповнених самовідданості і горіння, молодечого запалу і пристрасті. Це — нові герої, яких до П. Усенка ще не знала наша література.

На відміну від інших комсомольських поетів, які разом з ним або трохи пізніше починали свій творчий шлях, лише П. Усенко залишився вірним своїм героям, і можна з повним правом сказати, що комсомольська тема — це тема його життя, це, так би мовити, пісня його вічного кохання. Їм, молодим і завзятим будівникам нового, соціалістичного суспільства, поривним і вогнистим, віддає поет весь жар свого серця, усе своє натхнення.

З сторінок книг П. Усенка постає багатий і на диво цільний характер передового юнака, члена Ленінського комсомолу. першого призову, його думи,

почуття, мрії, прагнення, його повсякденні діла і турботи. Цей характер з повним правом можна назвати типовим, збірним, але, як справжній художній характер, він глибоко індивідуальний, з своїм, властивим тільки йому сприйманням навколишнього світу, з своєю особливою реакцією на ті чи інші події. Невичерпна, всеперемагаюча енергія, напруження молодих нерозтрачених сил, готовність піти на все, пожертвувати усім, навіть життям, заради «мет вогнистих», нестримне завзяття, спопеляюча ненависть до ворогів і разом з тим глибока ніжність душі, що грає, іскриться найрізноманітнішими барвами, надзвичайно чутлива до всього доброго, світлого, — ці і багато інших рис, важко, а то й просто неперерадованих, але відчутних, можливо, навіть не стільки з слів, скільки з мелодій, інтонацій, ритмів, звучання віршів, повно і вагомо характеризують образ людини, яку змальовує поет усією творчістю.

З особливою повнотою і виразністю П. Усенко показав життя свого героя, яке припадає на двадцяті і початок тридцятих років. І не випадково: адже молодість цього героя співпадає і з молодістю самого поета, в ці роки особа поета повністю зливається з героєм його творів. П. Усенко, як відомо, за природою свого покликання — лірик, йому властиве ліричне сприйняття дійсності. Для того щоб ті чи інші факти і події життя органічно ввійшли до його твору, вони повинні бути пережиті ним, стати фактами і подіями його особистого життя, особистої біографії, кровно зачіпати його особисті інтереси. Тільки тоді його талант засяє, заіскриться усіма барвами. Так, П. Усенко — лірик, але лірик громадського звучання, і в цьому особлива цінність і принадність його таланту. Він уміє розповісти про події суспільно-громадського життя з такою безпосеред-

ністю і сердечністю, з таким непідробним хвилюванням, з яким інші поети могли говорити лише про свою кохану. І до того ж, без будь-яких афектацій, штучної піднесеності. В цьому сила поета. І ці риси творчості П. Усенка наближають його вірші до кращих творів раннього В. Сосюри, зокрема таких, як «Червона зима», «О, недаремно». Але якщо В. Сосюра дає, так би мовити, повну волю своїм почуттям, які пливають у нього повноводою бурхливою рікою, ніби затоплюючи усе на своєму шляху, то П. Усенко значно стриманіший, і в той же час за цією стриманістю емоцій відчувається велика їхня сила і напруженість. Особливості сприйняття дійсності обома ліриками виразно відбиваються і в ритмомелодичній структурі їхніх віршів: у В. Сосюри переважають плавні, наспівні ритми, а в П. Усенка уривчасті, напружені, нерідко рвані, він не цурається й окремих елементів тонічного вірша, не завжди вибагливий до рими. На ритмомелодику і взагалі на всю художньо-стильову структуру віршів поета величезний, навіть вирішальний вплив мав український пісенний фольклор, а також, до деякої міри, творчість П. Тичини з її ударними ритмами, уривчастовольовими інтонаціями, яка також, як відомо, своїм корінням сягає в цілющі надра української народної пісні.

Звичайно, все це не означає, що творче обличчя П. Усенка складається з таких, здавалося б, різноликвих, на перший погляд, навіть не сполучних між собою елементів і рис. В тому-то й сила і своєрідність таланту поета, його творчої індивідуальності, що в ній, ніби у горнилі, перетопились усі ці різноманітні, взаємовиключаючі елементи і дали новий цільний органічний сплав, такий відмінний від інших і такий багатий на свої власні кольори і звуки.

Тому так легко відрізнити голос П. Усенка від голосів інших поетів, скажімо, В. Сосюри або П. Тичини чи будь-якого поета його покоління.

Безперечно, ця самобутня поетична індивідуальність виробилась не відразу: П. Усенко почав писати вірші ще 1916 р., чотирнадцятирічним юнаком, а перший вірш «На день трирічного ювілею Лохвицької організації КСМ» він надрукував 1921 р. Проте активне творче життя почалося приблизно десь із 1923 р. У 1925 р. вийшла його перша книжка поезій під назвою «КСМ» Зібрані у ній вірші характеризували П. Усенка уже як цілком оригінального, самобутнього поета. В дальшому поет, залишаючись самим собою, зростав, підвищувалась і вдосконалювалась його майстерність, збагачувалась художня палітра, дещо в процесі цього розвитку відпадало, багато в чому талант поета набував нових рис, проте його внутрішня природа залишалась незмінною, як і кожного справжнього, сильного таланту. Незмінною залишилась і ота злитість особи поета з героями його творів, оте суто особисте сприйняття явищ громадського і суспільного життя. Про П. Усенка не можна сказати, що він «відображає». Це зовсім не підходить до його творчості, не в природі його таланту. І ті вірші, де він намагався «відображати» дійсність або «відгукнутися» на якусь, хай навіть і дуже важливу, але не виболену, як свою особисту, подію,— ті вірші виявлялися, на жаль, тільки «на рівні» — в них майже нічого позначеного творчою індивідуальністю поета не було. На щастя, їх не так багато в ранній, найбільш інтенсивний період діяльності поета.

Поезія П. Усенка двадцятих і початку тридцятих років пройнята бадьорим життєстверджуючим пафосом,— пафосом переробки старого світу і творення

нового життя. Поет пристрасно, від душі оспівує те нове, що тільки народжується, пускає свої перші паростки. Він і сам не тільки словом, але й ділом брав активну участь у ствердженні його, будучи комсомольським агітатором в селах рідного Кобиляцького повіту на Полтавщині, а потім секретарем Лохвицького повітового комітету комсомолу, працівником Полтавського губкому комсомолу. Боротьба за новий світ, молодість і завзяття його будівників — це не лише тема поезій П. Усенка, це його життя. Ось чому з такою могутньою, всепокоряючою силою звучать вірші поета про його друзів, ровесників, «дітей синьоблузих».

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь.

Точність вислову, простота і разом з тим велич образів, надзвичайно свіжих й оригінальних, бойовий ударний ритм, ідейно-сміслова і мелодійна чіткість і вагомість кожної фрази, кожного рядка — все це робить вірш урочистим, енергійним, мужнім. Його вольовий, могутній дух настільки захоплює, збуджує почуття і уяву, що перестаєш бути читачем, стороннім спостерігачем цього переможного, рішучого поступу юних незборимих лав, які «в далі Комуни» веде «Жовтня всесвітнього спів», вони ніби кличуть у свої мільйонні ряди на бій проти старого світу: . . .

Треба, товаришу, брате,
Пуґа порвати, розбити!

Вони наснажують, підбадьорюють, будять, на-
дыхають —

З Леніним жити, творить!

Цей вірш написаний ще в 1924 році. Він не став якимось офіціальним, узаконеним гімном комсомолу — такого гімна, як відомо, нема, — але з ним пов'язана молодість цілого покоління молодих борців за справу Леніна, його рядки повторювали ті, хто йшов на бій проти куркульських банд, хто, залишивши рідний завод, йшов за велінням своєї честі і совісті у найглухіші села, щоб розкрити селянам «Леніна книги і глави», пропагувати нове, колективне життя. Вірш не тільки заряджав енергією «дітей синьоблузих», він водночас був грізною пересторогою старому світові — «ідуть!».

У вірші органічно поєднані мотиви боротьби проти внутрішніх ворогів з пафосом боротьби проти світового капіталу, розкрито інтернаціональну єдність молодіжного революційного руху усіх країн. Тому цей владний виклик «синьоблузих», їхнє грізне попередження — «ідуть!» — набирає ще більшої сили і глибини, ще більшої емоційно-сміслової наснаги.

Навіть зараз, майже через сорок років після того як він був написаний, не можна читати цей вірш без хвилювання, хоча на подібну тему написана не одна сотня віршів і серед них були й такі, які за художнім рівнем стояли начебто вище усєнківського. Справжня поезія, породжена клетотом самого життя, ніколи не старіє, час над нею безсилий.

У цьому ж ідейно-інтонаційному ключі написано чимало віршів. Варто назвати такий надзвичайно чіткий, багатий інструментовкою вірш, як «Молот», де автор прагне передати свій задум, підсилити поетичні образи з допомогою своєрідного наслідування звуків і ритмів:

Ми молодь,
Ми молодь,
Товаришу молот,
Товаришу. любий,

Розмірено гупай,
Та гупай,
Та гупай!—
Гуп, гуп, гуп...

Удари молота символізують кування щастя для людей («В ковадло ударте! Гарячого гарту! Ми зробимо нові для щастя підкови...»). Цей образ характерний як для дожовтневої, так і післяжовтневої революційної пролетарської поезії. Але в П. Усенка він переосмислений багато в чому по-своєму.

До цієї ж групи примикає і напружений, з вольовими інтонаціями, ударними, чіткими ритмами вірш «Бойова, в похід!», а також «Юнацький день». Це кращі зразки комсомольської поезії, пройняті мужнім громадським пафосом, пафосом утвердження нового життя, сили і непереможності молодих бійців комунізму.

Клятвою комсомолу, усього племені нездоланих і незламних, звучить вірш «Ленін — 21 січня», написаний на другий день після смерті В. І. Леніна. Тут кожне слово, кожен звук і літера кричать нестерпним жагучим болем, важким непоправним сумом, глибокою сердечною тугою — «тисячомільйонною тугою армії робочої».

Горе — велике, таке, що не вміщається в серці, але воно не похитне залізних лав партії та її надійної і вірної зміни — комсомолу, не здолає народу, адже «Ленін із нами, в нас, скрізь...».

Партія — Ленін.
Ленін — Партія.
Низом не підемо —
Ленінська гвардія!
Криця іскриться.

Від поступу армії —
Йде
Комсомол.

Йде мільйон за мільйоном («їх іще буде та буде!») сміло вперед, узявшись за руки,— «це армія Леніна». Цій армії ніщо не страшно, вона не злякається виття шакалів («Капітал, може, скалиться?»).

Вірш «Ленін — 21 січня» написаний тонічним віршем з рубаними рядками. Зразки таких віршів часто зустрічаються у В. Маяковського, іноді у П. Тичини, В. Еллана. При цьому в названих поетів, особливо у В. Маяковського, як правило, надзвичайно точні і повнозвучні рими, які зміцнюють рядки і строфи, піби зцементовують увесь твір. У вірші ж П. Усенка рими дуже приблизні, неточні, в більшості асонансні, побудовані на віддаленій співзвучності окремих складів і літер. Проте вірш вийшов на диво міцно зцементованим, наче виплавленим з одного куска заліза. Почуття поета надзвичайно вільно, цілком природно, з глибокою внутрішньою логікою, піби направлювані рукою справжнього майстра, вилились у своєрідну, цілком закономірну і з естетичного боку прекрасну форму. В ритмічтонічному відношенні цей вірш є досить складним. При розгляді його не можна обмежуватися лише констатацією того, що в ньому відсутні повнозвучні рими, а це, мовляв, взагалі нерідко трапляється у поета, є його вразливим місцем. Розглядуваний твір — це не просто вільний вірш, в якому випадково трапляються і рими. Ні, тут кожна рима глибоко вмотивована ходом розгортання поетичної думки, плином почуттів. Майже всі рядки, особливо ті, в яких висловлюється горе від втрати, зв'язані між собою так званою віддаленою римою, побудованою на співзвучності окремих складів чи літер. Слова великого горя просто

вириваються з грудей, ніби клекіт душі,— важкі, не повністю вимовлені. І тому те, що при спокійному, бухгалтерському «дослідженні» здається лише при- ближною, віддаленою співзвучністю, є насправді гли- бокою і точною римою. Вона, отже, невідривна від змісту. Можливо, класично точна рима тут була б штучною, неприродною. Досить вслухатися в рядки ось, наприклад, цієї строфи, де, на перший погляд, нема жодної рими:

Сонце, і серце, і мислі обведено,
В траурі-смуток
Земля,
В кожному серці
під синьою блузою,
в серці гарячому
гноблених націй,
повсталих селян —
трауром-тугою
враз переплетено —
Ленін...
Вмер Ленін...

Далі. Прикінцеві (один-два) рядки строф, як правило, не римуються зовсім. Але ці рядки не випадають з загальної інтонаційно-сміслової структури строфи: до них своїм змістом і ритмікою ніби готує кожна строфа, на них лягає весь інтонаційно-смісловий заряд строфи.

Неабиякий інтерес являють і інші елементи поетичної техніки П. Усенка, зокрема в розглядуваному вірші. Але, безумовно, їх треба розглядати лише в нерозривній єдності із змістом.

Ця органічна єдність змісту і форми, особи поета і його героїв та подій, які він описує, робить вірші П. Усенка надзвичайно виразними і переконливими. В них з усією повнотою, майже фізично відчутно постає образ передового комсомольця двадцятих

років, благородство поривів і прагнень, безумовна відданість ідеям Комуністичної партії, широта і незламна міць його духу.

Багато поезій П. Усенка присвячено повсякденним ділам і турботам його сучасників. Він розповідає про окремі буденні факти комсомольського життя, і кожен з них, пережитий, виболений у серці поета, набирає свого високого, небуденного значення і звучання, стає суттєвою, найнеобхіднішою деталлю відображуваної дійсності, а всі факти і події у своїй сукупності складають цільну, глибокопоетичну реальну картину життя. При цьому поет уміє буквально кількома словами, інколи навіть одним рядком передати і настрої, і душевний стан людини, і все її життя, його ритм і напруження. Візьмемо для прикладу вірш «Осінь комсомольська». Ось перший рядок:

І звідки нам знати —
вже осінь!

Відразу ж уявляється невгамовна, зайнята невідкладними ділами, всілякими громадськими клопотами комсомольська «братва», яка не помічає ні погоди, ні пори року — все ніколи, ніколи і вгору глянути, аж поки «губком не надіслав тези довгі».

А в тезах розраховано значилось:
«Переходьте з літніх умов».

Але як же зустріли ці тези?

І подумали ми — самі знаємо,
Час наспів, безумовно.

Скільки тут щирості і безпосередності, м'якого ліризму, незлобивого гумору! Автор подає конкретні деталі комсомольського побуту, характерні вирази і

звороти, сміливо вводить у вірш різні політичні терміни. Серед них: губком, тези, сельбуд, пропколектив, секретар окрпарткому, активіст, план, комунізм, доповідь, куркульство, умови, Юнацький день, демонстрації, Жовтень; чисто прозаїчні вирази: «губком надіслав тези довгі», «переходьте з літніх умов», «поставить на пропколективі про забезпечення братви голої», «зауважив секретар», «тренажні дні», «залишилось іще головне: добре відзначити Жовтень» і т. ін. Зрештою, така соціально значима лексика переважає у творі, як і в більшості інших віршів П. Усенка. Але вона не виступає чужорідним тілом, навпаки — інакше і не можна було б так реалістично і повно змалювати життя сільського комсомольського осередку. Зрозуміло, для того щоб подібні суто прозаїчні слова і вирази засіяли справжнім поетичним блиском, стали органічними й необхідними елементами художнього твору, потрібно, щоб вони пройшли крізь душу митця, потрібен перш за все справжній поетичний талант, несхибне відчуття рідного слова.

Вірш «Осінь комсомольська» досить характерний у цьому відношенні. Адже, незважаючи на, здавалось би, його перевантаженість «непоетичною» лексикою, він не став холодним, декларативним. Вірш емоційно цільний, багатий різноманітними відтінками настроїв і почуттів, які поєднуються між собою, ніби переливаються, в залежності від розгортання описуваних подій. Ось автор після змалювання зборів пропколективу, на яких «лаялись, лаяли», розповідає про повернення хлопців з пропколективу — і вже зазвучали інші інтонації, нотки гумору зникли:

Як верталися хлопці з пропколективу,
Не один босоніж шляхи топтав,
Зате планами кожен щастя міряв —

...комунізм-з-зм, комунізм-з-зм...

дріт співав.

Стане молодь до клубу збиратись —
Доповідь буде, пісні й розмови...

Це — мрії про майбутнє. Потім герой знову повертається до невідкладних буденних питань, але вже трохи інакше на них дивиться — думка про комуністичне завтра, про те, що вже багато чого зроблено («В демонстрації тисячі й сотні»), наснажила його силою, більшою впевненістю в собі:

Залишилось іще головне:
Добре відзначити Жовтень.

Хіба це не викінчений психологічний портрет живої людини, можливо, навіть отого чубатого активіста, що ставив питання «про забезпечення братви голої»? Перед нами правдива картина тогочасної бурхливої дійсності, вірніше, один з її епізодів.

Варто відзначити, що в такому невеликому вірші (він складається з 32 рядків) П. Усенко зумів не лише накреслити конкретні риси людського характеру, реалістично змалювати його, але й подати його у русі, в розвитку.

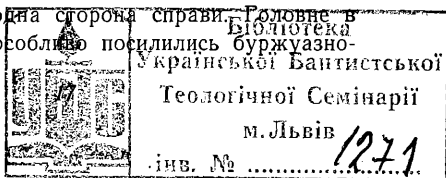
Інші грані характеру героя, інші події в його житті розкриваються у таких віршах, як «Зореслави», «Осінь моя», «За гуркотом», «Трамвайна», «Заспів», «Розлука», «Перекидка», «Лист», «Передкомуніська» і т. д. Кожна з цих поезій сіє своїми барвами, кольорами, має свою власну інтонаційно-мелодичну побудову, кожна з них — ніби яскравий і неповторний малюнок тієї чи іншої події, малюнок не застиглий, а живий, у ньому поряд з яскравістю фарб, світлових тіней і відтінків виразно передано настрої, емоції, почуття у їхньому живому плині, — це — психологічний малюнок. П. Усенко — поет, який

не повторюється, у нього майже не зустрічається віршів однакової побудови, звучання, однакового конкретно-художнього задуму й однакового його вирішення. Він постійно перебуває в русі, в зростанні. В його поезіях знаходять своє відтворення все нові й нові материки дійсності. Радість їх відкриття, радість усвідомлення того, що нове росте, зміцнюється, перемагає, наповнює усі вірші поета. Це відбивається на всіх художніх компонентах творів, у тому числі на їх ритмоінтонаційному ладі — вони стають більш наспівними, милозвучнішими, хоча основи ритмо-мелодичної структури, її принципи залишаються незмінними. Поет частіше звертається до народнописаних розмірів та ритмів, зокрема коломийкових, по-своєму, суто по-усенківськи опрацьовуючи і використовуючи їх.

Тут у першу чергу слід назвати поезії, присвячені життю робітничого класу, соціалістичного міста, трудовим будням робітничої молоді. Важливо при цьому відзначити, що ті чи інші виробничі деталі або окремі виробничі процеси, змальовані у віршах, підкорені показу психології людей, вони органічно входять в поетичну тканину творів як найнеобхідніші елементи дійсності, без яких неможливо було б передати не тільки настрої, переживання, внутрішній світ героя, але й дух епохи. У поезіях П. Усенка відчувається не стільки гуркіт і гул машин, скільки стукіт людського серця. Це їх вигідно відрізняє від багатьох тогочасних і пізніших індустріальних та індустріалізованих віршів, поем, повістей, романів. І це — безперечне свідчення сили таланту поета, одна з найважливіших причин того, що його твори живуть і нині.

Проте це лише одна сторона справи. Головне в іншому. У ті роки особливо посилились буржуазно-Української Бантистської

2 П. Усенко, т. I

націоналістичні нападки на місто, на робітничий клас. Місто зображувалось лише чорними фарбами, як посії розкладу, морального і духовного занепаду. В той же час навіть окремі радянські поети, підпавши під вплив дрібнобуржуазної стихії і не зрозумівши ленінської нової економічної політики (непу), не бачили у місті нікого й нічого, крім міщан, обивателів, жирних непманів, які, здавалось їхнім переляканим очам, хоронять революцію.

П. Усенко гаряче, усім серцем вірить у творчі сили і революційну енергію робітничого класу, у його здатність побудувати соціалістичне суспільство. Він пристрасно проголошує, що «в горнах класу вогонь не затухне» —

...пова і новіша доба гряде,
І буде місто соціалістичне.

Конкретні риси соціалістичного майбутнього поет вбачає вже в сьогоднішньому дні — у звичайних, чисто буденних, побутових деталях, навіть у тому, що в містах серед моря приватних крамниць з'явилися державно-кооперативні торгові точки — ларки. А головне — зацвітають «димом димарів робочії квартали з долини до гори», «робітниці за верстатом — чуеш — тчуть», у заводських цехах «машини гул і творчий рух, напруження ходи», ударно працює невгамовна ячейка і «слово пісенне — «клуб КаеСеМ» — всі читали учора й сьогодні», а в клубі — стінгазета, до клубу поспішає молодь, щоб учитися («Слухай, пісня пісень про лікнепи сьогодні найкраща є тема»)...

Це нового хода ясновида,
Це майбутнього світлі начала...

Таким виступає місто у творчості П. Усенка. Поет

реалістичними картинами його буднів, напруженого трудового життя, спрямованого в майбутнє, викривав брехливий і ворожий характер буржуазно-націоналістичних наклепів на соціалістичне місто і радянський робітничий клас. Він був справді на передовій лінії вогню. Звідси така жагуча пристрасть, переконливість і сила його поезій.

Робоче місто, фабрика, завод — це кузня, де куються кадри агітаторів і пропагандистів, невтомних бійців за соціалістичне перетворення життя в країні, зокрема за перебудову села на колективних началах. Ось чому поет ще в одному з своїх перших віршів «Осінь моя» (1923) писав:

Сховати пісню заводську від сіл я
Не в силі,
Не можу!

П. Усенко змальовує зворушливі образи тих молодих ентузіастів, які пішли з міст, з заводів допомагати селянам у будівництві нового життя. «Десь... за заметами, за снігами білими... щодень за працею, вечори з промовами» і дівчина-секретар, яку так любили в заводській комсомольській ячейці. І в далекому, глухому селі

Ти одна є лекторка
Із заводу, з города.

Заклопотана — не забути б чого для села! — виїжджає «наша мила товаришка». Її «проводжає уся ГеПеша» (губернська партійна школа). І кожен мріє — швидше б туди ж, де стільки романтики,—

Комнезами, сельбуд, робземліс...

Нарешті, перед нами щоденник активіста, який

з комсомольським мандатом виїхав у далеке село, де занедбана політична робота, «комсомол на ладан дише»,— вірш «Перекидка». Це своєрідна віршована повість, оригінальна за формою і надзвичайно багата за змістом, за широтою охоплення подій. У ній на повен зріст, у всій красі і привабливості, індивідуальній неповторності характеру постає образ молодого активіста-комсомольця.

До того ж, цей образ подано у зростанні: кількома скупими, але виразними, промовистими штрихами поет показує, як осередок із «хлопця малого виховав активіста завзятого», наповнив його життя новим змістом, новою красою — красою комсомольських буднів.

Дні комсомольські, зустрічі клубні,
Твори Леніна, Маркса, лекцій тези...

В осередку юнак пройшов велику школу політичного і бойового гарту. Так, і бойового. Адже він разом з друзями ходив «на банди крізь синяву весен».

Не дивіться, що вони хлоп'ята,—
А ми з Махном, куркульським батьком,
Зустрічались в огнях степових!

Це вже свідомий, переконаний борець за справу комунізму, яка в буквальному розумінні невіддільна від нього,— нею він живе, дише. І цілком закономірний його вступ до партії. Але погляньте, як про це розказано, як сприймає цю подію молодий герой, скільки найрізноманітніших почуттів збурилось у ньому! Радість, гордість, навіть якийсь гонор, юнацький, трохи, може, й хлоп'ячий, такий дивний і зворушливий, щось є і від самохвальства, самовдоволення,— адже він партійний, він, «вчора малий

ще!» Адже йому дав рекомендацію Іван Крупчатка! «То ж більшовик, то ж партієць!» — кожен вам скаже в окрузі». А дивіться, саме він його рекомендував, і саме — «літера в літеру (мов пропечатано) рукою більшовика: «Рекомендую до партії». Розбірливо чи перозбірливо написано, а для нього — «мов пропечатано». Інакше і не могло бути, бо це ж дана йому рекомендація в партію — в партію! — куди він стільки мріяв поступити, і мрія від того здавалась недосяжною — просто страшно було повірити в таке велике, незбагненне щастя, про яке він не смів нікому й сказати — настільки воно було сокровенним. Хіба потрібно було після цього говорити про те, що вступ до партії був для нього великим щастям, що це була для нього велика честь, довір'я і т. п.? І хіба можна це назвати радістю? «Радіє вся братва», — говориться. І справді, вона може радіти за свого товариша, але для нього це більше, ніж радість, більше, чим щастя. Кожну деталь, пов'язану із вступом до партії, герой сприймає так по-святковому врочисто, так по-юнацьки безпосередньо, з такою відвертістю і разом з тим цнотливістю у виразі переживань, на яку здатна тільки чиста, цільна, до краю щира натура, людина, для якої партія, справа партії — над усе. Це глибокопсихологічний малюнок, ніби витканий рукою справжнього майстра.

Пафос твору — у ствердженні соціалістичних форм життя, у ствердженні єдності трудящих міста і села. Поет надзвичайно уважний і чуйний до нового, того, що тільки пускає свої перші паростки. Серед безбережного моря одноосібних господарств він побачив самотні комуні та артїлі, колективні форми селянських господарств. І його зір сягає в майбутнє, поет бачить широкі, безмежні колективні поля, спільну працю, трактори, електрику.

Тут би колективи
та пожали пивн,
Тут би колективи
вбрали береги!

(«Передкомунівська»)

При розповіді про ті чи інші сторони нової дійсності, оспівуючи певпинше піднесення соціалістичного життя, пост час від часу звертається до подій громадянської війни, років боротьби за владу Рад. Це ще яскравіше підкреслює велич того шляху, який пройшов під керівництвом Комуністичної партії радянський народ, осяює якимось особливим світлом ті прості і, на перший погляд, буденні діла, які творить невгамовне комсомольське плем'я. Разом з тим у П. Усенка є ряд творів, цілком присвячених героїзмові комуністів та комсомольців у час громадянської війни (поема «Шість», «Відступ», «Пісня про сорок п'яту», вірші про М. Островського). У них з таким же пафосом, як і у неповторному «І сьогодні весна, як учора», оспівуються безсмертні бійці Комуни. Тема революції — не випадкова у творчості П. Усенка, він брав безпосередню участь у громадянській війні, разом з її учасниками утверджував завойоване в повсякденному житті мільйонів, він, як і більшість поетів першого пожовтневого покоління, народжений революцією. Увага до цієї теми особливо посилилась у другій половині тридцятих років, коли виникла загроза нападу фашистської Німеччини на Країну Рад і коли виховання нашого народу, зокрема молоді і комсомольців, у дусі революційних традицій Жовтня, у дусі радянського патріотизму набрало злободенного і першочергового значення. П. Усенко разом з усіма радянськими письменниками бере активну участь в ідейно-психологічній підго-

товці народу для відсічі кривавому фашистському агресорові.

Грянула війна — поет-патріот у лавах захисників Соціалістичної Вітчизни. За час війни він видав дві книги поезій — «За Україну» та «З вогнищ боротьби». Поезії П. Усенка воєнного періоду — це художній літопис суворих солдатських буднів. Ліричний герой поета пройшов крізь дим і полум'я війни, пізнав горе прикрих поразок і щастя перемог. Він виріс, змужнів, загартувалася його воля, зміцніла любов до рідної землі, до Радянської Вітчизни і Комуністичної партії.

Візьмемо вірш «Картино-вишня». Він — ніби пісня, пристрасне освідчення в коханні, чистому, непорушному, до рідної землі, матері Вітчизни, світлий образ якої ніколи не меркне в душі її вірного сина:

Картино-вишня,
Оріль-вода.
Яка ж ти пишна
Та молода.

Він марить нею «у смертний час», за неї «в кривавих ранах під грози став». Такою ж трепетною любов'ю до Батьківщини, до рідного народу, вірою в неминучість нашої перемоги над ворогом сповнені й інші поезії П. Усенка, такі, як «Чайка», «Дівчині-сусідці», «Перед атакою», «Вогник-мак», «В дні кривавого розбою» тощо.

Українські радянські поети як старшого, так і молодшого покоління створили дуже багато прекрасних, можна сказати, класичних віршів про Велику Вітчизняну війну. Серед авторів цих віршів такі майстри, як М. Рильський, П. Тичина, М. Бажан, А. Малишко. Але те краще, що написав П. Усенко

у грозіві роки війни, не блякне від цього, воно іскриться своїм особливим промінням. І без його поезій, змальованих ним картин та образів художня історія боротьби нашого народу проти кривавих фашистських катів була б, звичайно, не повною.

Розглядаючи шлях, пройдений поетом, зокрема питання про те, як і в яких обставинах склався, утверджувався, мужнів характер провідного героя його поезій, поетичні засоби, з допомогою яких змальовувався цей характер, необхідно відзначити, що в одні періоди творчості поета він відтворений краще, повнокровніше, виразніше, а в інші — бідніше, його живі конкретні риси ніби лише накреслені пунктиром, навіть інколи ця пунктирна лінія тоне в загальниках, неодохотворених деклараціях, віршах-одноденках. Це стосується другої половини тридцятих і перших післявоєнних років. Не випадково, що автор, здаючи до видання книги своїх вибраних поезій, безжально все більше і більше відсіває їх. Поет, очевидно, переконався, що вони не витримали іспиту часу, не здатні сколихнути душу сучасного читача. Ці вірші позбавлені свіжих, оригінальних барв і образів, індивідуалізованих емоцій, композиційно хисткі, з ритмомелодичного боку невиразні.

В чому справа? Чому вони раптом зарясніли у названі роки на творчій ниві талановитого поета? Пояснювати тим, що наступила поетична старість, що поет виписався,— нема ніяких підстав та й рано. Тим більше, що в останні три-чотири роки голос поета знову зазвучав молодо і сильно — як у дні юності. Справа, очевидно, в тому, що тоді в силу ряду причин поет дещо відірвався від життя, від живої, творчої діяльності має — живлющого джерела таланту митця, яке дає йому силу, наснажує його,

надихає. І в тому, що поет знову заспівав на повний голос, в його творчій долі відбилась, як у краплині води, велич і мудрість ленінської політики рідної Комуністичної партії, історичних рішень XX з'їзду, спрямованих на дальше розширення творчої ініціативи трудящих, на ліквідацію наслідків культу особи, проти відриву від життя, проти догматизму, начотництва і схоластики.

Звичайно, роки, про які йдеться, не були зовсім безплідними, мова лише про те, що вони менш інтенсивні у творчому житті поета, що в них порівняно недостатньо розкривається образ ліричного героя, його внутрішній світ, психологія.

Нині талановитий поет переживає пору своєї другої юності, нового піднесення творчих сил. Його талант змужнів, визрів, засіяв багатьма новими прекрасними барвами, яких непомітно було в попередні роки. У кращих віршах П. Усенка відчувається великий життєвий досвід людини з її вдумливим, мудрим світосприйманням і в той же час, ніби у першій книзі, у них, говорячи словами В. Белінського, «кипить, і горить, і колишеться бурхливою хвилею його свіже почуття». Післяз'їздівська наша дійсність справді наче омолодила його душу, серце, почуття, акумулювала їх, зарядила молодечою енергією і завзяттям.

Про інтенсивність творчої діяльності П. Усенка свідчить хоч би той факт, що в останні 4—5 років він видав декілька книг своїх поезій, а також часто виступає в літературній і громадсько-політичній пресі.

З кращих віршів поета у нових життєвих обставинах — на будовах післявоєнних п'ятирічок, на сьгоднішніх заводах і в колгоспах, на далеких цілинних землях і в тайзі, в геологорозвідувальних

партіях — розкривається багатобарвний і прекрасний характер молодого героя наших днів, його почуття, думи і прагнення. Помітно зросла майстерність поета, уміння відтворювати психологію людини, посилилась увага до ритмомелодичної інструментовки вірша. Для них характерні мотиви бадьорості, впевненості у своїх силах. Ці вірші справді кличуть на труд, на подвиги.

Поет розповідає молодому поколінню про звияжні діла своїх ровесників, комсомольців першого призову — про їх працю, боротьбу, кохання і мрії. Перед нами знову і знову постають чубаті хлопці з комсомольської ячейки, лектори, агітатори, пропагандисти нового життя, відважні борці за його утвердження, мужні і самовіддані бійці революції. Але це не є повторенням уже відомих з творчості П. Усенка 20-х років образів комсомольської братви. Зовсім ні. У нових віршах поета комсомольці першого призову ніби безпосередньо, віч-на-віч, мов живі до живих, звертаються до сьгоднішніх юнаків і дівчат, передають їм насагу своєї боротьби, учать мужності і мудрості, розкривають те найсвятіше і найсокровенніше, що вело їх на подвиги,— любов до народу, віра у торжество ідеалів комунізму. Пильно заглядаючи в очі, в самі душі нашій сьгоднішній юні, вони аж зачудовані нею, її ділами, силою, завзяттям, її буремністю і революційним неспокоєм, впізнають у ній себе, свою власну юність. І в тому зачудованні не тільки гордість за нову зміну, а й заздрість, добра, глибоколюдяна, чисто батьківська заздрість до неї, її можливостей, перспектив, обривів, незрівнянно більших і ширших за їхні.

Через те у віршах поета, попри всю гордість за прожиті літа, за те, що він був увесь час на передньому краї, попри радість за те, що ті літа немарно

Увесь вірш сповнений щирої, непідробної пристрасі, такої нестримної, кипучої жаги до життя, до «мет вогнистих», що його — цей вірш — за силою думки і почуттів можна сміливо віднести до кращих зразків сучасної поезії. Повторюємо: цей мотив надзвичайно людяний, цілком правомірний і дещо виправданий. Але не зовсім. Не зовсім виправданий в тому, що серце поета аж нітрохи не постаріло, воно б'ється в унісон з серцями тих, що покоряють цілину, будують шахти, відкривають земні надра, вирощують врожаї, а вечорами збираються до клубу послухать лекцію, на комсомольські збори, поспівати, повеселитися. Про це свідчить цілий ряд його нових віршів. Серце поета не тільки відгукується на все те, чим живе сьгоднішнє комсомольське плем'я, не тільки відкрите для його прагнень, лих і шалу, «мет вогнистих», для «сонць отих, що ллються повесні», — воно живе цим усім, все це сповнює його удари живлющою силою, молодого енергією. Ось чому згаданий сумний мотив, при всій його правомірності і людяності, не зовсім виправданий, бо ж справді — «і сьгодні весна, як учора!..» І сьгодні — «лави ідуть КаєСеМові» і переможна хода цих лав лупко відбивається в душі поета.

Але разом з тим усе це надає поезії П. Усенка останніх років якоїсь незвичайної своєрідності, індивідуально-психологічної неповторності і краси, робить її близькою як сучасній нашій молоді, так і тому поколінню, співцем якого виступив поет.

Так, П. Усенко, може, як ніхто інший серед сучасних поетів, є співцем свого покоління. Він настільки з ним злитий, так органічно, кровно з ним зв'язаний, воно так глибоко і беззастережно увійшло у його творчість — кожним своїм нервом, подихом, кроком,

усім своїм еством,— що важко, а то й неможливо відділити особу поета від його ліричного героя. Ось чому творчість П. Усенка у кращих її виявах з повним правом можна назвати правдивим, безкомпромісно щирим поетичним літописом трудів і днів цілого покоління нашого народу.

Життя цього покоління надзвичайно багате і бурхливе. Зовсім молодим, ще зеленим, воно зі зброєю в руках ходило на махновські та всілякі інші контрреволюційні банди, несло у темні, затуркані села великі слова ленінської правди, навчало і само навчалось суворой грамоти революції, ліквідувало неписьменність, боролось із куркульством, утверджувало новий, колективний лад життя. Згодом — новобудови перших п'ятирічок, штурми, ударні бригади, зустрічні плани, Турксиб, Арктика і водночас — трагізм і свавілля культу особи, тяжкі втрати... Потім знову фронти — уже Великої Вітчизняної війни, відступи, поразки і, нарешті, переможний похід од Волги до Берліна. У післявоєнні роки воно разом з усім радянським народом наполегливо, самовіддано, з усією напругою серця, розуму, душі бореться за здійснення історичних накреслень партії, за побудову вимріяного і, без перебільшення, вистражданого, але тим і дорожчого для нас світлого комуністичного суспільства. Це — велике, героїчне покоління. У нього є що розповісти і є чому навчитися сьогоднішній нашій молоді. Його життя — це незчисленні поклади найвеличніших мотивів, тем, сюжетів, кришталево чисте, справді невичерпне джерело поетичної творчості.

Продовжуючи і розвиваючи мотиви, що є центральними для всієї творчості поета — молодість світу, сила і непереможність його будівників, П. Усенко піднімає нові пласти нашої бурхливої дійсності,

стверджує кращі риси в душі радянської людини, ті
нові риси комуністичного завтра, що народжуються
у повсякденній трудовій практиці нашого народу.
Він — на головному напрямі радянської літератури.
Саме тут його і ждуть нові успіхи.

Іван Бойчак

* *

*

*Молодість, ти хороша,
Юність — благословенна;
Посестри: серцем схожі,
В колосі наче б зерна.*

*Вас я знавав віддавна,
Бувши колись коммольцем,
Ваша дорога славна
Щирістю, вірністю, сонцем.*

*Ваші юнацькі груди
Вбрали стільки озону!
Що аж дивують люди —
Щастя ж усіх полонить.*

*Кожному юність мила
Росами ранків умита —
Як ми, о, як любили
Перші шляхи громовиті.*

*Сині несхожені далі,
Ластівки скрики над нами...
Як ми, о, як ми палали
В перших походах серцями.*

*Може, тільки здається —
Всім воно любе, минуле,
Тільки ж і досі серце
Тим відкликається гулам.*

*Може, не знаю, може,
Слались й колючі стерні...
Молодість, ти хороша,
Юність — благословенна.*

ПОЕЗІЇ
ПОЕМИ
1922 · 1951

НАША РОБОТА

З млою ночі погинув бандит,
Вже навіки зникає недоля
І над нивами пісня гримить,
Наша пісня жаданої волі.

Бо сини ми червоних повстань,
Ми новому шляхи прокладаєм,
Ми не любимо довгих чекань,
Сірих стріх, оповитих в туман,—
По-новому життя починаєм.

На руїнах скривавлених днів
Ще зрадливого впертого в ч о р а
Край вквітчаємо в золото нив
І розриємо луки і гори.

Ми вартуємо сонячне місто,
І здіймаєм зорю ми червону,
Що горить і веде комуніста
На осяяні сонячні гони.

Ми пролинемо співом гудків,
Переріжем горби залізницею,
По задумі весняних садків
Вдарим політосвітньою крицею.

1922

ВЕСНЯНЕ

І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік...
Я пригадую — місто і поле,
Квіти в розквіті, постріли, крик.

Наступали колони німецькі,
І громами гуло з-за дібров;
Нас п'ятнадцять стрільців половецьких
Захищали Славуту-Дніпро.

Нас у хвилях тонуло п'ятнадцять,
Випливало на кручу лиш сім,
Полоскали нас з чорного «макса»
На осяяній сонцем косі.

Ой піски задніпрянські, веселі,—
Цілих сім ми лишили мереж,
Коли бігли в стурбовані села
Під вогні негасимих пожеж.

І від щастя, а може, від горя
Промінь сонячний серце пропик...
...І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік.

1923

* *
*

Мою душу з шостої борозни,
Оповиту синьооким барвінком,
Темної ночі довго вели,
А ранком поставили до стінки.
Зашуміли гаї в голові,
Загукали на схилах заводи...
А я падав у ранах, в крові
За життя, за свободу.
Пронизало душу мою сонце,
А бандита ¹ пронизав я —
В чорній смерті, немов в ополонці,
Біля пруга зловісних ям.
А сьогодні з-за обрію синього
Лину я в світлосонячне місто...
Зустрічайте ж мене, поривного,
Молодого й вогнистого.

1924

¹ Йдеться про боротьбу з бандитизмом у перші роки Радянської влади на Україні.

ОСІНЬ МОЯ

(Фабзавучна ¹)

Хлюпа дощ на заводські одвірки,
дахи розквасив, порвав...
— Я з вами, нові неймовіри,
я — ваш, братва!

Хоч за шибкою дощ ридає,
що літо в степу десь запас,
та нам пісню нову заспіває
новий пастух — співучий пас.

Співучий пас-сзс-сс...
з переспівами підголосників колоса.
Вимірює, міря
революції ватерпас
і співає, співа зливоголосом.

Точу-учусь-учу...
(На сталевих оцупках жевріє жар).
Опісля зміни до нив полечу
іскрою, іскрами через димар,

¹ Ф а б з а в у ч — фабрично-заводське учеництво. В перші роки відбудовного періоду важко було налагоджувати справу організованої підготовки кадрів робітничого класу. Промисловість була напівзруйнованою, бракувало приміщень, матеріальна база була слабкою. Комсомол взявся гаряче допомогти партії, мобілізувавши для цього свої кращі сили.

Щоб вчасно, на згуки сирени,
з'явитись тренажно¹, як кожен.

Одне:

сховати пісню заводську від сіл я
не в силі,
не можу.

1923

¹ Т р е н а ж — фізичне тренування волі. Слово, часто вживане в ті роки.

ЗА ГУРКОТОМ

За гуркотом,
за шелестом
машиновим
не вчув,
не вчув
її приходу...

Здалось мені, хустиною
Спинула рух привóдовий.
Не будь такою смілою,
Робить не заважай!..
(Тим часом чулось: «Милая,
Зажди, не поспішай»)
Співали пісеньку паси —
Ритмічність передачі!
Я до верстата нахиливсь
І вже її не бачив.

Щось в жарт таке робітники —
Ой знали юність нашу!
Іди, казало серце, йди,
Увечері побачимось...
За гуркотом,
за шелестом
машиновим
Спішила дівчина, виходила...
І мов червоною хустиною
торкнула рух привóдовий.

МИНУЛО

(Роман без імен)

Він був білявий і ніжний,
Я чорнява і груба...
Чим же, питалися, тишишся,
Що твоєму серденьку любе?..
Було це пізньої осені,
Йшов він із снігом-сівером,
Військовий, заporошений,
Жданий і милий.
Ми ходили з ним в панські світлиці,
Де самітні смутили роялі,
(А на південь тікали денікінці¹
В зимні, зав'южені далі).
Ой любо ж було та й грізно —
Захлинався Дніпро від набоїв...
До гупої ночі, до пізньої
З ним я простояла.
На крилах млинових вітри гули,
Синьоокий казав: «Не забуду».
Як давно те було — колись...
І не видно його і не чути.
А як впали вогні крутозоряні,
Мій незнаний тонув у Дніпрі —
Я розлуки пототою хворіла,
Його тифу палили вогні.

¹ Згадується дев'ятнадцятий рік, період розгрому денікінщини Червоною Армією.

Пропливло...

і вода, і бої, і дівоцтво,
І той суд-пересуд по сусідах...
Тільки ж чом це бува серед ночі,
Немов бачу його, як тоді було?
Меле муж у млині вечоровім,
Господарка йому я хороша.
...Милий, далекий, білявий,
Я на ту, що стрічав ти, не схожа.
Я прикута куркульська жона,
Ані щастя у мене, ні права,
Що згадаю, було — не мина —
Поговір укриває, неслава...
Лиш юнацькая пісня ота,
Що з далекого клубу прилине,
Мое серце немов привіта.

Ой літа, ой літа,
Золотого дівоцтва хвилини!..

1923

ДІВОЧА

Над луками туманиться,
Полетіли в вирій птиці,
І прядиво костричиться
На терниці.
 На терниці,
 Бительниці —
 Тррах, тах-тах, тах-тах!
 Тррах, тах-тах, тах-тах!..
Ой, хто ж мені співатиме,
Вершки суму збиратиме?
Мабуть, птиці-жартівниці
Та сріблясті бительниці.
 Десь козаки йдуть.
 Коники іржуть.
 Там червонець¹, комсомолець,
 Держить здаля путь.
Волинь, Волинь, Волиночко,
Сторінонько, матіночко!
Ой кину ж я бительницю,
Позабуду і терницю
 Та й вийду на шлях,
 Що мріє в полях..
 Там тікав із України —
 Не вертався лях!
Ой кину я, кину я,
Моя й пісня полинула —

¹ Червонець — боець-кіннотник корпусу червоного козацтва.

Там, де милий, там, де брат,
Прикордоння хоронять.

Вояки-червонці,
Панів переможці,
Червонії лампасики
В хлопців-оборонців.

Летіть, птахи, не журіться,
Хай луками туманиться,
В Дунай-річку задивіться,
Гей, батрачка вже сміється.

В серці сум зогнив,
Не плачі, а спів —
Буду його виводити
Та й для вояків.

Над луками туманиться,
Полетіли в вирій птиці,
І прядиво костричиться
На терниці.

На терниці,
Бительниці —
Трах, тах-тах, тах-тах!
Трах, тах-тах, тах-тах!..

ОСІНЬ КОМСОМОЛЬСЬКА

І звідки нам знати —
вже осінь! —
Коли серце таке атрофоване.
Як баби мочили плоскінь,
Губком надіслав тези довгі нам,
А в тезах розраховано значилось:
«Переходьте з літніх умов»;
І подумали ми — самі знаємо,
Час наспів, безумовно.
І от почалося з сельбуду,
Почалось комсомольське горіння,
(Повіяли з степу бурі-заблуди
Прямо в груди і в спину).
І сійнули дощі, мов з підрешітки,
На чубату активістову голову:
— А чи поставить на пропколективі¹
Про забезпечення братви голої? —
Так куди там — лаялись, лаяли...
(Зауважив секретар окрпарткому),
А дні зимні, тренажні² не гаялись,
Зливи-дощі лили, засьорбувались.
...Як верталися хлопці
з пропколективу,
Не один босоніж шляхи топтав,
Зате планами кожен щастя міряв —

¹ Пропколектив — одна з форм тодішньої пропагандистської роботи серед молоді.

² Тренаж — фізичне тренування волі, тренажні від слова тренаж.

...комунізізм, комунізізм...

дріт співав.

Стане молодь до клубу збиратись —

Доповідь буде, пісні й промови,

Забезпечимо долю батрацьку —

Куркульство притиснуть «умови»¹.

Провели ж добре Юнацький

день² —

В демонстрації тисячі й сотні.

Залишилось іще головне:

Добре відзначити Жовтень.

1923

¹ Умови склалися між наймитом і куркулем. Одна з форм економічного захисту батрацької молоді, яку часто запроваджував комсомол.

² Юнацький день — МЮД — Міжнародний Юнацький день — свято, яке провадив комсомол на початку вересня місяця.

РОЗЛУКА

Гучнолунні спадайте пісні
На плакати коммольського клубу —
Від'їжджає на довгі дні
Наша мила товаришка, люба.

Заклопотана вдаль вируша —
Не забути б нічого на села!
Проводжає уся ГеПеша¹ —
Вірні друзі, і щирі, й веселі.

А мені тепер довго чекать,
Встануть далі між нас і долини...
Тільки вітер десь буде торкать
Делегатки червону хустину.

Скільки часу іще промине.
Тільки ж знаю—ти встигнеш багато...
Вітерець, немов спогад, війне
З тих селянських ланів, сіножатів.

А під вечір нам будеш писать,
Про заводи питати, електрику,
«За відрив» горожан батькувать,
Циркуляр батькувать недотепний.

Із листом прийде пісенька-вість —
Ой ви, далі, замріяні, сині!

¹ Ге П е Ш а — губерньська партійна школа.

...Комнезами, сельбуд, робземліс...¹
Комсомольського серця горіння.

Тож прощаймось на довгі дні,
Вірний друже, товаришко люба!
Гучнолунні спадайте пісні
На плакати коммольського клубу.

1923

¹ Комнезам — комітет неможлих селян;
сельбуд — селянський будинок — клуб; робземліс — профспілка робітників землі й лісу.

ІДУТЬ

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть ҚаеСеМові,
Дальня вгинається путь.

Хто їх, дітей синьоблузих,
В далі Комуни повів? —
Битв пламеніючі грози,
Жовтня Великого спів.

Скільки іде їх Ратманських¹,
В кожному Енгель² буя,
Юні на подвиги встануть —
Бути, ще бути боям!

Там, де змагається Захід,
Там, де прояснює Схід,—
Треба, товаришу, брате,
Пути порвати, розбити!

* * *

Армію юну, червону
Оком навколо окинь —

¹ Ратманський Михайло — керівник комсомольської організації м. Києва, героїчно загинув у боротьбі з бандою Зеленого під Трипіллям.

² Енгель Самуїл — член польського комсомолу. Розстріляний білополяками в 1924 році.

Йде мільйон мільйонів,
Має полотнами КІМ¹.

Йдуть незборимими лавами —
З Леніним жити, творить!
Леніна книги і глави —
Всім мільйонам розкрить.

Прийме Компартія юних,
Місто робоче дасть сил,
Скажем сьогодні з трибуни
Слово країнам усім:

Рудні, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь!

1924

¹ КІМ — Комуністичний Інтернаціонал Молоді.

МОЛОТ

Ми молодь,
Ми молодь,
Товаришу молот,
Товаришу любий,
Розмірено гупай,
Та гупай,
Та гупай! —
Гуп, гуп, гуп...

Ми юні,
Ком'юни,
Йдемо до Комуни —
Ритмічно ударим,
Ударимо разом —
Та разом! —
Раз, два, раз...

Од краю
До краю
Під гул вогнеграю
Далеко полинуть
Ковадла мотиви
З гуркотом,
Виспівом! —
Дзінь, дзінь, дзінь...

В ковадло
Ударте!
Гарячого гарту!

Ми зробимо нові
Для щастя підкови,
В нас ковка
Йде ловко!—
Ков, ков, ков...

Ми молодь,
Ми молодь,
Товаришу молот,
Товаришу любий,
Розмірено гупай,
Та гупай,
Та гупай!—
Гуп, гуп, гуп...

1924

З ДИТЯЧИХ ПІСЕНЬ

Як полум'я загравне
Спадало на панів —
Ми, діти комунарів,
Свободи чули спів.

Батькам палали зорі
І кликали в світі:
«Ніхто нас не поборе,
До волі нам іти!»

Зросли ми — дужа сила,
Нас Жовтень колихав;
Того ніхто не схилить,
Хто з нами поруч став.

Ми, діти переможців,
В Комуни ідемо,
Червонії прапори
В колонах несемо.

Ми — діти комунарів,
Лунає волі спів!
Хай полум'я загравне
Спадає на панів!

1924

ФАБРИЧНІ

I

Хвала тобі, ткале, хвала,
Хорошої кармазини наткал́а.
З-під машини грає цвітом полотно,
Ходить-рідить веретено волокном.
Ходить-рідить, прошиває довгу нить,
Перед зміною вечірньою шумить.
Грайно линуть з цехів співи, співи прях,
Хвала тобі, ткале молоденька,
Гей, хвала!

II

Зореткані наші метри потечуть...
Робітниці за верстатом — чуеш — тчуть,
чуеш — тчуть!..
Шпулька блисне під рукою, миготить,
Цілоденно полотнище ген біжить,
там біжить...
Барвна плашка лине, пада — наткалі́,
зіткалі́!
Ми республіку в червоне зодягли,
зодягли!

III

В нас на фабриці не приворот росте,
Подзвін ходить, переходить аж на степ...

Аж на степ, на степи, вдалину —
Їдуть шефи — чули, чули новину!
До кіннотників хоробрих їхня путь,
Із собою аж три подарі везуть:

Перший подар — подарунок воякам —
На червонії лампаси пряжи пряли!
Другий подар — подарунок та братам —
Кармазинові кашкети ткалі ткали!
А що третій — то червоні прапори —
Пряжи пряли, ткалі ткали — зіткалі!

Шито, бито на прапорах наш наказ:
Як ударить ворог з поля — бийте враз!
Як ударить ворог з лісу — бий, не гай!
Кармазинові прапори розгортай!
Кармазинові прапори розгортай!

ЕНГЕЛЕВА ПІСНЯ

(Комсомольцям Польщі)

Упала, впала голова,
Варшава кров'ю залилась...
Мов ран тих кров, горять слова —
В бою упав один із нас.

На сході — сонячні орли,
В СРСР злітає день —
За Леніним,
За Леніним

До битов ми ідем.

Та Енгель юний не один —
Встають під прапор юнаки!
Веде їх Партія ряди,
Ідуть нездолані полки.

На сході — сонячні орли,
В СРСР злітає день —
За Леніним,
За Леніним

До битов ми ідем.

Варшава, Токіо і Рим
Повстань ще гасла пронесуть.
Повстань і гроз лунає грім —
Фашистські голови впадуть!

На сході — сонячні орли,
В СРСР злітає день —
За Леніним,
За Леніним
До бою устаєм!

Повстане труд, повстане світ,
Комуни горда, світла рать,
За Енгеля палає гнів —
Відплата прийде, діжде кат!
 На сході — сонячні орли,
 В СРСР злітає день —
 За Леніним,
 За Леніним
 До битов ми ідем!
І хай шаліє в люті пан —
Йому наблизився вже час,—
Терор в'язниць, весь вражий стан
Навік змете робочий клас.
 На сході — сонячні орли,
 В СРСР злітає день —
 За Леніним,
 За Леніним
 До бою устаєм!

ЮНАЦЬКИЙ ДЕНЬ

(МЮД)

Гей, знову, знов прибоєм лави —
На площі плем'я молоде!
В боях ми вибороли право —
Юнацький Міжнародний день.

Співай, зови,
Труба, в світі!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови!

Крокує юних мільйони,
На капітал росте похід,
Не моря вал — шумлять колони
На південь, захід і на схід.

Співай, зови,
Труба, в світі!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови!

Не зупинить походу юних,
Класова армія росте,
Синів всесвітньої Комуни
Сталева Партія веде.

Співай, зови,
Труба, в світі!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови!

Війна — війні! Труду — свобода!
Такий наш поклик і наказ.
Крізь хмари темні і негоди
Хай осяває сонце нас!

Співай, зови,
Труба, в світі!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови.

Нам шлях вказав безсмертний
Ленін,
І непоборні ми тепер,
У славі зоряній щоденно
Рости і ширся, СРСР!

Співай, зови,
Труба, в світі!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови!

У сяйвах сонця мільйони
Юнацьких світлих, гордих чол —
Немає меж, нема кордонів —
Іде всесвітній Комсомол!

Співай, зови,
Труба, в світи!
Говорить КІМ —
В Комуни йти,
Співай, зови.

1924

БОЙОВА, В ПОХІД!

(Чонівська ¹)

У ногу — раз!
Походом — два!
Йдемо, йдемо, несем наказ
На кулеметах, на словах.

Наказ той КІМ
До бою дав:
Завзято, грізно, молодий,
Вогнем мети, старе змітай!

Класовий гнів
Обняв наш стан —
Вмирай, конай під волі спів,
Вселюдства кат, всесвітній пан!

Вмирай, конай —
Старе кона!
І не прохай, і не благай —
То нам сміється далина.

Гей, ми йдемо
Вперед, в похід,
Наказ Комуни несемо
На південь, захід і на схід.

¹ ЧОН — частини особливого призначення.

Комуна йде,
Наш стяг цвіте,
Веде нас Партія вперед,
Де труд і спів, де юний день.

У ногу — раз!
Походом — два!
Йдемо, йдемо, несем наказ
На кулеметах, на словах.

1924

ПЕРЕДКОМУНІВСЬКА

Скільки того дива
впало на прядива,
Впало на прядива,
стелить на луги!
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги.

Та куди не глянеш —
впали чорноземи,
Та куди не кинеш —
обриси заграв...
Гей, здійняти б арки
золоті, надземні,
Тракторами б вийти
цілину орать.

А то полем глянеш —
тільки сіно в'яне,
Тільки сіно в'яне
та вітри гудуть...
Між цими шляхами
гнали, гнали пана.
Мріла ген над нами
зоревійна путь.

А на ріки глянеш —
береги обсохли,

Береги обсохли,
аж болить в вічу.
Гей, ударте, наші
електричні сили!
Гей, ударте, сили,
світе-краю, чуй!

Ще й прийди, машино,
заоремо межі,
Заоремо межі
і оновим край.
Хай сміється небо
і вогні закрешуть,
Хай сміється небо
зорями заграє.

Скільки того дива
пада на прядива,
Пада на прядива,
стелить на луги.
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги.

ОРІЛЬ-РІКА

Вечорами тихими такими
(Савур-могила)

Наїхали дядьки іздалеку, стоять.
І гомін їх про дивну машину силу:
— Подовше б жить!
— Кому б повідать!..

А десь далеко в маревах зоріє
Запоріжжя,
Там гра електрика в заобрійні віки;
Крізь далей млу і вечорову тишу
З країв машин нове несуть літам гудки.

Уже упав і тут меліорації зелений шум
На постави старі дрімливої Орілі;
І хто б там думав, про таке подумав,
Як колективи от або артілі?
Трансмісія ж розповіда усім
Про силу двигуна і силу передачі,
Машинні линуць голоси,
І п'є. ківш борошно гаряче.

Загата вперто на валах своїх
Затримує весь збіг темно-зелений;
Зірвавсь лист від ясена, від клена,
Поплив, поплив і в чорторях
завертівсь.

Та ось і знов у глиб,
У глибину на пружні круговерті,

Млиновим колом наче б перетерті,
Листи війнули з приорільських лип.

Удари крил, і струмені, і бризки
Спадають,
нападають, біжать наниз...
І лине гул турбіни скрізь
В степи розбуркані і піски.

— Динамо б нам,— казали, говорили.
— Динамо світло шле на села!.. —
Чи знала, думала коли Оріль,
Що сил піддасть електрика весела?

Вечорами тихими такими
(Савур-могила).

1925

21 СІЧНЯ 1924 РОКУ

Кулю земну сповило радіо...

Тишу

день

роздер.

На серця трудящих падало:

Ленін,

Ленін,

Ленін

вмер.

Наче моря вали піднялися —

Сили залізної гарт.

Вийшли колони,

Заприсяглися:

К о м п а р т і я

н а в а р т і!

Тоді

В Китаї, Індії, Англії

(Скрізь відкликалось, кругом)

...вчора, сьогодні, завтра...

...вчора, сьогодні, завтра

під Леніновим знаменом!

Я був у Комсомолі,

Комсомол в мені —

За правдою світлою Леніна

Йшли ми, його сини.

І йшов він вогненним привидом

Між кучерявими нами,

І Схід дивився,

І Захід радів,

І ніхто не вірив
І не хотів знати,
 що його нема —
З кожним Ленін був,
Кожного він осявав.
Ударила!
 В серце вп'ялась
Опохмурена трауром дата.

Волю і серце наснажував клас
Для грізного штурму —
 розплати.

1925

ЗОРЕСЛАВИ

Вечором ждатимеш, матінко,
Сина з Червоної Армії,
Будеш дивитися з хати:
— Час би й додому вертати...
Чом же і досі немає
Сина з далекого краю?

Поле в долині мовчатиме...
Враз
комсомольськими чатами,
Враз
комсомольськими лавами
Зринемо ми зореславами!
— Буду я, матінко, буду,—
В мене зоря п'ятикутна!

Гонами край шляхостелиться.
Хто ж забарився, не вернеться?
Чути, лунає вже крок!
Гей, комсомоль,
на село,
на ярк!

1925

* * *

*

Навкруги край-луги.
Пізня осінь.
Хтось прийшов дорогий,
Синій, дальній, тугий
І тумани поклав на покоси.
Стороно ж ти моя,
Грані дальні!
В сонний край, в тихий край
Отакі, як і я,
Надсилають листи привітальні.
За листами машини
Залізні —
Край зацвів, край ожив —
Над потоками нив
Підіймає охмареність ніжну.
Чи ви ждали мене,
Свого сина?
Що за радості день —
Отаким світлим днем
Зустрічають простори нас сині.
І над горном робіт
День почато.
Тільки хвиля шумить
І до сонця біжить,
Як на луки веселі дівчата.

1925

ЗАСПІВ

Дні мої, веселі,
Сині, ячейкові!
Городам і селам
Ми несем обнову.

Вас я не розвію
На путях Комуни!
Обагряє вітер
Наші лави юні.

Донесу до краю —
Молодість не гнуча!
Юність зустрічають
Буря, сонце, тучі.

І містам, і селам
Несемо обнову,
Дні мої веселі,
Сині, ячейкові.

1925

РОМАНТИКА ЧАСУ

Ми звикли йти в бурю, в грози.
Коли ж притихає,— як нудно! —
Тоді ми в стихію приносим
Романтику буднів.

І дзвенять мости, магістралі...
На їх шрубках солодке Сьогодні —
Ери нової, революції стиль,
Нервів напругу заряджуєш ти!
І хочеться бачить Майбуття,—
Там воно, там воно дніе!..
До сонць чарівної Комуни
Не обійти цих днів.

І заводять пісні на плантаціях,
Ім вторять співи заводів —
Це нової культури повстанці,
Революцій озорені сходи.
Як же буйному втерпіти
Серцю моему й твоєму —
Слухай, пісня пісень про лікнепи¹
Сьогодні найкраща є тема.
Решта — політика міжнародна,
Днів марудна, скажу, надбудова —
Краще в маршах, у маршах походних
Брати все з бою
та з бою!

¹ Лікнепи — школи для ліквідації неписьменності серед дорослого населення в ті роки.

Ми звикли йти в бурю, в грози,
Коли ж притихає,— як нудно! —
Тоді ми в стихію приносим
Романтику буднів.

1925

ТРАМВАЙНА

Несуть мене трамваї
До юної ячейки¹,
І пепу центр зникає
Полудою з очей.
Хто поруч — невідомо —
В вагоні й не чужі,
Та знаю — цей додому
З міщанкою спішить.
Спішу і я — нарада,
Я не додому — ні,
Сьогодні делегатом
Йти випало мені.
Ларками² зацвітає
І димом димарів —
Робочії квартали
З долини до гори.
Де потяг маневровий
Переступає путь,
Зірниці вечорові
В орнаментах цвітуть.
Туди я поспішаю.
Спізнився. (Не тренаж!)
Партійним наганяєм
Тепер себе розваж.

¹ Я ч е й к а — первинна організація, комсомольський осередок.

² Л а р ь о к — назва торгових точок в державно-кооперативній роздрібній торгівлі, які першими з'явилися серед приватників.

Та вже:
ячейка комсомолу —
Знайома ПеЧе-три¹ —
Трамваї мої скорі,
Прольоти електричні!

1925

¹ П е Ч е-т р и — залізничний осередок ЛКСМУ на ст. Харків-Південна.

СЛОВО В ДИСКУСІІ. ПОЕТАМ¹

Не галасуйте, не бабахайте
В напруження робітний час,
Над відремонтованим дахом
Стільки чудесних окрас!
Кому під синьозорим небом
Потрібен анархічний бунт?
Ви думали, ідіотизм непи
Має постійний ґрунт?
Ясно — біль тимчасовая —
Кілька весен (чи, може, й літ).
...І ховаються ночі-сови,
Бо світає світанок, шумить граніт.
Не стріляйте ж в манто,
Ах, пожалійте дам!²
Хіба в тому, скажемо, суть?
Не вішайте самі на бантинах,
А головне ж — не галасуйте.
Складімо ударну пісню
(В горах класу вогонь не затухне!),
Проспіває мажором колись
На концерті ДУХ³.

¹ Поетам, а особливо Валер'яну Поліщуку.

² Маються на увазі рядки з одного з тодішніх віршів В. Сосюри:

Я стріляв би в кожні жирні очі,
В кожную б шляпку і манто стріляв.

³ ДУХ — Державний Український хор, який часто концертував на «плужанських» літвечорах, де й відбувалися літературні дискусії.

Й знову піду на буденну
На роботу спокійно і звично,
Бо знаю: нова і новіша доба гряде
І буде місто соціалістичне.
Тільки колись не втерплю
І сам патетично (еге ж, патетично!)
вигукну:

— Гей ви, мої триси-нерви,
Включайте епохи гул!
Не галасуйте ж, не бабахайте,
Пропоную іще й іще раз, —
...Над відремонтованим дахом
Стільки чудесних окрас.

1925

Л И С Т

Дівчино-секрétарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

Школа. Дві акації —
Про весну, про молодість.
Ти ж щодень за працею,
Вечори з промовами.

Чом од нас поїхала,
Не шумиш верстатами?
Вихори та віхола
У яру повстанському.

Там нема електрики,
Віє з лугу холодом,
Ти одна є лекторка
Із заводу, з города.

А без тебе трудно нам —
Ми й на зборах згадуєм
На заводі трубному,
У цеху прокатному.

Дівчино-секрétарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

1926

КИЛИМИ

(З батрацьких пісень ¹)

В бубон грають, виїжджають
Куркуленки кіньми.
А на скринях чорні й сині
Мною ткані килими.

Од притвору до вітваря ²
Подарунки куркулів —
Під попові ноги слано
Мною ткані килими.

Вдарю, вдарю туго ляду —
Вісікайся, цвіте-клин,
Та не будуть їм на радість
Мною ткані килими.

Пишно вишнею узори
Вигаптовую я «КІМ» —
Розцвітають мої зорі,
Мною ткані килими.

1926

¹ Батрацтво, батраки — до ліквідації куркульства як класу багато молоді селянської бідноти працювало на куркульських хуторах батраками. В ті роки серед цієї молоді комсомол проводив велику роботу.

² «Од притвору до вітваря» — тут простигалися дороготкані килими, даровані церкві багатіями куркулями, виткані найманими батраками, більш дівчатами.

ВЖЕ ОСЕНІ ЧАРІВНИЙ СТИЛЬ

Вже осені чарівний стиль
За вільхами, за мурами почато.
Підіймаються і нові мости,
І цегельні нові, й пісні дівчат.
Мости поведуть до Комун —
Ген далеко пішло передгір'я!
Там веселі замріяні юнки
Задивилися в сонячні вирії.
Над Харковом риштовання —
Вправний тесля мов креше вогні!
Гей, здалися дівчатам коштовними,
Золотими здалися дні.
Юний тесля сокирою — дзеньк!
З поля дальнього чути — здоров!
Заспівали осінні весни.
...Струни, промені, крокви...

А ген широколистий шум.
Хто пісні не про сонце співа,
Хто пісні про журбу?
Ех, брат!
Над Харковом риштовання
І гул аеро, крики журавлині...
Так ніколи не думав про штольні я,
Про штольні донбаські,
 надра глибинні,
Як нині!

1927

НАСТРОЇ

Чи я жатиму хліба,
Заорільська далино,
Моя синя, голуба,
Вітером запалена.

Чи вже інший тракторист
В русі тракторних колон?..
Хто одержить, друзі, лист,
Серця лист-вогонь?

Та я чую —
 у-ду-ду...
Грає, гра моя дуда!
Гей, лади твої в ладу,
Комсомолівський дудар.

Гей, лади твої мов цвіт —
Не зів'янув, не померк.
Хоч не був багато літ,
Та несеш пісні й тепер.

Так, вертаюся,
 я — син.
Брат машинної ходи!
Знизу коси в голоси
Наче кличуть, кажуть: «Йди».

Світ я бачив і людей,
Дивні дива обходив,

І вже знати мені, де
Після повені броди.

Відбивали ворогів,
Край туманів, край виднів,
І від серця йшов, гримів
Мій комунівський заспів.

Грає ранок, переддень,
Грає, сонцем виграва,
Синій вітер, синій день,
Трава...

Сон туману покотив
Вітер в ранок молодий,
А з-за стуми туманів
Пóхід перших тракторів.

І на схилі —
 у-ду-ду...
Грає, гра моя дуда...
Всі лади твої в ладу,
Комсомолівський дудар.

1925—1929

СОНЦЕСТАН

Де туман,
 де туман,
 де туман,
Де метелиця, хуга, сніги...
Де гуляли Махно, вороги —
Підіймається в ритмах змагань
Сонцестан.

Сонце, встань!
Над поля, над луги,
Над безхмарний здіймися екран,
Прошуми в береги —
Сонцестан!

І, як струм, з далини
Обрій лле синій світ автогенний —
Здійняла робітнича Україна
Образ твій — боротьба —
Образ Леніна.

А вітри, низовії вітри
Ще й напружують тиск бетоновий —
Підіймаються хвилі до гори,
Підіймаються хвилі дніпрові.
Де туман,
 де туман,
 де туман,

Де метелиця, хуга, сніги —
Осяваються гори, луги,
Промениться епохи нової екран —
Дніпрельстан.

1930

ПІСЕНЬКА

(Фабзавучівська)

Перед нами простяглись
Юності дороги —
Все співучіш, все юніш
До верстата в ногу!

Перед нами боротьба,
Трудна перемога!
Все бадьоріш, все юніш
До верстата в ногу!

Піднялись нові мости
Над глибокі ріки —
Сонцю в райдугах цвісти
Тільки з нашим віком.

Домен огнений, крутий
Візерунок строгий —
Друже юний, запальний,
До верстата в ногу!

1932

ДНІПРЕЛЬСТАНІВСЬКА

Сірі гуси, хвилі хмар.
Хвилі — сірі гуси.
Заспівали ідучи
Хлопці-білоруси.

А чорнявий в супровід,
Тихо, наче басом:
— Гей ви, хлопці, на обід,
Мабуть, пошабашим...

Обізвався бригадир:
— Чортова робота!
З наших — кожен богатир
Робочого роду...

Разом станьмо, почнемо,
Гей, за сонця владим!
Стихла пісня, гомін стих —
Бойова бригада.

Йшов, котив, гуляв Дніпро —
З хвиль вставали мури.
То до хмар шумів Дніпро,
Зачиналась буря.

1932

П'ЯТНАДЦЯТЬ

Ми святкуємо день твій,
моя юная Спілко,
І тобі нараховує час трудодні.
Скільки синів твоїх юних—о скільки!—
Йшли дорогою щастя на зорі-вогні!

Скільки синів твоїх
десь із запілля,
Пут розриваючи міць,
до цих днів не дійшло;
Скільки синів то «зелені», то «білі»
Твоїх катували в яру за селом.

І республіка зна,
підіймаючись в рості,
Що комуни її і заможне життя —
Це й твоїх бойових перемог високості,
Це й твоїх перемог,
покоління, звитяг!

І республіка зна,
виплавляючи крицю,
На поля випускаючи лави машин,—
Йде твоїх уперед молодих, юнолицих
Комбайнерів, штурвальних
веселий загін.

Ми святкуємо день твій —
і ось ти звітуєш:

Вугіллям, металом, рудою, зерном...
І республіка знає, і Партія знає —
 стойш на посту
Ти, змужнілий в боях
 КОМСОМОЛ!

1933

ПРИКОРДОННА

На горах Паміру,
на схилах Хінгану,
В долинах Поділля,
де Дністер і Збруч,
Дзвінки карабіни, смаглясті нагани
І снайпери вірні стоять біля круч.

І чорної ночі,
і в ранню годину —
Чи буря звиває,
чи стигне замет —
Приходить походами здружена зміна,
І ласку незмінну прийма кулемет.

З-за скель і розколин
лиш вітер заграє,
Огорне все хмара,
застелить юга —
Сліди до світанку хова і петляє
Рухлива, скрадлива звірюги нога.

Причаїлись гнізда
високі, орлині,
Соснового леготу
вічная гра;
Під нами потоки,
під нами долини,
За нами республіка ленінських Рад.

Ніхто не пролізе
 з ущелин Хінгану
Ні рано, ні пізно
З низин, із-за туч,—
Дзвінки карабіни, смаглясті нагани
І снайпери вірні стоять біля круч.

1933

КОМСОМОЛ

Комсомол —
і встають легендарні загони.
Комсомол —
і встають боротьбою нездолані,
І, співаючи, йдуть
юних серцем осяйні колони,
Із Шулявки ідуть, із Подолу.

І Ратманський іде,
і Полонський, Бурштейн,
Димерець, поправляючи ремінь
рушниці.
Коли вітер доспівував пісні кінець —
засвітилося сонце в зіницях.

Ні Трипілля,
ні розстріл, ні бій,
Білих армій багнет, гайдамацькі клинки
Не спинили ходу молодих,
що ішли нескоримо в віки.

Комсомол —
і вирівнює час
Пісню туги
за всіх, хто загинув,
Комсомол —
і підняв іще вище
він кожного з нас
На республіки славні будівлі.

Комсомол —
і встають легендарні полки!
Комсомол —
на Турксибі, Дніпрі,
Тракторбуді,
Романько, Карташов — юнаки
На колгоспних полях, новобудах...

Комсомол —
звітувати ми Партії раді:
Є про віщо сказати,
Є про віщо пісні заспівати!
К о м с о м о л —
це республіка наша багата!

1933

РЕЙД ЧЕРВОНОЇ КІННОТИ НА ФАТЕЖ-ПОНИРИ

(1919 рік)

А сніг на Чернь та на Чернопддя¹
З досвітнім хрускотом ляга.
Лиш мить — попущено поводдя.
Імлисто звихрює юга.

І коні пробують копита
Об пругкість мерзлої землі —
Копита підуть землю бити,
Ось тільки смуга сходу-світу
Запалить сніг-піроксилін.

Праворуч стишилися в балці
Стрілецькі чоти латишів,
Ще мить — і рушать на зухвальців
Через засніжені кряжі...

Мовчать червонці. Ні, знайомій
В цей час не пишуться листи —
Хіба що Гальці чи Гнідому
Попругу кожен попустив.

І коні сонно перед світом
В пільмі оглядують горби.
Холодна мла. Сніжок проліта,
Мов ескадронний переспів.

¹ Мова мовиться про прорив корпусом червоного козацтва фронту денікінців у районі Чернь—Чернопддя (Автор).

Та ось,
 ліворуч,
 вдар в сніги...
Праворуч зринули сутички...
І закружилася в круги —
Ой чорно-вороно,
 ой нічко!

І прямо — гухають гармати.
Вогнем січуть, клинком січуть.
Пластунці рушили рубати...
Фронтів дроздовці не здають...

...А сніг на Чернь та на Черноддя
З досвітнім хрускотом ляга.
Полки підтягують поводдя.
Імлисто звихрює юга.

Та ось —
 ті-та-ті...
— По конях!..
 — По конях!..
 (Світанки густі).
На білого ворога
 лавою в рейд...
Вперед!
 Уперед!
 Уперед!
 Уперед!..

Напруга походу
І цокіт копит.
Назустріч, напроти
Кіннотників літ.

Не схибить в ударі
Навідмаш рука!
Діждалися кари —
Рубай біляка!

Своєю рукою
Його поздоров.
Веде нас до бою
Віталь Примаков! ¹

Лягають дороги,
Незборені рейди —
Веде нас товариш
Вперед Уборевич! ²

І сотні на конях,
І сотні в бою...
Шаблі розрубають,
Коні пронесуть...

Тікають дроздовці,
Корніловцям смерть!
Вже котить тилами
Переляк, росте!

Сини ви купецькі,
Гей, хвастались ви.
Не бачить вам світу,
Не бачить Москви! ³

¹ Примаков Віталій — командир корпусу червоного козацтва. Улюблений командир червонців.

² Уборевич — один з визначних командирів Червоної Армії.

³ «Не бачить Москви» — генералом Денікіним було кинуто гасло — «Похід на Москву».

КОЛО ТРУНИ КІРОВА

Уста застигли
Партії трибуна,
А рокотом слова гримлять
і кличуть нас.
І крізь жалоби креп,
крізь скорбних маршів луни
Їх не заглушить мідь,
їх не поглине час.

Однаково вперед і глибше
трактор візьме скиби,
Однаково вперед і вище
вгору літаки!
І ворогу не взять
ні пострілом, ні криком,
Ні хижим діянням
підступної руки.
Ім'я його,
звитяжця, полководця,
Наслідника того,
хто світу є вождем,
Не згасне у серцях,
як вічне сяйво сонця,—
На прапорах його
ще вище піднесем.
Діла його,
повиті боротьбою,
Нам будуть як наказ,
як приклад у бою.

Товариш Кіров наш,
присягу перед боєм
прийми,
І підем ми
за справу Партії,
за справу Леніна,
за нашу,
за твою!

1934

ДОБА В СОЧІ

Я знаю — найтвердіший камінь
на пробу брали грози, блискавки,
Мов той метал бере коваль руками
І твердість визнача уміло й залюбки.

Я знаю — грози гір, громів страшні
удари
І струси сил, глухих первісних сил;
Проходив бурелом гримучим чорним
шквалом
І дещо брав, і дещо змінював,
і дещо він гасив.

Ламав сосну, хитав, мов дуба, скелі,
Із урвищ рокотав, несучи рев і сміх,
Зривав орлів припаяні оселі
І кидав в прірву ручаїв і лих.

Кінець всьому,
кінець гірських потоків шалу!
В тріски і скло горішні блискавки!
.....
Та вже зоря з-за гір десь визрівала
І ясен світ в безодні слава,
І тіні вслід, блакитні і легкі.

І ранок надійшов.
З-за гір здіймались гори вгору
Під небом чистим кольорів ясних,

А вглиб у море, в безконечне море,
Ішли ізломи бур днедавної війни...

Ішли і танули.
День набував такої повноти!
Од сонць, од гір, од ручаїв, од трав,
Що сам своїм вогнем планетам він світив.
Кавказу теплий схил.
Сосни шумок. Орел.
І Сочі край зелених хвиль.
І курсом вдаль радянський корабель.
На вигрітих полях плодів квітчасті грона.
І осінь мов весна —
ті ж фарби, мрії, цвіт...
І моря дальній край,
що хвильним Рубіконом
морцям всім був,—
Свій хвильний слав привіт.

Я знав — він тут.
Я знав — він слухав бурю.
І силу протидій його відзначив слух...
І я пізнав солдата — в профіль хмурий,
Солдата, що життя його — над синій
виднокруг.

Я знав — він тут. З одвічно юним серцем
Боець стальний рушниці і пера
В постійній боротьбі вогню не зменшив,
б'ється...

Я знав — тільки здається нам,
що тиша тут
і кола крил орла.

Прислухався...

І я почув...

...розриви куль.

Веде полки Котовський,

Удари з флангів,

дим, кінноти бій...

Страшний і неповторно грозовий!

А в хмарнім клетоті, в диму —

Островський.

Кавказу теплий схил.

Сосни шумок. Орел.

І Сочі край зелених хвиль.

І курсом вдаль радянський корабель.

Так гартувалась сталь.

Народжували бурі

Нові нових.

Ішли вони, о гнів!

Биття сердець — як грізний шал вогнів

Прибоєм бив у грізні, чорні мури.

І що та проба скель серед громад

нездвигних,

І що метал на горнах в коваля!

Ось він — боєць

тих армій дивовижних,

Що Партія більшовиків вела.

Ось він — гроза

і скель гірських окраса,

Боєць стальний рушниці і пера,

Що не схиливсь, не впав,

вогнем горів, не вгаснув,

І нам тільки здається всім,

що тиша тут

і кола крил орла.

Хотілося б сказати йому хоч слово,
Йому, що бурі не взяли на фронті, у бою,
Йому, що серце не вщербив
і піснею позначив скрізь
дорогу бойову свою.

Хотілося б сказати,
Як вільно йти по цій землі чарівній:
і важчий колосок,
і квітка запашніш,
і серце дівчини миліш,
І сонць щоденних плодородніше горіння.

Та справ бійця не зваживсь я порушити
І тишу межі гроз.

В дорогу поїзд гув.
Співали ми пісень про дужих,
І всі хотіли, всі,
Щоб їх Островський чув.

ПІСНЯ ПРО СОРОК П'ЯТУ

Сорок п'яту вів Якір¹,
Під ним чорен ворон-кінь,
Під ним кінь, кінь-гривань,
Ворогам шляхи зрива, гей!

Супротивний вітер дув...
Хто ж нам землі перетнув?
Хто Поділля поділив?
Хто уярмлює Волинь? Гей!

Перед військо вийшов, став,
І промовив, і сказав:
— В нас робота не проста —
Вдарить пана, щоб не встав, гей!

Сорок п'ята проти ката!
Війна панству, спокій хатам,—
І навідмаш шабель вдари
Птаху-ляху ще й боярам, гей!

Окружайте, хлопці, поле,
Пройдем луки ми і доли,
Через лиха по степах,
По катюгах-ворогах, гей!

Ой під Фастовом пан хвастав,
А тікав на десять застав,

¹ Якір І. Е. — командуючий 45-ї дивізії та один з керівників прориву південної групи військ в районі Одеси в 1919 році.

Як до бою йшов — свистів,
А назад — кричав: «Пусти!» — гей!

Гей, наш славен горній Київ,
Щось ти пану не з руки,
І од можа і до можа —
То колюче, то негоже, гей!

Дністер бистер, та не так,
Як тікав білополяк,
Ріка скорая Вісла
Ще так хвилі не несла, гей!

Ой шумить, шумує Збруч,
Підсобляй нам, Криворуч¹,
Підсобляй, бери на Львів
Пана бити, ти ж умів, гей!

1935

¹ Криворучко — прославлений командир Червоної Армії в роки громадянської війни та боротьби з білополяками.

ПРО ПОЛКОВОГО КОВАЛЯ ПІСНЯ

Ішла Армія Червона
У далекий у похід,
Басували чорні коні,
Били білий льодохід.

У незвіданій сторонці
Натягали повода,
Заступала хмара сонце,
Нахилилася біда.

А назустріч, як вода,—
Ворог ворогом у полі!
Із-за Проскура, з-за Шполи
Не обходить — обліта.

Підтягають хлопці зброю,
І попруги, й тренкеля
І душею називають
Полкового коваля.

— Ой ковалю ти, ковалю,
Коню ногу заладнай!
— Ой ковалю ти, ковалю,
Милу дівчину віддам!

Милу дівчину-красолю,
Подолянку чорноброву,
І киянку, і полтавку,
І хорошу ромоданку.

Ще й Марусю білорусу,
Дівку-реву з Могилева,
Тільки часу не марнуй —
Вороних скоріш підкуй!

Щоб підкови не спадали
Із передньої ноги,
Під копита щоб лягали
Білим снігом вороги.

Щоб до Вісли, щоб до Прута—
Скрізь лягали вороги,
Щоб копита брали круто
Із передньої ноги.

1935

ВГОРІ КОРДІЛЬЄРИ

Вгорі Кордільєри,
вгорі Кордільєри,
За скелями плато долин.
На гомін рушничний,
на гук артилерій
Збирається третій повстанський
загін.

Дороги за першим
услід загубились,
За другим і вістку
юга замела...
Хоробрим злетіли
орли на могили,
Могили ж їх — гори,
туман та імла...

Вгорі Кордільєри,
вгорі Кордільєри,
За скелями плато долин.
На гомін рушничний,
на гук артилерій:
— Вперед на тирана,
повстанський загін!

Незбореним слава
і звільненим щастя,—
Хай пісня не гасне
у нас на устах!

Крізь скелі і кулі.
вперед, хто не впав ще,—
Свободи багряний
підноситься стяг.

1935

* *
*

— На забудь лиши мені левкої,—
Йдучи в похід кохану я прохав,—
Зустріне гостра, люта куля в полі—
Тебе, тебе згадаю серед трав.

Тебе, тебе згадаю в скрайній тиші,
Крізь бурі й хмари, знаю, прийдеш ти;
Війне й повіє світло-ніжна й свіжа
На ятрі рани прохолодь з мостів.

І в присмерку лихому після бою
Крізь марева я руку прикладу...
На серці зацвітуть твої, твої левкої,
Що ти колись дала мені на забудь.

1935

**ПРО НОВІ САНЖАРИ
ТА СЛАВНОГО ВАТАЖКА-ПУТІЛОВЦЯ**

Як сонце колоссям
В степу налилось —
В саду на дозвіллі
Гуляло село.

І кружить, і мружить,
Туманиться лист —
Гуля на весіллі
Улюблений гість.

Дубового столу
Та ломиться край,
Вояці старому
Вина подавай.

І ложку, і миску,
І круг — поставець, —
До столу всі близько,
До лави стілець...

Багато проїхав
І селищ, і міст...
— Приїхав, приїхав
Улюблений гість!..

Всі чули те, знають —
Багато прожив...
— Як ворога били,
Ти нам розкажи!

І кожен до столу
(Ще ближче стілець).
Кружлять зупинявся
Тоді поставець.

Схилилося коло
Жіноцтва, дівчат,
І сивий вояка
Розмову почав:

— Од страйку до зброї,
В повстанські бої
Здіймались загони,
Червоні рої.

Ішли і вмирали
За славне життя!
І близько ставала,
Здавалось, мета.

Мета наближалась,
Як бій передмість,—
Із півночі радість,
Із заходу вість.

Вставали угорці,
Рубались болгари,
І йшли, піднімались
Полтавські Санжари.

Горіли Санжари,
Вставали Санжари
Та й знову здіймали
На панство удари.

Хоробрим загонам
Подвоював сил —
На битви їх правив
Один командир,

За краще майбутнє,
Дозрілі плоди —
Полки незабутні
Він сміло водив.

Та трапилось, сталось
В ту давню війну,
Один із загонів
Назад повернув.

Чи хто його змовив,
Чи хто зговорив —
Вже там починали
Не раз куркулі.

— Куди ще іти нам,
Доволі із нас!
У наших-бо селах
Радянська власть...

Та вийшов путіловець
Тут наперед
І сміло загону
Сказав:
— Уперед!..

Вставайте, Санжари,
За мною, Санжари,
До синього моря
Запалим пожари.

І всюди біднота
Рушала за ним,
Здіймався скрізь прапор
Крізь грози і дим.

І йшли, і вмирили,
На смерть, за життя,
І близько ставала,
Здавалось, мета.

Мета наближалась,
Як бій передмість,—
Із півночі радість,
Із заходу вість...

Походи, походи —
Все він пережив...
Аж доки він кулі
В степу не зустрів...

Пройшла йому груди,
І серце пройшла,
І десь аж за лісом,
Проклята, лягла.

Упав не горілиць,
Упав же він ниць...
І чули — котився
Десь спів залізниць...

.
Тяжкі переходи,
О доле тяжка!
Ховали надвечір
Бійця-ватажка.

.
І ось, мов упали
Од серця ключі,—
Дуби захитались,
Дуби-силачі.

Усі підвелися,
Устали діди,
Вставали в скорботі
Жінки молоді.

О серце незважне,
Давно, недавно...
І капали сльози
В гаряче вино.

І в тиші далекій
Застигли дуби.
Край поля, край лісу
День славу трубив.

.
Та раптом крізь листя
Мов вітер прорвавсь
І чаші кипучі
Піднеслися враз.

І чаша кружляє
Круг столу звитьяг:
За Нові Санжари,
Колгоспне життя!

Хай чашу здіймає,
Не схибить рука —
За славу путіловця,
Більшовика!

МОЛДАВСЬКА ПІСЕНЬКА

Вітер, вітер хилить
Гілку молоду,
Яблука достигли
В нашому саду.

В нашому рясному —
Повні, наливні!
У краю ясного,
В рідній стороні.

В нашому багатім —
Сонця та снаги! —
Медом, виноградом,
Братством дорогим.

Заспіваймо пісню,
Пісню до вина,
Глянемо за Дністер —
Темна сторона.

Темна, темно-хмура,
Мовби й не цвіла,
Мовби хижа буря
Шлях перетяла.

Ні ягід, ні цвіту,
Ні надій рясних —
Хмари непривітом
З літа до весни.

Нашу чару хилить
Смуток на столі —
Шкода, друзі милі,
Збитої землі.

Та нехай дністровські
Хвилі заревуть —
Сам комбриг Котовський
Нам покаже путь.

1936

СЕРЦЕ ПОЕТА

Не б'ється гарячеє серце
Поета палкого, бійця,
І тугою звістка озветься
У наших скорботних серцях.

Невже зупинилося, стало...
І пальці недвижні руки?
Невже недописані впали
Тих глав полум'яні рядки?

А буря проходить, гуркоче,
І слава Котовського йде...
Далеко гримить серед ночі
Кінноти червоної рейд.

Народжені бурею линуть,
За Збручем у загравах шлях,
І Павка Корчагін невпинно
Орлом налітає в степах.

О друзі, розкриємо книги —
Життя невгасимого твір,
Що кожен із нас полюбив їх,
Як сонця палаючий вир.

Ці книги, неказано рідні,
Нас кликали, юних, в ясне —
Там відданість славна Вітчизні,
Там серце його вогняне.

Тяжка, невимовная втрата,
Мов рана кривава, горить —
О пам'ять співця і солдата,
Що вмів так велично творить!

О пам'ять співця і солдата,
Що кликав боротись і жить.

1936

ТИ Б ШУМІЛА

(Згадка)

Ти б шуміла, як тоді,
Синяя вершино —
Я приносив би тобі
Серця мого зміни.

Я б розказував тобі,
Синяя вершино,
Як в ті пори я любив
Дівчину з Волині.

І розказував би ще
Про часи негоди,
Як ходили під дощем
З нею у походи.

Як вирівнювали крок
На плацу в колонах,
Стерегли як з нею вдвох
Молоді кордони.

Як ми з нею обнялись
На зорі до сходу,
Бути вірними клялись
Рідному народові.

Переходили мости —
Ворог.

Вітер.

Буря...

ПАЛАЄ ІСПАНІЯ

Палає Іспанія
В бурі, в огні...
Криваве змагання,
Та леви-сини,

Що власною кров'ю
І серцем своїм
Встають супротивно
В бою вогневім.

Упала Авіла,
Навальпераль,
Горить Талавера
Під хвилями хмар.

Чотири дороги
Лежить на Мадрид,
Та кожна дорога
В ударах гримить.

І кожною рвуться
Фашисти вперед.
— Не пройдуть! Не пройдуть!
Життя або смерть!

Не пройдуть! Не пройдуть
Крізь мур оборон!
Мадрид ураганом —
Вогонь на вогонь!

1936

ІДУТЬ ДО НАС З-ЗА КОРДОНУ

Ідуть до нас з-за кордону
Все робітничого, щирого роду,
Ідуть на свята, немовби додому,
Гей, їдуть до нас з-за кордону.

Ми друзів ведем на заводи —
Хай бачать, хай знають про нашу роботу!
Ми їх ведем на радянські заводи,
І руки нам тиснуть всіх націй робочі!

Ідуть до нас з-за кордону,
Ідуть робочі, і їдуть селяни,
Ми їх ведем, де працюють комбайни,—
Хай бачать, хай знають про нашу
роботу,
Хай бачать, хай знають селяни.

Наших братів ми приймаєм охоче,
Ми їх виводим на свята, на площі —
Армія наша Червона проходить,
Армія наша Червона!
І руки нам тиснуть всіх націй робочі.

Гей, їдуть до нас з-за кордону!

1936

МІСЯЦЮ ЧЕРВНЮ

Місяцю червню,
Зорі вечірні,
З якого краю дружину вірну,
З якого краю я виглядаю?
Я виглядаю з краю-Дунаю.

Над Чорним морем
Зорі узором,
Зорі узором,
Милий гуляє там военмором.
Милий гуляє там военмором,
Пише — приїде до мене скоро.

Скаже не скаже,
Пишу листа вже:
Красеню ясний, будь же відважний!
Світ мені милий, щастя горою —
Жду военмора з моря героєм.

Місяцю червню,
Зорі вечірні,
З якого краю дружину вірну,
З якого краю я виглядаю?
Я виглядаю з краю-Дунаю.

1936

УРОЖАЮ ДЕНЬ

За Сулою весело,—
Там гуля село,
Ладу там колгоспного
Сонце розцвіло,
Врожаями сонце нам
В полі розцвіло.

За Сулою весело,—
Загримів оркестр
Шумами та сплесками —
Жито і овес,
Врожаями жито нам —
Граї, грими, оркестр!

За Сулою весело —
Пшениці украй,
Нашого добробуту
Виспів урожай.
Грає, наливається
Сонцем урожай!

За Сулою весело —
Урожаю день!
За Сулою весело —
Там пісень, пісень!
Там пісень, пісень!
Ще й яких пісень!
Ще й яких пісень!

СЛАВА ТИМ, ЩО ПОЛЯГЛИ

Слава тим, що полягли,
Імена їх жити
Вічно будуть. Сон могил
Будем боронити.

Там лежать богатирі,
Ковили шепочуть,
Як на бій хоробрі йшли
В арміях робочих.

Слава тим, що полягли,
Пам'ять і пошана!
Все, що мали, віддали
На дорогах бранних.

За життя для поколінь —
Вольні мчаться ріки,
Ниви стеляться з долин,
Вольнії навіки.

Слава тим, що полягли,
Що вогні священні
До останнього несли
Буряно й натхненно

І синам передали.
Йшли вперед з зорею,
Дух зорею їх горить
Вічно над землею.

Слава тим, що полягли!

1938

ДНІПРОВСЬКА

Веселі киянки,
Співці-юнаки,
Розкрилимо весла
На хвилях ріки.

Розімкнемо руки —
Відмовиться хто?
Нам сяє на грудях
Значок ГТО.

Не райдуги-квіти
Горять в берегах,
Над хвилями човен
Шугає, мов птах...

Відвага, напруга
Сердець молодих
До край виднокруга
У сплесках води.

А краю ж немає
Роздоллю Дніпра...
Гей, гей — вилітаю!
Гей, гей — доганяй!

Гей, гей — зустрічає
Купальників гурт,
І лине, лунає
Трикратне «Фізкульт!».

Веселі киянки,
Співці-юнаки,
На весла, на весла,
На хвилі ріки!

1939

ГЕЙ, ПО НАШОМУ ПІДГІР'Ю

Гей, по нашому Підгір'ю
та зацвіли квіти,
— Ізходьтеся,— кличе мати,—
усі мої діти.

Діти мої, щастя-дітки,
ви вже не сирітки,
У новее наряджайтесь,
в червонії квітки.

Поза Збручем сяла правда,
щоб панів карати,—
Поспішала в Галичину
визвольниця-мати.

Визволила ж наші села,
визволила й луки —
Годі, діти, вічно жити
у пана на муки.

Визволила ліси, товтри,
визволила й гори —
Годі, діти, вічно жити
у пана на горе.

Визволила наші ріки,
визволила й лози —
Годі, діти, вічно жити
у пана на сльози.

Гей, зацвіло ж по Підгір'ю
червоним довкола —
Всім уярмленим свобода,
вам, діточки,— школа.

1939

ПІД ЗОРІ КРЕМЛЯ

Орли й водоспади
в долину з-над гір.
Орли, й водоспади,
і грона сузір.

Кичери, смереки,
недолі вітри
І вічності клекіт
щоденно згори.

Карпати, Карпати —
русинська земля,
Панами розп'ята
під тінню орла.

Розп'ята, розбита,
мов бидло в ярмі,
Обдерта, несила,
у панській тюрмі.

Не журним ялицям
там вітер сурмив,
Не дві громовиці
стрічались в пільмі.

То сльози стікали
з твоїх полонин,
Топтав тебе шляхти
осадницький кінь.

Ти мріяла й ждала
 крізь муки й розор
І руки здіймала
 до сходу, до зор.

Ти знала, що світить
 над зорі зоря
Над краєм, над світом
 з ясного Кремля.

І воля народна —
 в єдину сім'ю,
В єдину, в свободну,
 в єдину, в свою.

Гей, ждали ж не дарма —
 громи з-за дібров!
Червоної Армії
 вславлений крок.

Карпати, Карпати —
 радянська земля,
Встають брат із братом
 під зорі Кремля.

МИ ПОЩАДИ НЕ ДАМО!

Рушив ворог. Світ в огні,
В маревах негоди.
Дні звитяжні, слави дні
Кличуть нас в походи.

Ми пощади не дамо
Чорному бандиту —
В бій за волю ідемо
Вражі орди бити.

Ми за край свій ідемо,
За Вітчизну-матір —
Зорі щастя несемо
Трудареві-брату.

Бий, гармато! Ціль вогнем
Влучного нещаду —
За дитинство чарівне,
За рідную хату.

Бий, гармато! Хто підняв
Проти світла зброю,
Бий, січи того до пня
В полі й під горою.

Розливайся, смерть-огонь,
Зустрічай кривавих!
Наша сила, наша бронь
На фашистські лави!

Де не ступить — не втече!
До села, до міста —
Всюди палить і пече —
Ні летить, ні сісти!
А ні в хвилях, ні вгорі —
Переймай в дорозі!
З нами серце матерів —
Бути перемозі!

1941

КЛЯНИСЬ

В бій кривавий йдучи, не хились,
Землю оком оглянь і клянись —
Доки кров нашу сточує змій,
Йти безстрашно на ворога в бій.

Щастя, спокій, що мав ти колись,
Пригадай. Пригадай і клянись
Повернути ізнову в сто крат
І вогнем, і мечем, і ударом гранат.

Ворог лют, ненажерлив і хиж —
Будь безжальним до нього — клянись,
Що ти зброї до ніг не складеш,
Доки гада не звалиш, не вб'єш.

Бути вірним навіки клянись —
За Вітчизну радянську борись,
Піднімайся орлом в боротьбі,
Нехай слави вінки розів'ються тобі.

Коли трупи зустрінеш — схились,
Ворог довго над ними глумивсь —
Помсти в серці сліди закарбуй,
Та не плач, не сумуй...

Перед трупами вбитих схились,
А схилившись, ще раз поклянись,
Що відплатиш за матір, отця,
Що ітимеш вперед до кінця.

ЗА УКРАЇНУ

Вода в баклазі —
вишневий смак.
Дороги наші
повні відзнак.

Припав губами —
п'ю не нап'юсь,
Дивлюсь очима —
не надивлюсь.

Гнеться калина
та й на росу,
П'ю, не одхлину
твою красу.

Земле-Вітчизно,
на те не ріс,
Щоб в рідній хаті
наругу зніс.

Щоб край мій — славу —
ворон клював,
А я на лаві
собі дрімав.

Матінко, мати,
п'ю не нап'юсь,
Дивлюсь очима —
не надивлюсь.

В'ються дороги,
шляхи твої,
Через пороги,
через гаї.

В глибинних водах,
в сіянні ти,
Гримиш в заводах,
ідеш в труді.

Чи вітер-буря
грає в степах,
Чи йдуть комбайни
в твоїх житах?

Чи стріли-кулі
у листя б'ють,
Чи то зозулі
літа кують?

Вода кринична —
солодкий смак.
Дороги звичні,
повні відзнак.

Ось тут дівчина
руку дала,
Ось тут жоржина
на двох цвіла.

Загони Щорса
тут в бій ішли,
Як ми з баклаги
воду пили.

Пили, рушали
поодинці,
Недопивали
та й на денці.

Краплю останню
губи не п'ють —
Буде на рану
в смертнім бою.

Вода в баклазі —
вишневий смак,
Дороги наші
повні відзнак.

Ними, ясними,
будемо йти —
Наших нікому
не перейти!

Їх освітила
правди мета —
Партії сила —
слави хода.

Сяє нам сонце,
грають громи —
Нести вогонь цей
будемо ми.

Вогонь отецький
бо не загас —
Сил молодецьких
без міри в нас.

За Україну —
зоряний цвіт,
За край-родину,
радянський рід!

1941

ПІСНЯ КИЇВСЬКИХ ОПОЛЧЕНЦІВ

Кругом хмари, кругом грози
Аж до синього Дніпра,
Сила лютая, ворожа
Рідний Київ облягла.

Гей, вставай, іде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Та світить нам буде сонце —
З наших викрешем серцець!
Йде на битву комсомолець,
Йде на бій його отець.

Гей, рушай, кипить робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Слава битов не зів'яла,
Ллється в гомоні пісень,
То ми славу «Арсенала»
Проти ворога несем.

Гей, вставай, не жде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Залізничника гвинтівка
Б'є по ворогу щораз —

Піднялася вся Петрівка,
Встала Дарниця в цей час.
Гей, рушай, кипить робота!
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Орлі крила виростають
В час священної війни,
За свободу свого краю
Б'ються Києва сини.
Гей, вставай, іде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Над степами чорні хмари,
Та розвієм зграї плин —
По фашистах ми ударим,
Аж покотяться в Берлін.
Гей, піддуж, така робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Сонцем сходить наша сила
На шатрах зелених гір,
Голови повік не схилить
Київ — слави богатир.
Гей, іди, не жде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

СЛАВИ ЗНАМЕНО

Котовцям

Не райдуги пісня — цвіте знамено,
Під небом України як сонце воно!

Під небом України, під зорним вогнем
Горить полум'яне, зоріє ясне.

Овіяне вітром кривавих боїв
За дні листопадні, за ласку маїв.

Про зоряний прапор співали вітри,
Пісні пригравали не раз кобзарі.

Гув дуб при дорозі, схилявся полин —
Там в січу виходив Котовського кінь.

Там в січу виходив, чужинця топтав,
Як вітер, як буря, на битви літав.

Було це, як вчора, — давно не давно, —
Вперед блискавиці, побід знамено!

І знову сьогодні той стяг підняли,
І знову на січу на люту пішли.

І знову Котовського шабля гуля,
І ворога хилить, схиляє, кружля.

І славного Няги¹ залізна рука
Синів України в походи склика:

— Гей, чуєте, хлопці, рубайте упень,
Не гайтець, стинайте по сотні у день!

Гей, чуєте, хлопці, на вина, на мед
Поласився ворог — до зброї, вперед!

Гей, чуєте, хлопці, рубайте з руки,
З-за хмарищ-бо сунуть круки, хижакі.

На лан колосистий, на грона степів,
На горе, на сльози дружин, матерів.

Клянуться котовці, і шабля дзвенить,
І шабля від серця до мсти вогонить.

Степи України вітрами шумлять,
Поля України погроззям киплять,

І битов шумує гаряче вино,
І слави несеться вперед знамено.

1941

¹ Няга — сподвижник Котовського у боях і походах.

СИНАМ ХАРКОВА

Тобі вогонь пісень нести,
О Харкове незламний!
Твоїх шикованих частин
До бою стали лави.

В годину лиха і війни
За милий край, Вітчизну,
Твої ідуть вперед сини,
Грозою серця грізні.

Де небо півдня голубе,
Вогонь і дим походів —
Укрили славою тебе
Комуністичні роти.

Крізь гул розпечених гармат,
Немов грози рікою,
Над полем зринуло стократ:
— За Партію, до бою!

І чорні зграї ворогів
Аж покотились полем,
Як «на багнет!» ряди повів
Незламний Долгополов ¹.

¹ Долгополов Дмитро Григорович — харків'янин, комісар одного з перших добровольчих формувань, що склалося з комуністів і комсомольців м. Харкова. Ця молода ще у військовому розумінні частина уславилась героїчною боротьбою в перші дні війни на Правобережжі України. Її комісар загинув смертю хоробрих. (Автор).

І там, де в сполохах ішли
Твоїх заводів діти,
Шуміли, грали прапори,
Свободи сонцем шиті.

Сталилась грізная сім'я
В огні боїв кривавих,
І чулось Руднева¹ ім'я
І Тевелева¹ слава.

І тільки чулося: «Вперед!» —
Крізь чад вогню і диму,
І відступала чорна смерть
Шляхами грозовими.

Легендам вічним прорости
На пам'ять вічну славних.
Тобі пісень вогонь нести,
О Харкове незламний!

1941

¹ Руднев, Тевелев — герої громадянської війни.

У ШИРОКИМ ПОЛІ ГИНУЧИ

Тихонові Ананьїну

У широкім полі гинучи,
Ясен світ зорі лишаючи,
Він стояв горою-правдою,
Силу вражу відбиваючи.

Не вітри шумлять озівській,
Не орли шугають славлені
На поля, поля лозівській,
Три рази долі вкривавлені.

Трави в'януть потолочені,
Кров'ю луки захлинаються...
Гей, дуби, немов наврочені,
Під громами не хитаються.

— Гей, до слави!.. Не схилитися,
Доки стачить, друзі, пороху!..—
Крикнув, крикнув:—Не здаватися!..
Не здаватись, хлопці, ворогу! ¹

Заступилось небо хмарою,
Тільки сонце тричі бризнуло,

¹ Року 1942, повесні, в часи відступу, десь на лозівських полях, в нерівнім бою з лімецькими танками загинув співробітник газети «Радянська Україна» журналіст Тихін Ананьїн. Останні слова його були: «Хлопці, не здаватися, вперед!..» (*Автор*).

Та упав він під навалою,
Під навалою залізною.

Там упав він, умираючи
Під густою смерті пряжею
Та громами розганяючи
Силу чорную, превражую.

Пройде чорний час недолею,
І минеться, розгодиниться.
Ми згадаєм тебе, лицарю,—
Сонце правдою засвітиться.

Хай повік нам буде прикладом
Твое серце, всім правдивее,
Ми згадаєм тебе, Тихоне,
У преславнім місті Києві.

1942

ПОПІЛ

Попіл бачив я —
хатина
Там була край саду,
Погоріла —
Підпалили
З вражої гармати.

Запеклося
серце болем,
Гнівом запеклося —
Я схилився і побачив
Попіл
Од колосся.

Серце мое...
серце моє!
Сонце серед літа!
Що я бачу?
Спопеліли
Матінка і діти.

Попіл, попіл, де промчався
Нелюд,
звір,
вовчище...

Попіл, попіл і розправа,
Чорне попелище.

Та вітри з-за хмар,
з-за кручі

Не ламають дуба —
Я побачив
 твань і попіл
З ворожого трупа.

Я побачив
 купи, купи...
Грай, гуляй, розплато!
І за колос,
І за хату,
За дитя,
За матір.

Скільки клятих обпеклося!
Скільки ще поляже!
Буде пісня,
Буде слово,
Проспіваєм,
Скажем.

А край саду,
 де горіла,
Де палала хата,
Немов з казки золотої
Виростуть палати.

І укриють ниву-поле
 не бур'ян, не терен —
Де тлів попіл,
Заспівають
Пісню комбайнери.

В пам'ять ніжних
 піднесеться
Пам'ятник зорею,

І полине соколина
Слава над землею.

Як ті квіти
перворожі,
Слава не зів'яне,
Її струнами прокажуть
Піснярі-бояни.
Тільки той смердючий попіл
З фашистського трупа
Рознесуть вітри, розвіють —
Не збере й до купи
Вбогий фюрер.
Та й збирати
Мертвий а чи буде?
Розсиплеться,
Розвіється,
І забудуть люди.

1941

* *
*

Ой, німчики та й не молотники,
Молотити не стануть.
А змолотимо їх та сколотимо їх —
Довіку не встануть.

Не встануть, не піднімуться,
Всю рідню позабудуть.
Вдарить гармата, грім загуркоче —
Німчиків не розбудить.

Нагрянуть наші хлопці зліва,
Ще й обізвуться справа —
Одна річка закривавилася,
Другая вже кривава.

Оце за хліб вам, а це за сіль вам,
Ще й за солодкі груші —
Пропадайте ви та всі пропадом,
А фашистській душі!

Із-за обрію яснеє сонце
Нам присвітить, ізійде,—
Ми за правду йдем,
Ми за Леніним —
Нас ніхто не обійде.

1941

ПРОЩАННЯ

В огорене серце удари ножів,
Криваві світанки в гаях...
— Прощай, Україно,—сказав на межі,—
Прощай, Україно моя.

Були там чотири гіллясті верби,
І дуб старовинний стояв,
І сині могили, прадавні горби,
І неба незмірений став.

І в маревах дальніх стежок і доріг
Червневі видіння споруд —
Цвіт намірів наших і пристрасних мрій
В долинах металу і руд.

Цвіли ще там трави в розливах роси
Та квіти, що звіку росли,—
Ті трави криваві ніхто не гасив...
А степ мов накриті столи.

Схиливсь я, схилився, і туга мені,
Насунула туга-вогонь.
І птиці зринали із хвиль далини,
І кров мені біла до скронь.

Кому ж ясен труд наш і сонце з світань,
В червневім колосі поля?
Невже тут лягає здобутому грань,
І наша — не наша земля?

А з ясності далей — узорі садів
І синя, як день, оболонь,
І все як з туманів, як казка з води...
І кров мені біла до скронь.

Не жити б, не жити... Гуло, немов дзвін,
Несила ці лиха нести...
Дивитись, як крає Вітчизну чужин,
Під чорними хмарами йти.

Та вічне, негасне жило при мені —
Я бачив визволення час.
І день піднімався, і день даленів,
Спiniaлося серце, та ранок не гас.

І десь на долині, в краю бліндажів,
Крізь скорбні світанки в гаях:
— Ти жди, Україно,— сказав на межі,—
Ти жди, Україно моя.

1942

В НЕВОЛЮ

У прокляту Німеччину,
У острожний край —
Всю погнали Половещину¹
На наругу, на поденщину,
Під важкий нагай.

За порогами дубовими
Смертнее тавро,
Під картинами-іконами
Досихає кров.

Досихає кров долівкою,
З луток витіка,
Де лежить дитя голівкою —
Кров'яна ріка.

Хата-вишня стала пустою
З раною-вікном —
Затулила очі хусткою,
Серце рукавом.

Кличуть, кличуть матір дітоньки —
Відклику нема,
Тужать, тужать, мов лебідоньки,—
А кругом зима.

Ой погнали Половещину
У острожний край —
На наругу, на поденщину,
Під важкий нагай.

¹ Половещина — село на Полтавщині.

Де цвіли долини — горами
Піднялись шляхи!
Де схилялись верби — горе нам —
За які гріхи?!

Та немає ані просвітку,
Ні зорі вгорі,
Ой тяжкі німецькі досвітки,
Чорні вечори.

То не риба б'ється в ятері
У досвітній час —
Од землі, немов од матері,
Одлучили нас.

Щоб, сирі ґрунти копаючи,
Сам себе вкопав,
Щоб, на пана німця дбаючи,
У ярмі сконав.

Половещино мальована,
Цвіт краси-роси,
Покривавлена, сплюндрована —
Ката не проси.

Покривавлена, сплюндрована,
Гніву не гаси!
Не навіки ж ти окована —
Кату воздаси!

Зашумлять вітри долинами
Світлої пори,
Як устанемо, полинемо
На ясній зорі.

Сходив місяць з темних рік,
З густих, кривавих...
Сонце закотилось в тучі-хмари...
Та вогні-заграви ще вели відправу
І гармати били, били без угаву.

1942

ІІ ГОЛОС ТИ ЧУИ

Матері в часи окупації

Серце моє, не болій,
Не болій, не сумуй!
Крізь гарматний двобій
Її голос почуй.

Кличе птиця з-за хмар,
Кличуть ріки з-під криг,
Котить грому удар
До звитяжних доріг.

Сад гойдає гілля,
Барвить далі вогонь,
Мати рідна здаля
Кличе сина свого.

Сина кличе вона —
І звитяжець іде!
Скільки візьме війна,
Скільки скосить війна,
Та світитиме день!

Мамо, мамо, не туж,
Не горюй, не печальсь —
Син твій крилами дуж,
Ти орла зустрій!

Крізь гарматний двобій
Чує голос він твій —
Не сумуй, не болій,
Цвіт побачення сій.

Ген летять літаки,
Котять грому удар,
І синочки, синки
Із-за хмар, із-за хмар...

Всю німоту оту
Рознесуть, розметуть,
І до тебе вони,
Ясноокі сини,
Шлях-путі прокладуть.

1942

НА СХОДІ СОНЦЯ

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мені грає, душу торкає?
Вітер моєї землі.

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мене крає, серце лупає?
Муки моєї землі.

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мене радує, в бій посилає?
Голос моєї землі.

1942

ІСКРИ КОВАНОЇ КРИЦІ

Іскри кованої криці,
Кров і грози-вишні,
Блискавиці-луговиці,
Вигроми горішні.

Глибина бездонна, синя,
Кров і спрага — рани —
Десь далеко в Україні
Ти, моя кохана.

Чи долину, чи долину,
Чи дійду до неї?..
Україно, Україно,—
Луни батареї...

Не ласкавці полинові,
Не вінки — отрута!
Гостролезії, тернові —
Мук нестерпних пута.

Бачу лиця невеселі —
Туги чорні барви!
І в скривавлених оселях
Нерухомі мальви.

Бачу руки, бачу коси
Крізь завої диму,
І тебе в вінках, у грозах,
Зайдам не скориму.

Ген громами перевиті
Стогнуть, кличуть далі
В той туман кривавий літа,
Що нам душі палить.

Йдуть!—з долин досвітніх кличуть.
Йдуть! — з-за хвиль гукають,
Кажуть чисту правду в вічі,
Зброю обнімають.

1942

**ПРО СЛАВНОГО КУЛЕМЕТНИКА
МИКОЛУ ПОЗДНЯКОВА ТА ЙОГО
ВІРНОГО ДРУГА ЛЯШЕНКА**

Ще славу заграють
Про нього не раз,
Як грозяних битов
Згадається час.

Згадають про нього
Онуки, сини,
Вітри проспівують
На спогад пісні.

Вітри проспівують
Над хвилями нив
Про те, як в негоду
Він край боронив.

Як з ворогом бився,
На ворога йшов
Крізь білі пороші
Сержант Поздняков

Із другом Ляшенком
Вперед і вперед...
Кружила над ними
Злим ворогом смерть.

Полями гуляла,
Ішла за ліси,

З-за хмари шугала
Розгоном грози.

Та що її дотик,
Що крил її дзвін,
Коли проти серця
Став ворог-чужин.

З-під цвіту піднявся,
З-під трав він устав
І поле роздоле
Споганив, стоптав.

...І все тєє правда —
Не привид, не сон...
О, звийсь, не загасни,
Нещадний вогонь!

...Бий, друже Ляшенку,
Б'ючи, улучай!
Не схиб, не применшуй,
Що добре почав.

Круши лиховода,
А я не мину...
На двох припадає
Чимало вогню.

Ще стачить патронів,
Та кожен патрон
Нехай посилає
Лиш смертний вогонь.

.
Йшли, трупами крили
Дороги степів,

За лиха платили,
За кров матерів.

Котилася слава
Далеко про них,
Про двох променистих,
Про двох молодих.

.
І ось вони б'ються
Десь знов край села,
А сила ворожа
Село облягла.

Там тридцять чотири
Фашистів лягло,—
Громами пробите
Здригнулось село!

Ще тридцять чотири
Від куль, як один,
Від куль Позднякова
Під хугу і дим.

Та смертю заграли
Вітри біля ніг:
Наводчик загинув,
Ляшенко поліг.

З степів закружило
Розривами хуг,
Упав, не піднявся
Товариш і друг.

І стиснула серце
Холодна печаль,

Сльоза перебігла
Зорею в очах.

На мить тільки... Смутку,
Очей не тумань!
Один проти зграї
Ти скелею стань!

Оточують леза
І куль круговій,
І дивиться сонце
На вир вогневий.

Один проти зграї
Микола-станкіст¹,
Багатий круг нього
Фашистський укіс.

Іще б їх долати,
Та куль вже нема...
А ворог радіє —
Даремне, дарма!

Ще поруч у сінях
(Одна а чи дві)
Стрічки кулеметні
Лежать, мов живі.

Назустріч німецький
Устав офіцер,
«Гальт, русіш,— він каже,—
Рус, досить тепер!..»

¹ Станкіст — командир обслуги станкового кулемета.

Та мить — і гранату
Микола підняв,
Рудого фашиста
Навіки приспав.

Стріпнувся і брязнув
На землю бандит,
І кров його чорна
У діл цебенить.

А жадана стрічка
Розмову веде —
Від куль Позднякова
Багато впаде!..

За друга він платить,
За рідні поля,
І свідком розплати
Донецька земля.

О земле донецька,
О зоряний край!
Ти смілих, хоробрих
Повік пам'ятай.

Кажі їхню славу
Вітрам молодим,
Співай їхню славу
Степам голубим.

Неси їхню славу
За Волгу, за Дон
Крізь вибухів гули,
Крізь дим і вогонь.

НАПРОВЕСНІ

Любили ми весінній шум осик
В краю своїм над Россю, над Оріллю,
І гомін вод, і перший птиці крик,
І перший пролісок рясного передзілля.

Любили ми, та ворог потоптав,
Як душу нам, як серце при дорозі;
І не весни туман з-під ватри ніжних трав,
За валом вал вітри встають, і стогнуть
грози...

Не рути дух і не барвінку цвіт,
Не синій пролісок з замисленого гаю,
А гострих куль, снарядів смертний літ
Наш волі край громами сповивають.

І платим ми вогнем за все,
Як не платили звіку ще ніколи,—
Вогню і куль з нас кожен вщерть несе
В краю своїм по рідних видноколах.

Любов свою ми збільшили в сто крат —
Весна іде крізь спалахи діброви,
І леготом вітрів нас зве перемагать,
Як звуть вперед нас блиски хвиль дніпрових.

Вперед же всі, на зграй ворожих крик,
На ніж дротів, на схили погорілі —
Любили ми весінній шум осик
В краю своїм над Россю, над Оріллю.

1942

* *
*

Картино-вишня,
Оріль-вода,
Яка ж ти пишна
Та молода.

Зелені строї,
Світла хода —
Марив тобою
В тінних садах.

Марив тобою
В тінних садах —
Слід за горою
Не запада.

Ні за горою,
Ні за крутою,
Ні далиною,
Ні чужиною.

Ні за степами —
Тими світами,
Ні за вітрами,
За холодами.

Яка ж ти пишна
Та молода,
Картино-вишня,
Оріль-вода.

Барвисті строї,
Сонце окрас...
Марив тобою
У смертний час.

В кривавих ранах
Під грози став,
На полі брані
Стрінув, пізнав.

За криком крука
Не гасне стяг...
Я, син твій, руки
Тобі простяг.

1942

З ФРОНТОВИХ ПІСЕНЬ-ВЕСНЯНОК

Все київські та полтавські,
Браві, браві дуже,
Як ударять по фашистах —
Фашисти — як груші.

Все київські та полтавські,
З хорошого краю,
Як ударять по фашистах —
Йде луна по гаю.

Все київські та полтавські,
Хорошого серця,
Як ухопить хто фашиста —
Фашист аж угнеться.

Все київські та полтавські,
Хорошого роду,
Як ударять воріженьків —
Геть ладні у воду!

Все київські та полтавські,
Хорошої ласки,
Били, гнали ворогів,
Наробили брязку.

Все київські та полтавські,
Хорошого стану.
— Добре, хлопці, молодці,
Вже ворог не встане!

1943

В ХМАРЕН ЧАС

В хмарен час не будь совою —
 будь орлом!
Піднімайсь, лети до бою
І на полі, під горою
 вдар мечем-крилом.

За незгойную наругу,
 глум і гніт
Гроз не втишуй, доки туга
З ріль встає, туманить з лугу,
 заступає світ.

Міряй трудність на зневагу —
 серця бій!
Раз життя родило змаги —
Вражу силу-перевагу
 похитнуть зумій!

Не гаси ти зброї блиску,
 доки лют,
Їсть з твоєї ложки, миски,
Забира дитя з колиски,
 каже: «Рус, капут».

В битвах хай отецька вдача
 буде нам:
На поживу на гарячу
Ворон кружить, ворон кряче —
 наточи вина!

Дай напиться, похмелиться —
вволю дай,
Почастуй, як те й годиться,
Із гармати, із рушниці —
смертю привітай!

Не применшуй люті-гніву,
доки кат
Заступає зорі-дива,
Стелить попелом на нивах —
ниви не шумлять.

Не применшуй, не притишуй
гніву ти,
Хай твій ніж оселі тішить,
Буть рабом тобі, вирішуй,
чи вперед іти.

В хмарен час не стань совою —
будь орлом!
Звийсь до хмар, стрями до бою
І на полі, під горою
бий мечем-крилом.

Тільки мужнім будь, залізним —
грози чи юга!..
В ранній час, в годину пізню
На крутих горбах Вітчизни
страшен ворогам.

І на гонах нив кривавих
квіти зацвітуть..
Серед смілих, серед правих,
Серед світлої відправи —
волі сином будь!

ЧИ РОСОЮ ЗОРЕВОЮ

Чи росою зоревою,
Чи хмарою грозовою,
Чи туманом-перецвітом,
Чи маковим цвітом,
Чи веселкою зі сходу
В чорні дні походу,
Чи майовим цвітом-зіллям
З дому-огороду?

Чим привидишся солдату,
Де тебе питати,
На якому перехресті,
Дівчино-розрадо?

І росою зоревою,
І хмарою грозовою,
І туманом-перецвітом,
І маковим цвітом,
І веселкою зі сходу
В час твого походу,
І майовим цвітом-зіллям
З дому-огороду —

Навіщу тебе я, милий,
Встану із могили...

1943

ЮНИМ, МОЛОДИМ

Юним, молодим
в час грози і стужі —
Як один в ряди,
будьте серцем дужі.
Юним, молодим
в час злигодень, горя:
Все, що єсть святим, —
на прапори, вгору!
Юним, молодим —
Ленін — наша правда!
За отецький дім
зброю ділом славте.

1943

КОМСОМОЛОВІ УКРАЇНИ

(Пісня)

Тим, що бурі не зломили
У смертельному бою,
Тим, що кров'ю окропили
Землю рідную свою,—
 Пісня ллється, пісня кличе,
 Пісня грає і росте —
 І на славу, і на січу
 Молодих вона веде.

Тим, що йдуть вперед на ката
Крізь пожарів смутні дні,
На мечях несуть розплату,
Серця юного вогні,—
 Пісня ллється, пісня кличе,
 Пісня грає і росте —
 Гей, на славу, гей, на січу
 Пісня смілого веде!

Не розбити кулям броні,
Не зламати ворогам —
Честь героям Краснодона,
Слава вічная орлам!
 Пісня ллється, пісня кличе,
 Пісня грає і росте —
 І на славу, і на січу
 Молодих вона веде.

Дух Трипілля, дух свободи,
Що од Леніна у нас,
В лавах дужого народу
Не захмарив, не загас.
 Пісня ллється, пісня кличе,
 Пісня грає і росте —
 І на славу, і на січу
 Гей, вперед, вперед веде!

Слава крилам соколиним,
Краю рідного орлам —
Комсомолу України,
Вірним Партії синам.
 Пісня ллється, пісня кличе,
 Пісня грає і росте —
 Гей, на славу, гей, на січу
 Молодих вона веде.

* *
*

Яснозоре, неозоре
Небо голубе;
Дорога́ моя, учора
Не діждавсь тебе.

Думав, хмарою-горою
Потуманивсь день,
Думав, більше нас з тобою
Доля не зведе.

Пострічалися. Вклонявся
Світлочолій клен.
За дорогами прослався
Степу гобелен.

Дальніх райдуг розцвітання,
Мрія золота...
Поцілуй же на прощання
Солодко в уста.

1943

КИЄВУ

В сяйві сонць, степової блакиті,
У красі своїй пишній, як завжди, стоїш,
Та миліший ти нам цього грізного літа,
Як ніколи іще, як ніколи раніш.

Тяжко, трудно й сказати, не можу
Одлучитись, було, од твоїх берегів,
Знати, думать про те, що ворожий,
Що безжальний на тебе чужин напосів,

Що кривавить твою негасимую рану,
Топче вулиць обвітрений страдницький
брук

І клює твоє серце із раннього рану
До пізньої ночі фашистський той крук,

Що паплюжить неславою славу орлину,
Б'є Хрещатика гони, терзає Поділ
І не вітер гойдає гілля тополіне —
Їх згинає вага замордованих тіл.

Та розлуки приходять роковані строки,
І крізь стужі осель і вогні боротьби,
Мов з води, піднялись твої вежі високі —
Ми приносим свободу і сонце тобі.

І схиляєм уклінно горбам первозданним,
Дарам геніальності, витворам рук
Ми чола суворі під вигроми брані,
На смерть розтинаючи кодла гадюк.

Ні мечі половецькі, ні ярма Батия,
Ані Сходу, ні Заходу зайдів навал
Не схилили чола твого гордого, Києве,—
На вітрах розійшовся, розвіявсь їх шал.

В сяйвах сонць, степової блакиті,
На землі ятрих ран, на горі, на горбі
Піднімаєшся ти цього грізного літа,
І уся Україна, як сонце, в тобі.

О незгасная зоре, о Києва кручі!
О рідная земле, о гомін Дніпра!
За муки, за лиха, за рани пекучі
Відплати, відплати настала пора!

1943

НЕДОВИШИТИЙ УЗОР

Понад Россю вишники.
В світлім домі рушники,
Квітка в квітку рушники —
Рушники, як вишники.

Там жила та вишивала,
Вишиваючи, співала
Мила дівчина одна —
Раз весела, раз сумна.

Хто до серця — гай, кохала,
Хто від нього — проклинала
Біля тихого вікна.

Так бувало — голку в лист.
Затуманишся, сидиш...
Очі кинуть шитва цвіт...
— Та любила ж стільки літ!

Та любила ж!.. І звелась.
Маком-цвітом зайнялась.—
Перед ким же я горю?
З ким я серцем говорю?

Подивилася — одна.
Вишні-ягоди в огнях...
Подивилася — сама.
Голка в розшивах німа,
Та гойдає тишину
Зелен лист по полотну.

— Ні,— сказала,— ні, війни,
Вітре, брате мій, війни,
Руж моїх не обмини!..

І війнув, і зашумів
Вітер-легіт з-за ярів.

І війнув, і зашумів.
Лист ожив, заговорив —
Лист, як сон на рушнику,
Лист, як пісня по вінку.

Нитку вбрала. Ба, ізнов
Не дошила вишні кров,
Аж уклякла. Не змогла!
Взор до серця піднесла:
— Що, про що шумить гілля?..

«Будеш, дівко, много літ
Сіять в ниву туги цвіт,
Колихати не дитя —
Власну долю без пуття...»

— Що? — звелася.— Як же так?..
Звідкіля недолі знак?..

«Будеш, дівко, друга ждять,
Та загиблим не вертять...
Три німецьких кулі в нім,
Явір хмур шумить над ним...»

— Що? — аж скрикнула.— Та як?..
Звідкіля недолі знак?

Й заніміла.
Втихнув лист.

ДІВОЧА

Місяцю-кременю,
Викреши жалю,
Хай стане темно
По всім віддаллю.

Хай стане темно,
Темно, невидно,
Холодно, смутно,
Гірко, нерідно.

Будуть гуляти
Чужі вояки —
Хай їм завують
Чорні собаки.

Прийдуть до хати
Молодість звати —
Хай їм заграють
З стріх автомати.

Стануть тікати —
Буду співати,
Місяцю-кременю,
Тебе благати:

— Викреши світла
З синьої сталі,
Хай стане ясно
По всім віддаллю,

По всім віддаллю
Ще й по долині,
Ясно, привітно
По Україні.

1943

ВОЛГОГРАДСЬКА

Під славним Волгоградом
Всі знали Василя —
Такий чорнявий, з піснею,
А пісенька була —
 подільська, донецькая,
 полтавська земля.

Гуляв із автоматом
У німців по тилах...
— Капут,— кричали гади
Від кулі Василя!
 Подільська, донецькая,
 полтавська земля.

Було, Василь замріється:
Десь Галонька росла!
Замріється, зажуриться —
Жила-була, цвіла...
 Подільська, донецькая,
 полтавська земля.

Ішов Василь на згарища,
Боїв гроза гула,
Ревли гарматні хмарища,
Та пісенька вела —
 подільська, донецькая,
 полтавська земля.

Та довелося, трапилось —
Вп'ялася куля зла...

ПІД ГОРОДОМ ПІД ХАРКОВОМ

Гей, кружили чорні круки,
Гей, кружили —
Під городом під Харковом
Круг тужили.

Та не кружать вже, не грають —
Спочивають,
Всі дороги попід гори
Облипають.

Всі дороги, і облоги,
І під'ярки;
Куди дітись, подітись —
Стало жарко.

Під городом під Харковом
Сніговії —
Гей, фашиста куля вгрила
Й ще пригріє.

А гострая шабля кута
Додавала,
До крайлісу-перелісу
Доставала.

Доставала, шаленіла,
Аж дзвеніла;
Од напруги холодніла,
Чисто била.

Ой, спасибі тобі, зимо,
Помагаєш:
Чорні купи — труп на трупі —
Засипаєш.

Із-за гори долиною
Йдеш, гуляєш,
Чуженицю-кривавицю
Замітаєш.

Гей, спасибі тобі, зимо,
Сестро наша,—
Наробили, сколотили
Добру кашу.

Спом'яне не двічі Харків,
Україну,
Як висіяв кругом міста
Половину.

Як висіяв кругом міста
Половину,
Як вигубив другу в хугу,
В хуртовину.

Слава матері Вітчизні,
Слава зброї,
Що дороги просвіщає
Нам до бою.

* *
*

І жоржини, і рожі, і кров,
Пил доріг і полтавська земля...
Знов я тут. Мене, сина, любов
Сюди смерті стежками вела.

Знов я тут. І стрічають сади
Чорним паленням вкляклих гілок,
І хтось шепче, хтось каже: — Іди,
Не діждалися, бачиш, синок.

До дверей. І немає дверей.
Кличу: — Мамо!..— Немає, не чуть.
Повернувся у гай з-за гори соловей
І співа. Я ж мовчу.

Та не віряться.
Сон. Голуба далина,
Де стояла хатина батьків...
Кличу: — Тату!..— Луна
Попливла, попливла,
піднімаючи чорнії зграї круків.

Що ж робити? З-під згарищ: — Іди! —
По кленках не стекла іще кров...
З-під руїн чую голос: — Помстись!

· · · · ·
І руїни, і рожі, й любов.

1943

* *
*

Не сказать всього, що пригадав,
Встала світлим образом з імли —
Один вітер нас з тобою обвівав,
Одні кулі нас з тобою стерегли.

Здрастуй, мій товаришу і друг,
Де тепер ти ходиш у полях?
Вітер, вітер... Кулі б'ють навкруг,
Степова зоря туманиться в очах.

І такою ж бачу — не забуду я —
Піднімаєш звалених в бою.
У яких зустріну ще тебе краях,
На яких дорогах, у яким гаю?

Хай тебе ворожа куля обмине,
Обминуть хай стужі лихові —
Чи згадаєш десь в степу коли мене,
Як я падав, як схилявся на чужій траві?

Іншого утішиш, як мене тоді в бою,
Іншого піднімеш, як мене тоді,—
Може б, смерть була звалила на краю,
Та зі мною ти ж була в біді.

Кулі чорним віялом навкруг,
Степова зоря туманиться в очах...
Здрастуй, мій товаришу і друг,
Де ж тепер ти ходиш у полях?

ПАРТИЗАНСЬКА

Прапор звіявся червоний,
В леті променем застиг —
Україно, мчаться коні
У пилу твоїх доріг.

Чи до сонечка світ-рано,
Чи на першій на зорі
Мчать на бистрих партизани,
Б'ють копита в дзвін гори?

У нестримному захваті
Вітер, буря, зброї блиск...
Кличуть вершники вставати,
Йти від молота, від кіс!

Кличуть вершники вставати —
Гей, на ката! Не хились!..
Кличуть вершники рушати,
Щоб із ворогом почати
Мірять силу, як колись.

То застеле курявою,
То захмарить день в полях,
То ударить зброя в зброю,
Розбиваючись об шлях.

Бачу, вгору піднімає
Крила віт своїх верба
І рясні вінки звиває
Тим, що впали на горбах.

Мужніх славою вінчає
І сама немовби йде
Од кривавого край-гаю
В поле, в луки, в смутен день.

А з-між віт, як птиці-блиски,—
Куль трасуючих вогні,
Автоматів кола-диски
Там заспівують пісні.

Мить кривавого двобою —
Тиші хвиля.

Тільки мить.

.
Знову піснею лихою,
Знову й знову над горою —
Вдар. Луна.

Гуде. Гримить.

1943

ДІВЧИНІ-СУСІДЦІ

Гілка через гілку,
Вишня до верби —
Все, що грав в сопілку,
Все тобі, тобі.

Хата коло хати,
Ще й вікно в вікно,
І найменша зрада
Била в серця дно.

І найменша зрада —
Як густе вино,
Не мені казати,
Те було давно...

Дівчино-сусідко,
Що ж тепер тобі?
З золотого літа
Попіл на горбі.

Всохли цвіт-канупер,
Корінь-чистотіл,
По дорозі трупи,
Висохла Оріль.

Ні листа, листочка
У зелений край,
Ні того слідочка,
Що топтала в гай.

Ні того слідочка,
Що топтала в гай,
Ні того садочка,
Що шумів: «Кохай».

Десь ідеш в неволю,
Десь прядеш на смерть —
Два аршини поля
Та наруги вщерть...

Вщерть її по вінця,
Аж нема кінця!
Проклинаеш німця,
Руки до лиця.

Розірвали круки
Дружби світлий круг,
Ізв'язали руки,
Повели за Буг.

Повели за Десну,
Повели... Нема...
Відцурались весни,
У маю зима.

Я сказав — умерти!
Вмерти, а не спать!
З-під землі, із пекла,
Із вогню дістать.

Хто сказав — ту гожу
На листках списать?
Хто сказав — хорошу
Можна змалювать?

Райдугами грає
Квітець на квітках,
Тільки й той линяє
В нас на рушниках.

Дівчино-сусідко,
Ягодо моя,
Не було ще квітки
Над твоє ім'я.

Я сказав — загинуть,
Вмерти, а не спать,
Із вогню, із пекла,
З-під землі дістать!

1943

ПЕРЕД АТАКОЮ

Час рокований розплати,
Гроз і битов час,
Проведи через загати
На Україну нас.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай!
Дай вернути — ми любили
Світлих райдуг край.

Дай не впасти, не схилитись,
Дай вперед іти,
Крізь вогні несамовиті
На дороги мсти.

Хай нам хвилями заплеще
Синя даль Дніпра,
Встане кручами Чернеча
Славная гора.

Зрине хай з-під тучі-хмари
Блискавиця-гра,
Щоб нам пити щасну чару
Правди і добра.

Кров за кров! Пройди, розплато,
Серед вулиць, піль —
Там, де мати розіп'ята,
Де ряди могил!

Де стікають кров'ю віти,
Ранки без пісень,
Де у колі скорбнім діти
Загубили день.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай,
Щоб звільнити край наш милий —
Світлих райдуг край.

1943

ЮНИМ

Ні смерті звій, ні шал громів
Не в силі рух наш зупинити,
За рідний край палає гнів
І зорі кличуть ката бити.

І зорі кличуть, і Дніпро,
Донбасу грозяна руїна
За кров пролиту, чисту кров,
На чорну ворога лавину!

Хоробрий віри не схиля —
Вперед іде на битв дороги;
Повік не скориться земля,
Що в світ родила Кошового.

І хай лютують вороги
В глухому, дикому безсиллі —
Нам гори грають, нам луги
Своє розстелюють рай-зілля.

Не гасне сонце повесні
Все осяваючими днями —
Із нами юності вогні,
І стяги Партії над нами.

Іще вогонь, іще удар! —
Свобод вже мають виднокруги!
І за громами чорних хмар
Сіяння хвиль Дніпра і Бугу.

ДВОЄ ДРУЗІВ

Місяць на півкруга
За Рось западав,
З товаришем-другом
Я в траві лежав.

Німецькі окопи,
Поржавлений дріт...
Нічого не зробиш —
Заступлено світ!

— Товаришу-друже,—
Сказав я тоді,—
З лихого окружжя
Грозять нам кати.

Кругом нас огради,
І смерть нас кругом...
Тікати нам від ката
Чи йти напролом?

Товариш мій глянув
І так відказав:
— Ти кажеш — тікати,
А де ж нам межа?

Межею для смерті —
Могила та гроб,
Межею для впертих —
Граната, окоп.

Не вибереш, брате,
Як краще вмирати,
Гей, нум вибирати,
Як краще долати.

Щасливих на вдачу
І доля не б'є —
У тебе ще стачить
І в мене ще є

Гранат у підсумку,
Патронів в полі...
Так нумо ж дарунків
Сійнем по ріллі!

І ось закипіла
Вечірня земля.
Горіла ген Сміла
І Сквиря здаля.

Гранати, гранати —
Удари громів!
Пішли два солдати
У коло вогнів.

Пішли. Пробивають...
Кривавиться шлях...
Горить чи світає
За Россю в степах?

* *
*

Уже полишили і Дон
Опісля злої січі.
— Вона, вона!.. Жива чи сон?..
Які неждані стрічі!

І пригадав тоді комеск
Доці вогню і сталі
І бомби чорний сплеск
В обжитому кварталі.

І очі юнки пригадав
На злім, колючім дроті...
І він поклявся, він сказав:
— Я відплачу німоті.

Була ще третя зустріч в них
Десь в Шполі чи на Сані:
— Кохана,— мовив і затих...
...Побачення останне.

1944

МАЛЬВИ

Коли ми кидали усе,
Лишали край і дім,
Як ти цвіла, краса осель,
Рожева мальва-дим.

Відносив нас походів вир,
Кривавий вал атак,
А ти цвіла, немов докір,
Немов зневаги знак.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю вщерть,
Що так горять лише в війну
Під сонцем і дощем.

Землі краса, степів любов,
Печалі тінь в очах...
О наші болі, наша кров
На пилу димний шлях!

Здавалось, сон — цвіли, цвіли
На щастя, на життя...
І кожен мріяв в млі долин
Про дім, про ворття.

Ще був у нас один такий,
Праворуч близько йшов,
Мов сокіл ясен, молодий,
Стрункий і чорнобров.

Він мальви брав, було, в косі —
Гнучкий дівочий стан!
Гарячих ран не загасив
Досвітній час розстань.

Упав, упав на ковили
Від кулі і штика...
Дівчата гілець не вплели,
Не зм'яла рут рука.

А та одна, що десь лишив,
Стояла в самоті,
Питала даль вона: — Скажи,
Чи вернеться сюди?..

Не жди, не жди, солдат лежить,
Розвіявсь мальви дим...
І неба рідного блакить
Не розцвіла над ним.

Листів-привітів не пиши,
Не одному біда.
Лежать його товариші —
Кому ж відповідать?

І пламенів на захід, схід
Невгасний вир пожеж,
І кликав, кликав мальви цвіт
До рідних серцю меж.

Ладнали зброю і вперед
За кроком крок ішли,
А над тими, що брала смерть,
Видіння гроз цвіли.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю вщерть,
Що так горять тільки в війну
Під сонцем і дощем.

Хто падав в полі — піднімав
Свою, солдата, тінь,
Хто гинув, знову той вставав
У смертний час горінь.

Бо не згасав, не танув гнів —
Бив вітер і свинець!
І мальв далекий пламенів
В краю отім вінець.

1944

ГВОЗДИКИ

(Осінь 1943 року)

Гвоздики рожеву засвічують мідь
З-за гілки, з-за тину, з-за рогу...
Дорога, дорога, дорога біжить,
Курна і далека дорога.

— Рівнятись праворуч! Чотири у ряд!—
На Заході стрінуть тумани...
Вітальним салютом гвоздики горять,
Громохкіше б'ють барабани.

— На, любий юначе, від серця мого!...—
І падає цвіт на лафети;
Подільського серця гарячий вогонь
Солдат зарікає від смерті.

І радісний гомін, і радісний крик,
І в даль розступаються ріки...
...Хай буде, солдате, на пам'ять, на вік
Осель наших дальніх гвоздики.

І полум'ям серця спалахує цвіт
З-за тину, з-за гілки, з-за рогу...
І падають квіти, і падає мідь
Захмареним сонцем під ноги.

1945

* *
*

В чужоземнім краю,
У трисмертнім бою
Я беріг і зберіг
Сон-лілею мою,
Тебе, рідну мою.

Рветься серце — літам
Розімкнути імлу!
В тихім Глобині там
Кличеш ти на валу.

Дзвонять реї-путі...
Кличеш здалеку — чуть!
Через гори круті,
Через ріки, світи
Я до тебе лечу.

В золотому краю,
У саду, у гаю,
За запоною віт
Ти, цілуючи цвіт,
Посилаєш привіт.

1945

ЗБРОЇ

Дозволь тобі, моя зброє,
шану дати,
Вміла ж мене у походах
визволяти.

Визволяла при дорозі,
при могилі,
В темнім лісі, при калині —
в добрім ділі.

Визволяла, рятувала
на тумані,
На тумані, на світрані,
на Тамані.

Визволяла, коли йшов я
до родини,
Як забилося серце мое
в Україні.

Ти мені, моя незрадна,
все на мислі —
Одхилила кулю смертну
і на Віслі.

І на Віслі, і на Майні,
на чужині,
На крутім валу німецькім
під Берліном.

Дозволь тобі, моя зброє,
шану дати —
Буду ж тебе, славна, рідна,
звеличати.

1945

ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

Ран у серці не лічи —
Жив, любив.
Вітер висушив мечі,
Дощ обмив.

Ворон, ворон, не кружи —
Ясен вир —
В піхви вкладено ножі,
Значить — мир.

Значить, голуба крило —
Вість полям!
Значить, плуга чересло
Сяє нам.

Шелестить весни вода
В луки літ,
Значить, мирного труда
Зріє плід.

Пробивається в світи
Первоцвіт,
Значить, в щастя нам іти,
Жить,
Любить.

1945

КАЗКА ЦІЄІ ЗИМИ

Завої, завої, завої...
Така вже від роду зима —
То в грізному шелесті зброї,
То стихла, війнула й нема.

І вже вітерці, вітерці, і весною
Парує з оживлених ріль,
І вже з-під галузки росюю
Виходить на зорях Оріль.

Дніпра перегата десь рветься —
Басує невтишений кінь!
Аж доки в степи не проб'ється
З-під криг виграваючий дзвін.

* * *

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Полинуги б, вітре, з тобою
На білі зими береги.

Як ти, далину облетіти б,
Шумуючи в білім рою,
Хитнути смерекові віти,
Сполохати пташку в гаю.

Прислухатись — казку почути,
Побачити казку життя,
По перших зірках Дніпробуду
З тобою її прочитать.

І в млі снігового простору
Оглянути весь небокрай —
Карпат даленіючі гори,
І тихий південний Дунай,

І моря зеленого берег
Під знаком зорі і крила,
Де повно наливаний келех
Здіймає нам вічно земля.

За світло, за сонце!.. Не попіл
Розверзені стелі вкрива —
Стоїть, осява Севастополь,
Одеса звелася жива.

Накочують хвилі на коси,
Підводяться тіні з води...
Ідуть за Ольшанським¹ матроси
На берег холодний, крутий.

Під звої вогнів канонади
В єдинім Вітчизни строю
Матроським ударом відплати
Крізь шторми і бурі встають...

Встає, стугонить Миколаїв,
Розбивши досвітній туман.

¹ Ольшанський Костянтин — ст. лейтенант, командир групи моряків морського десанту. В ніч проти 26/III 1944 року здійснив в м. Миколаєві, в районі елеватора, висадку десанту. Героїчно загинув.

Щоб піднімались над віками
Вогнями дня над тьмою зла.

* * *

З глибин підземних Криворіжжя
Залізу пісня повстає —
Там перфоратор крає, ріже,
За шаром шар лупає, б'є.

І на холодні перегони
Степів виходять рударі,
Зав'южені несуть вагони
Землі рударської дари.

Надбання рук — заводам сталі.
Сніжинки кружать над Дніпром...
Озера вогнені металу
Шумлять під зоряним крилом,

Що мов летить, і, мов видіння,
В тенетах неба повиса,
І насила метелиць тіні,
У хмарах гасне, не згаса.

Де у бою своєю кров'ю
Шляхи війни солдат полив —
Шумить цехами Подніпров'я,
Мов диво сяйне серед див.

Новими витопами домен,
Металу сяючим вогнем,
І гомоном новобудови,
І неповторним світлим днем.

Заграє сонце на піддашку —
І вже іде... заліза грай —
Зими цієї дивну казку
Нам каже цей металу край.

* * *

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Неси мене, вітре, з собою
На білі зими береги.

...І ніч, немов десь над Донбасом,
Стрічає вогнями з імли,
Троянду — барвисту окрасу —
Дарує хтось нашій землі.

А ніч піднімається світла,
Летять солов'ями гудки,
Там біла троянда розквітла
І пахнуть її пелюстки.

Донбасе, Донбасе, трояндо!
Республіки нашої цвіт!
Це ти світлосяйні гірлянди
Засвічуєш в повісті літ.

Глибин нерозвіданих човен
Пізна ще не впізнаний світ —
Йде врубова там Лукичова,
Землі розриваючи спід.

Гудуть Запоріжжя удари,
І відгомін лине в ту мить
З глибинних підземних віддалин:
«Донбасові нашому жить!»

* * *

І знов заметілі, метілі...
Вирує, кружляє зима...
О, скільки кризь простори білі
Земля моя див підніма!

Щоденно, щочасу, щомиті
В радянському колі держав,
В найкращому колі у світі,
У вічному гомоні слав,

В єдинім поході народу —
В окрасі, найкращій з окрас!
В будованім домі-оплоті
Всіх націй, народів і рас.

І казка не казкою — цвітом
Горить переливами знад —
Над білим засніженим світом
Встає, осяває весна.

1946

МОГИЛА

На бойному полі могила,
Ширяють під хмари орли.
Спинися над пам'яттю смілих —
Тут слави герої лягли.

Вони не боялися смерті —
В кривавім, останнім бою
І перший, і другий, четвертий...
Вмирав за Вітчизну свою.

Одному ввижалася мати,
Другому кохана в степах,
А третій четвертого — брата —
Від куль навісних заступав.

Кривавії марева бою
Стрічали хоробро вони,
Несхибно виносили зброю
На вал світової війни.

Не злота глумлива офіра —
Землі некутої мста,
Вела їх на подвиги віра,
Правдивої справи мета.

І рано, і пізно в долинах
Вчувається гул батарей,
І тіні, підводяться тіні
З горінням пробитих грудей.

Хай вічної шани могилу
Навідують віщі орли.
Спинися над пам'яттю смілих —
Тут слави герої лягли.

1946

МОЛОДІСТЬ

Всеукраїнському з'їздові комсомолу

Єсть в творчому юнім Сьогодні
Солодкість ясної мети,
Натхнення сердець благородних —
Бороти, творити, іти.

О юність, ти землю оновиш!
Лежить опромінена путь,
Великого плану будови
На гонах Вітчизни встають.

Ї ти під ясною зорею,
Ворожим не скорена злом,
Ідеш, мов господар, землею
Під неба блакитним вінком.

Ідеш ти, і гоїш ти рани,
Кривавії рани землі,
Щоб знову цвіли Дніпрельстани,
Щоб знову сади зацвіли,

Щоб силу труда свого дати
Полям в переливах роси —
Вогнів ще ніхто Волгограда
У серці свому не гасив.

Крізь зір даленіючих легіт
Донбасу ми чуємо крок...

І тінь молодого Олега
Несе комсомольський квиток.

Єсть в русі нестримному юних
Накреслень і здійснень вогонь —
Під стягом багряним Комуни
Їх, слави імен, легіон...

Великої Партії слово
Для відданих — сонцем в віках!
Для відданих, смілих, готових
Майбутнього доля в руках.

О заміри гордого часу,
Чарівної юності дні!
Бескидам високим. Донбасу
Світили їх звабні вогні,

Мов мрія, співцям і поетам,
Як юнгам в морях, кораблі —
То слава невгасна планети,
То вічна юність землі.

1946

ПІСНЯ МОЛОДІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Шуми, шуми, свободний Сане,
Дніпра і Волги рідний брат,—
Панам розкутого титана
Ніколи вже не закувать!

Навіки Армія Червона
Фашистську зграю розмела —
А гей, воскресла з ярем кону
Старого Галича земля.

Під хоругв зорі і сонця
В один стальний Союзу лад,
Гей, комсомольці,
Гей, комсомольці,
Орлина гвардія Карпат.

Ми всіх, хто серцем за свободу,
До наших лав звемо ставать,
Щоб долю нашого народу
Трудом, наукою кувать.

А ту фашистську піну-хвилю,
Чужу, ворожу каламуть —
Бандитських зграй нікчемну силу —
Народу кинемо на суд.

Під хоругв зорі і сонця,
В один стальний Союзу лад,
Гей, комсомольці,
Гей, комсомольці,
Орлина гвардія Карпат.

Франка Івана дух свободи
До юних серцем промовля,
І славні Києва висоти,
І вежі білого Кремля.

Орлині нас підносять крила,
Підносить Партії любов!
Вперед, вперед, юнацька сило,
Під пурпурову хоругов!
 Під хоругов зорі і сонця,
 В один сталний Союзу лад!
 Гей, комсомольці,
 Гей, комсомольці,
Орлина гвардія Карпат.

1946

Я ЗНАВ ДОНБАС

Я знав Донбас — закурений і сяйний,
Під прапором одним свободи і труда;
В ударах кайл, в роботі одностайній,
Красунь стрімкий, як день, як в вольнім
льоті птах.

Гриміли врубові в низах його підземних,
Покосів чорних там складаючи ужин,
І з світлих зал його, як з царств його
таємних,
Ішов машин владар — колишній коногін.

До всіх ходків малих, до всіх глухих
віддалили
В глибини ніс шахтар немовби світло дня —
Стаханова ім'я, що сурмою лунало,
Кличем було йому в роботі і в піснях.

Я знав Донбас тоді — в наземному цвітінні
Заводів світлий край, невтишний гул машин
І гримний хор сирен в замріяння долинне
В досвітній час і в час південних змін.

Металу перший зойк, що іскри перші крише,
Лиття його, формовку — див щоденних
труд...

Всі витопи із руд барвистих Криворіжжя,
Із керченських вогнєневгасних спідніх руд.

Я знав не казку, ні, вогнистих, чародійних
Залізних велетнів, що вів їх Кривонос
Через краї садів і зон металургійних,
В Зугреса райдугах, в цвіту липневих гроз.

Що, в ніч ясну йдучи, ходи вітрів набувши,
Блакиті сон рвучи, минувши терикон,—
Гули, немов хто верховин каміння рушив...
...До гір, до гір!.. За синій Дон, за Дон!..

Я знав Донбас тоді — в диму кривавих
згарищ,
Я кров і попіл знав... Вогні і кров...
Палав найдужче він серед усіх пожарищ,
Немов світам казав: «Не знищив, не зборов,

Не полонив душі моєї лютий ворог,
Хоч зранив серце геть, наславши ночі тьму...»
І вірилось тоді, і марилося — скоро
Розтане воєн дим і день загра йому.

І крізь металів ржу, будівель голі ребра,
Крізь смертну тлінь пробитого листа
Виходили і проростали перші стебла,
Як віри добрий знак прийдешнього життя.

Я знав і мсту, і гнів, що даль розкрили
димну,
І силу я пізнав у слові «на-горá».
Я очі бачив там і пристрасні, і гнівні,
В бою за шахту бачив шахтаря.

О битви день і час, прославлені навічно!
За край Донеччини котився бою грім!
Рубали ворога на Волзі так у січні,
Громили так його на полі грозівім!

НАПРОВЕСНІ

Іще дзвенить в глухім яру ручай
З-під білих брил торішньої крижини,
А в полі вже бринить пташиний грай
Над проростом зеленої травини.

Співає даль і сонячна блакить,
Звіва димок на тракторні колони,
Ляга ріллі широкий чорний слід —
То врожаїв майбутніх перші гони.

Вітрець з степів торкається чола,
Мов спогади далекого походу;
Пливе з чужин лелека до села,
Щоб дня цього ж
узятись за роботу.

1947

СНІЖИНКИ ЛАПАТІ І НІЖНІ

Сніжинки лапаті і ніжні
Хтось сипле, і сипле, й кружля...
Лягають між плетив залізних,
Вкривають холодні поля.

І мріють під хугами ниви,
Шумлять їм крізь сон врожаї,
Зими нерозгадані дива
Приносять видіння свої.

Не бурі далекої казку —
Ми чуем гримить: — На-гора! —
Ми слухаєм пісню донбаську
І казку нового Дніпра.

Дихання оновлених домен,
Мов луни, гойдають громи —
Індустрії похід і гомін,
Казання цієї зими.

Творіння гарячого серця
Не спинить ніяка рука —
Металом розпеченим ллється
Життя нескорима ріка.

Ми знаємо — край наш любий
Розквітне в садах многоліль
І йтиме вперед голубими
Дорогами щастя й побід.

МАЛА МОСКВА

(Оповідання серба)

Жило за ріками село,
Далеко за горами,
А в тім селі і пан, і хлоп,
Жандармський чин з орлами.

Там клопітливий гешефтяр
З престольної столиці,
І над усім жмикрут-крамар,
Крамнички і крамниці.

Усе для пана, все було —
Плодів з-за плоту грона...
Жило-було собі село
Далеко за кордоном.

Та ось, як блиск, майнула вість,
Недобра чи глумлива:
Селяни збавили укіс
В жнива на панській ниві.

І загуло, немов удар
З ясного неба грому!
Доповісти спішить жандар
Міністрові самому.

Йдуть блискавок кругом рої:
Що трапилось в Ізбішти?

Чия рука, діла чії —
Підпілля, комуністи?..

Невже порушувати лад
Надумалися хлопи?
Поставить варту. Винних взять
На досконалий допит.

.
Минув по тому рік чи два,
З селом нові турботи —
На землю панову права
Свої веде голота.

Вже урядовців аж кишить!
Досліджують, працюють —
Хто царству цілому грозить,
Чому в селі бунтують?

І ось зібрався грізний суд
В великім білім місті,
Селян з села того ведуть,
Що звалося Ізбішти.

Їх провели усіх гуртом
По бруку вулиць ранніх,
Щоб визнання перед судом
Сказали всі останнє.

Трудився довго суд, карав,
Та не спромігсь дізнатись,
Хто їх до світла піднімав
За стяг свободи братись.

Аж ось на сконі справ отих,
Тюремних та судових,

З громади звівсь один за всіх,
У суддів просить слова.

— Неправди муля нам ярмо,
Ми ж проти всі, горою,
Ми, пане голово, звемо
Своє село М о с к в о ю.

— ...Москвою!? — Аж схиливсь
суддя,
За ним його підсудки.
Стрибнули пера по листах,
Побігли прудко, прудко...

— Так ось що,— мовить голова,—
Підсудний, гру полиште...
Так і запишемо: «Москва
Тепер в селі Ізбішти».

А щоб всії держави лад
Не зазнавав удару —
За грати ковані послать
Підсудних всіх за кару...

І суд скінчився.
Роки йшли,
Наливані грозою,
По царствах всіх всії землі
У вигромах двобою.

І там, в краю, де пан і хлоп,
Жандарський чин з орлами,
Мала Москва — жило село,
Овіяне вітрами.

Негнулось грозам в глушині,
Боролося і мріло.

«Москви нам зоряні вогні
Дорогу спломенили»,—

Казали сковані, йдучи
До темного з а т в о р у ¹,
Казали друзям уночі
За ґратами п р о з о р у ².

Ударив, вдарив ґрім війни
І заґримів по світу,
Повіяв прудко з далини
Кривавий вітер літа.

Шаліють, виють: — На Москву! —
Із краю в край фашисти;
Та раптом чується: — Живу,
Мала Москва — Ізбішти!

І до боснійських грізних скель
Від синіх нив Банату
Ішли від поля і осель
Словени і хорвати.

І партизани-серби йшли
На окупанта злого
З ущелин темних, полонин,
З Дунаю голубого.

Горіло, падало,
та йшло
На славний поклик бою —
Мала Москва — мале село,
Наснажене Москвою.

1947

¹ З а т в о р — в'язниця (серб.).

² П р о з о р — вікно (серб.).

ШЛЯХИ БАЛКАНСЬКІЇ

На захід
 слави армії
Під грай громів ідуть,
Їм райдуг весла барвніі
Щасливу кажуть путь.

Священною свободою
Квіток вінки горять,
За злою за негодою
Весни розцвівся сад.

Не б'ється над окопами
Планинський журний птах —
Піднявся над Родопами
Повстанський волі стяг.

Він звівся над Пірінами,
В стремнинах виграє,
На Шипці не спокійно, ні,—
Болгарія встає!

Йдуть луни дальніх вигромів,
Народ братів віта —
Болгарія Димитрова,
Болгарія труда.

Як рідних, обнімаючи,
На стуму ворогам,
Вітаючи, стрічаючи,
Співають славу нам.

Свободи марші слухають —
У скелі б'ють вали,
Вітаючи Толбухіна,
Балкани розцвіли.

Шляхи, шляхи балканські
За Варною круті,
Йдуть Армії Радянської
Сталевії ряди.

Священною свободою
Квіток вінки горять,
За злою за негодою
Весни розцвівся сад.

Красує, наряджається
На щаснії літа —
Дороги зір ввижаються,
Свободи і труда.

У хаті над колискою
Новий схилився світ —
Троянди казанликської
Горить південний цвіт.

МИ ЧУЛИ ЗБРОЇ ЛЯСК

I

Ми чули зброї ляск за Збручем,
І за Дністром ми чули вий,—
Там наряджались в грозах тучі —
Фашисти рвалися у бій.

Та ось війни гроза минула,
І вже панів як не було!
І вже не пісня смертна кулі
Співа за звільненим селом,

А ниви в сонці половіють,
Мов гімн свободи і краси,
І десь на інших ріках виють
Капіталістів чорні пси.

II

Ми чули гуркіт за Амуром
І над Хінганом чули вий,—
Там насувалась, грала буря —
Фашисти рвалися у бій.

Та бою грози одгриміли,
І тінь не пада хижака!
Біжить під сонцем, грає хвиля,
В долинах братства йде ріка.

А нас піснями зустрічають —
Своїх провісників свобод —
Народи мужнього Китаю,
Кореї дальньої народ.

III

Та паляю науки мало,
І зброї гомін чуем ми
Вже там, де інші межі встали
Між світом праці і пільми.

На інших ріках потрясають,
З-за океанів крик, з-за гір...
Та наш народ — усі це знають —
Стоїть, як мур, за щастя й мир.

Хай Уолл-стріт складає плани —
Скрізь встане правда, згине зло,
Бо рік нема тих, океанів,
Де б наших друзів не було.

1948

МАТЕРІ

Ти все питала, все шукала,
Де та могила, де земля,
Що трьох синів твоїх сховала,
В свої обійми узяла.

Ти все питала, все шукала,
Де ті вітри і звідки дмуть,
Що того літа провівали
Синам-солдатам трудну путь.

Ти все шукала, все питала
То зір, то місяця вгорі —
Вони ж бо землю осявали
Синам останньої пори.

Ти все питала, все шукала,
Аж доки в полі і сама
Зигзицею, луною стала —
Шумиш в вітрах, ідеш в громах.

Чи гомонять, чи сплять діброви,
Чи спів несуть птахи степам —
То чути матері там мову,
То чути — мати ходить там.

І паліям війни прокляття
Із уст її в громах зрина...
Встають, шикуються солдати,
Бо голос той — наказ синам.

1948

ВОГНИК-МАК

Нема ж його та й не буде,
Поїхав за Десну.
Ждала, ждала козаченька
На другу весну.

З народної пісні

Та ген курений, закурений
Виден, виден кремен-шлях...
Пил вітрами димно збурений
В голубих степах.

Йшов солдат у даль дорогою,
Ніс рушницю і рюкзак,
І квіток з собою трохи там —
На шинелі вогник-мак.

Вогник-мак... Ось-ось зів'яне він —
Вже і гасне, як не жив.
Коли ж цвів — солдат поглянув був
І розцвівся сам в душі.

Вже й опали пелюсточки ті,
Вітром звіяні у пил,
І без вогників листочки ті
Посхилялися без сил.

Та в солдатських грудях полум'ям
Вже вогонь ясний палав,
Бо у журі бачив доли він,
Де, було, лани кохав.

І до краю весь обурений
Йшов і йшов солдат в боях...
Та ген курений, закурений
Виден, виден кремен-шлях...

Кажуть люди, десь за Десною
Впав солдат в диму атак...
День і ніч пала над месником,
Кажуть люди, вогник-мак.

1949

ДВІ СИЛИ

На всьому обширі земному
Дві сили стрілись в боротьбі:
Одна — провісниця новому,
Ясна визвольниця рабів.

А друга — темна сила ночі,
Що павутинням світ снує,
На все лихе і зле охоча,
На все, що смертю віддає.

Що зиск собі лиш має з гніту
І тим панує, тим живе,
В кривавих склепах Уолл-стріту
Плекає лихо світове.

Та у кривавому двоборстві
Все переможе сила та,
Що світлу волю непокорства
Несе крізь мороки світам,

Що піднімає у походи
Під сонце правди лише йти
Шляхами власними народи
До найсвятішої мети,

Що йде у щирім колі друзів,
Одвічно серцем молода,
Що кличе в спаяні союзи
Під стяги щастя і труда.

Що вимовляється у слові
Над мови, вимови й слова
На всіх живущих нині мовах
В звучанні рідному — МОСКВА.

КОМСОМОЛЬЦЮ

Олександру Бойченкові

Здригнули хмари над землею,
Боїв смертельний гомін грав,
Коли ти з юністю своєю
Зорі проміння поєднав.

І в лавах здружених, залізних
Пішов вперед плече в плече
Під зорним стягом Комунізму,
З натхненним сяєвом очей.

Здолав ти гори, доли й ріки —
Світи, о юносте, тобі!
Завіти Леніна навіки
Шлях осявали в боротьбі.

Непереможною ходою
Ти йшов в злютованих рядах,
І сяло сонце над тобою
В долинах слави і труда.

Проти негод сталеві крила
Виносять гордого орла,
Ти встав над кручами Трипілля —
І слава землю обійшла

Крізь стани вражі, сили броні,
Крізь воен шал, вогонь і дим

Незламним духом Краснодона,
Гастелло серцем вогневим.

І йти тобі ходою юних,
Як зелен-сад, цвісти тобі
До найясніших сонць Комуни
Під стягом праці й боротьби.

1949

КОЛГОСПНИЙ ОГИР

Зима, зима... Метілі бродять
В густих завоях даліни.
З конюшні теплої виводять
Коня колгоспного.

— Спини

Баского біса,— каже старший,
Навчений конюх юнаку,—
Походить хай з годину в марші,
Потому звіриш на скаку...—
А кінь — чи, може, весну чує,
Чи сила дужо в ньому гра,—
Він в поле рветься, він гарцює
Назустріч хмарам і вітрам.
І ось, господаря відлуку
Впіймавши миттю, на лету
Вже мчить в сніги, й зелені луки
Йому ввижаються в цвіту.
І маки огненним напливом
Його полощуть стан пругкий,
І вітру крила гладять гриву,
І бистрокрилі, і легкі.
І чує — трави під копита
Шумлять і стеляться, мов дим,
І даль дзвенить дозрілим житом
Під неба сяйвом голубим.
Неначе птах в стрімкому леті,
Гуляє, мчить у полі кінь,
І ні зими, і ні заметів,
Ні зимних хуг, ні хуртовин.

Коли ж й війне де заметіллю —
То огир шлях перетина,
І не сніги, а зелен-зілля
Під ноги стелить далина.
І, нагулявшись так уволю,
Мов вітер стихений, верта
Гарячий кінь із того поля,
Де й лошаком не раз літав.
Біжить селом колгоспний огир,
Поводить оком в кожен двір,
Сніжок мете, кружля під ноги
З-за дальніх хмар, немов з-за
гір.

І відчиняються ворота:
— Доволі грати, погуляв,
Шалений! —

Конюхам робота
З таким далася чимала.
— Кось-кось, сюди,—
і переймають,
До двору кожен заклика.
Та огир мчить, усіх минає
І за заметами зника...
А потім, птахом з веремії
Зірнувши, ладний і пругкий,
Вже не басує, не шаліє —
Іде до стайні навпрямки.
Він знає — ласкою зустрине
Його появу конюх тут,
Пахтить духмяно з ясел сіно
Живцем кануперу і рут.
І фарби свіжої з безтарки
Зелені вогники горять.
— Зажди, поставимо в сівалку,
Баского виведу в наряд! —

Стрімкими збуджений вітрами
Кінь гриву струшує своєю,
А з ясел пахнуть сонцем трави,
В степах накошені в маю.

1949

ДОРОГА

Колись з села мого в світі ішла дорога,
Улітку пил встеляв її, а взимку сніговій.
Стоптали всю її скіпцями збиті ноги
Односельчан моїх, і вітер рвав їх злий.

В сумний і дальній край ішли на заробітки,
Шукати щастя десь отим шляхом тяжким
ішли —
І плечі кожного вкривала драна свитка,
І чорні їх дощі на тім шляху сікли.

Та що дощі круті, осінні дні, морози,
Коли у кожного недолі злої повно вкрай;
Коли на збитому селянському порозі
Як риба бийсь об лід чи мовчки помирай!

Була страшна дорога та, темніша ночі.
Хто долі йшов шукать собі, повік її не знав.
І скільки сліз гірких там виплакали очі
Аж цілих поколінь на пил, на смутки трав.

І йшли, немов тікаючи шляхом тим сірим,
Лишаючи поріг сумний, і хату, і село,
І йшли, як в безвість ту, бо лихо напосіло,
Взяло за карк немов і шляхом повело.

Та як не йти, коли нема ніде рятунку,—
Схиляйсь, схиляйся пану ти і гниє йому
в дугу...

Дорога за селом! Ми нею гнали панство,
За владу Рад свою змагались нею в бій
ішли,
На ній рубали ми Петлюру і гетьманство
І в братній у сім'ї свободу здобули.

І по яснім шляху по тому наші діти
Під світлосяйні стяги зір у синю даль
пішли,
І лугові світилися кругом їх квіти,
Квітчали груди їм, горіли і цвіли.

І знов в село своє дорогою тією
Верталися змужнілими вже доньки і сини,
Хто льотчиком-орлом із славою своєю,
Хто майстром-водієм, як сокіл з даліни.

Лежить з села мого в світи пряма дорога,
До щастя на віки усіх вона, ясна, веде,
До неї йдуть стежки від кожного порога,
Від серця кожного у світлосяйний день.

І тим велична ти, уся моя Вітчизно,
Прославлена трудом, прославлена в піснях,
Що ленінська веде дорога Комунізму,
Що Леніна іде до Комунізму шлях.

НА ЛІСОСМУЗІ

Б'ються кібці в бересток

Б'ються кібці в бересток —
Берест юн — листок в листок!..

Не шумить, не дме пісок,
Б'ються кібці в бересток.

Б'ються кібці в бересток,
Б'ються кібці в холодок —

Не шумить, не дме пісок,
Молодий росте лісок.

Б'ються кібці в холодок,
То в калину, то в дубок,

В милім плетиві гілок
Мостять гнізда для діток.

Розривають холодок —
Б'ються кібці в бересток,

Припадають до квіток —
Не шумить, не дме пісок...

Не шумить, не дме пісок —
Зелен смугою лісок...

Липень. Спека. Холодок.
Б'ються кібці в бересток.

НА ЛІСОСМУЗІ

Гроза

Степова, вітрів дичавих повна,
Змішавши з хмарами доріг кушпіль,
Ішла гроза — зухвала, безумовно,
В собі відчувши бушування сил.

За полотном, де передхмарна тиша,
Схитнувши, дзенькнула—вогнів навал!—
Вп'ялись уже в небесне бездоріжжя,
І в землю вдарив у безтямі шквал.

Гроза ішла, як з року в рік ходила,
Товкла в степи, в поля, в ріку —
Щоліта силу міряти любила,
А скільки вже отих дубів звалила
На грозовім своїм віку.

Зухвало йшла, громів не шкодувала —
Одним у шлях ударить, другим в діл,
Корита рік палила, заливала
Вогнем, свинцем... Не затихала,
Шуміла летом громовитих крил.

І ось в якимсь шаленім завиванні
Змішалась раптом бушуванням хмар,
Мов звір отой, якого валить рана,
Який безсиліє і хибить на удар.

Гроза спинилася в зеленім шумовинні
Зустрічних смуг, що степ перетяли,
Гроза заплуталась в дротах
електроліній,
Ударилась в нові загати, у нові вали.

В каталізаторах спинились громовиці,
І блискавиць пом'якшувався вогонь...
В піски рвонулася — гай, гай,
травиця та водиця...
В дороги кинулася — лизнула там
гудрон.

Майнула десь крилом своїм підбитим,
Зірвалася десь на вигромах вона —
Взялась було півсвіту запалити,
Порвати греблі, плодороддя збити,
Та слави не дала розгорнута війна.

Пішла шукать дубів крихких, старезних,
А там звелися вже гіллям молодики,
В сталевім вирості надійні і кремезні,
За рядом ряд наструнені дубки.

Сюди-туди метнулася в небовидах,
Та за дібровами гасились вже вогні,
І тільки марилося їй гра несамоविта
Руйнацьких війн, походів давні дні.

Спиняло все грозу, як тільки
доторкалась
До гір, до луків, до полів —
Бо щось могутніше, доцільніше
вставало,
Протистояло скрізь на цій новій землі.

Нехай кругом панує світла тиша
І хай гроза навідує за тим —
У пори літні ниви поколише,
Схитне сади в дозрінні золотім.

1949

ПРО МАРКА ОЗЕРНОГО

Хто Озерного не знає —
За горою, за Дніпром.
Він од серця щиро дбає,
А лани ж які кохає
Добрим прикладом, трудом.

Він сказав — уродить, буде —
Тільки б воля, тільки б труд!
І за ним колгоспні люди,
І Надія Кошик всюди,
І багато ще — ідуть!

Ой простора ж наша хата,
Край багатий, світ без меж!
Ідуть досвід переймати,
В чому там секрети, знати,
Ну й насіння, звісно, теж...

На погане хто з нас зверне?
Ми подивимось, як він —
Одбира Озерний зерна,
Қачани ж там повнозерні,
Та як дзвін — один в один!

Тане хмарка підобідня,
Подніпров'я степ і степ...
Все таке тут миле, рідне,
А насіння ж лиш гібридне,
Ваговите, золоте.

Тільки глянути й охота —
Кукурудза ж наша честь!
Є в тім цвіті срібло, золото,
Стигле визріння роботи,
Пісня грає в цвіті — єсть.

Ой простора ж наша хата,
Край багатий, світ без меж...
Так отим же ми й багаті,
Що черпає брат у брата
Досвід, силу, щастя теж.

Чи гуляєш за Дніпром ти,
За Карпатами аж ти
У Терезії Габовди,
Вітре, вітре, поздоров ти,
Побажай цвісти, рости.

Ми усім добра, не горя,
Ми й братам далеким тим,
Що до нас пливуть з-за моря,
Йдуть стежками через гори,
Світлим сонцем золотим.

Хто Озерного не знає
За горою, за Дніпром,
Він од серця щиро дбає,
А лани ж які кохає
Добрим прикладом, трудом.

КУВАВ КОВАЛЬ ЗАЛІЗО

Кував коваль залізо,
А буря перед ним
То бралася ізнизу,
То в стелях рвала дим.

Луною не вгавали
Наокруг всі громи —
Здавалося, кресали,
Палали іскри з тьми.

Та, мабуть, звикши давна
До буряних навал,
Стояв і ладив вправно
З заліза щось коваль.

І тут біля порога
По першому сліду
Весна йому з дороги
Гукала: — Гей, іду!

Із громом, з блискавками,
Із дощиком густим,
З веселками, з квітками...
У тебе ж тут лиш дим!..

— Ідеш?.. Іди, я радий,—
Сказав на те коваль,—
Як бачиш, на ковадлі
Лежить ось тепла сталь.

І міх, як бачиш, дише
На повні груди — міх!
І молот добре крише,
Аж стіни, глянь, колише —
Йому немає лих.

Вугілля теж відважу —
Я жару вже піддам! —
Бо жар іздавна, кажуть,
На радість ковалям.

Що хочеш, розтоплю я,
Що хочеш, ізварю я —
Квітки свої розгубиш —
І їх я зремонтую.

Деталі для сівалок
І зуб'я для борін,
Вали для молотарок
І все — куди не кинь!..

Та що тобі казати,
Хіба того не знав,—
Я змалку для громади
Кувати все кував.

Варив всього потроху:
Для воза добру вісь,
Підкови у дорогу
І шини до коліс...

На тракторному стані
Кував ще коло меж...
І дещо партизанам,
З заліза, звісно, теж.

Деталі для сівалок
І зуб'я для борін...
Аби удоволь стали!
Заліза для машин!

Та стачить, бачу, сталі —
До доброго ж іде!
Бо ми усі немало
Піклуємось про те.

І буря утихала...
Веселкою весна
Вогню взяла, набрала
З ковальського горна.

І молота удари
Із кузні аж до туч
Гули
 і грали, грали
З громами обіруч.

1950

ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА АКАЦІЯ

Уже дерева всі оділись
В свої наряди — зелен лист,
А ти стоїш якась зчорніла,
Такою й не була колись.

Не в'ють хаток залітні птиці,
Де твої квіти, де листи,
Весна чи літо тобі сниться
Між гри металу і руди.

Але люблю тебе — на часі
Приходить враз твоя весна —
В одежах світлих вся, в окрасах
Ти вийдеш, дивно чарівна.

І забуває білопінно
Твій невгасимо юний цвіт,
Горінням сонця, шумовинням,
Усім диханням буйних віт.

Я бачив вже тебе такою,
Я не забуду ніч ту, май...
Я не забуду вже ніколи
Дніпродзержинських домен грай.

Осяйні бачив я обличчя
І очі юнки й юнака!
Незасторонена і ніччю,
Сплела ти їм свого вінка.

Цвіла в багряному уся ти
Між гри металу і руди,
І йшли спочить, і йшли кохатись
Під твої пристрасні листи.

Не зазіхала ти на славу —
Гаї у райдугах, сади!
Вся в одсвітах рекордних плавок
Стояла коло домен ти.

І бачив — тим була ти рада,
Всю ніч багрянцями цвіла,
Що юних здружена бригада
Рекордну плавку нам дала.

1950

НЕМА МЕНІ ЛІПШОГО КРАЮ

Нема мені ліпшого краю,
Як ти, Надорілля моє,
Що вклав в тебе, взяв з тебе —
знаю,
Усе в тобі зібрано, є.

Були твої ниви зрадливі —
Та вже врожаями шумлять,
Бо серце всього колективу
У щастя все вивело, в лад.

Летіли птахи перелітні,
Та в час той світили мені
Вогні і горіння досвітні —
Жовтневі гарячі вогні.

І де б на далеких дорогах
Не випала доля іти —
Ішов від твого я порога
З вогнями отими в світи.

І де б не бував я, не йшов я,
І де б не летів я, не жив —
Чи бився в бою я штиковім,
Чи асом я грізним кружив —

З тобою, з тобою до бою
Ми йшли, розтинаючи мур,
З тобою, з тобою горою
Стояли ми в плетивах бур.

Нема мені ліпшого краю,
Як ти, Надорілля моє,—
Що вклав в тебе, взяв з тебе —
знаю,
Усе в тобі зібрано, є.

1950

НЕ ремесло мені війна

Не ремесло мені війна,
Не розуміюсь я на тому,
І, певне, зроду б, ні, вона
Мене не викликала з дому.

А отже, був, як всі, солдат.
Ішов походом в димні далі,
Та ще й солдат, куди — без вад!
І не дарма горять медалі.

Що ж спричинилося тому,
Що ти, поете, в хмурнім році
Пішов, як чорт той, у диму
З гранатою при боці?

Пішов, пішов... Солдатом став.
Та хто про те питати буде!
Я рідний край свій захищав,
А що це —
 добре знають люди.

1950

АТЛАНТИКА ШУМИТЬ

Атлантика шумить... Безкрає узбережжя
Пішло, пішло в прибоях синіх хвиль...
Атлантика шумить в імлистому безмежжі
На тисячі, на тисячі, на мільйони сил.

Атлантика шумить. Як в невичерпнім гніві,
Встає гроза у небі віковім,
Встає, щоб світ страсти, дощем полити ниви,
Пройти диханням нив над всім живущим,
всім живим.

Шумить Атлантика, і шум той слуха всесвіт,
Удари серця чуть з глибин, з глибин землі,
І братніх сил перегук йде в якійсь такій
перезві,
Що царств лихих тремтять царі,
німіють банки,
гинуть королі.

І б'ють з-за океану бурі, шторми...
І Бреста докери — як скель луна тому в
одвіт,
І вже летять із рейок геть платформи
Під крик жінок, дітей,
під клич трудящих: «Жить!»

І йде луна по схилах Сен-Назера:
«Геть зброю паліїв!..» — «Ні кулі у
В'єтнам!..» —

І лихоманить їх на пляжах тих
Атлантик-сіті¹.
Не ті часи, не та пора.

Іде, гряде над світом ера днів свободи
й праці,
За Піренеї йде, за Кордільєрами гримить
хода
У дружбі світовій всіх рас, народів, націй,
В союзі світовім братерства і труда.

І чують в'язні те, засклеплені у склепах,
І на морях моряк співа про світлий мир
слова,
І там, де ген під лазуревим небом
Лежать в імлі морській Азорські острова.

Атлантика шумить в імлистому безмежжі,
Прибоєм хвиль, горінням сил ламаючи
граніт...
Народів йде гроза на скельні узбережжя —
Шумить Атлантика...
Атлантика шумить...

1950

¹ Атлантик-сіті — курорт на березі Атлантичного океану (Сполучені Штати Америки), всесвітньо відоме місце розваги, літня резиденція американської буржуазії.

ЛІЗЕТТ ПІДПИСУЄ ВІДОЗВУ

Лізетт свій поставила підпис,
— Геть бомби,— сказала Лізетт,—
Доволі вже босам коритись,
Що шлють із-за моря нам смерть.

За мир голосуєм, бо миру
Скрізь прагнуть народи землі,
І їхню незламану віру
Запроданці вбить не змогли.

Лізетт свій поставила підпис,
Такий непомітний в ряду,
Та в дружнім пориві ізлитись
Судилось йому за мету,

Що кличе під миру знамена,
Що валить і бомби, й багнет.
В околицях Іврі, на Сені,
Живе нескорима Лізетт.

1950

ХАЙ ХОЛОДНІ, ХАЙ СУВОРІ

Хай холодні, хай суворі
Хвилі б'ють в борти залізні,
Не спливають ніколи зорі
З неба чистого Вітчизни.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізородних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

А по нивах ходить хвиля,
А по нивах туча-хмара —
Наливається стосила
Повнозерна нива-чара.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити —
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Пропливає хмара-лебідь
І стрічає на дорозі
Сім зірок в крутому небі,
Що горять в небеснім Возі.

І від кожної по іскрі
Пада ледь на крила хмари,
Блискавки, немов хто бризнув,
Під самі Волосожари.

А по краю-небокраю
Сходять ранки, наче зілля,—
Все іде до урожаю,
На дозвілля, на весілля.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити —
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізорудних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

1950

УЖЕ РІЛЛЯ

Уже рілля гаряча, мов долоня,
Вже в синє небо пташка порина,
Від трактора димок на оболоні
Пахтить, як люлька, ген!.. Іде весна.

Уже весна! Уже у чистім полі
Гуля вітрець на плахті озимок,
І бригадир обходить виднокола,
В своїм блокноті списує листок.

Важливі ті його рядки-нотатки —
Гарячі думи, замірів пора!
Там начерки колгоспного достатку,
Там зела перші — прорості добра.

Хазяйським оком вміє бачить вади,
Щоб знищить їх, як те було в бою!
Він — обранець колгоспної бригади,
Він — майстер сам найкращий врожаю.

На підобід дорога протряхає.
(Пройшли рясні долинами дощі);
Напевне, вже озимка к Первомаю
Свої зелені випрямить кущі...

Гарячий час. Пішли з возами коні,
Біжить машина, валку обмина...
Пахтить рілля гаряча, мов долоня,
У синє небо пташка порина.

1950

* *

*

— Добрий ранок! — чути з долу.
-- Добрий день! — озвалось поле —
Літо.

Мотоцикл, як птах на пружі,
Дзвонять коси срібно в лузі —
Літо.

Засиніла там ожина,
Запалилася жоржина —
Серпень.

Цвіт скипає на городах,
Кіда кольори у воду —
Айстри.

Ген у колі йдуть дівчата,
Чорні, карі оченята —
Айстри.

Пісня й труд, над краєм сонце!..
Милий нам ясний вогонь цей! —
Серпень.

Хай на щастя в світі йдеться,
Любим цвітом розів'ється —
Радість.

1950

ПІСНЯ-ТАНОК

Ой у полі тополенька,
Тополенька пишна —
Та то ж наша Ганнусенька
З подружками вийшла.

Вона вийшла, вона вийшла,
Плетений віночок,
Вже нашої Ганнусеньки
Чути голосочок.

І-і-їх... гармонія до ладу,
Луни-перебори...
Красень ясен на бригаду,
Із чубом которий!

А він підтюпцем до мене —
Скоком я від нього,
А він присядом до мене —
Боком я до нього...

І-і-їх... гармонія до ладу,
Луни-перебори...
Ти ж підвів усю бригаду,
Із чубом которий.

Ти ідеш давно позаду,
А було ж колись ти!..
Мойму серцю на досаду,
На досаду чисту!..

Мої дружки, ви подружки
З хорошої ланки,
Не ставайте з танцюристом
Отаким у танки.

Гей у полі тополенька,
Тополенька пишна —
Та то ж наша Ганнусенька
З подружками вийшла.

1950

ГІРСЬКИЙ ТІКИЧ

Невеличка наша річка,
Не всяк її знає,
Гомонить, шумить водичка —
То наш Тікич грає.

Насуває аж на кручі
Зелена нива.
Ой же руки в нас беручі
Всього колективу.

Посадили ми калину
Понад берегами,
Вимостили мостовину,
Поставили браму.

Посіяли, поорали,
А вийдемо жати,
Та не самі, не руками —
Тікич буде дбати!

Тече вода з-під коріння,
Білий камінь миє,
Що-то значить те уміння,
Руки золотії!

Невеличка тече річка,
Не всяк її й знає,
Через річку перемичка —
То наш Тікич грає!

Він і світить, він і гріє,
На токах молотить...
Отакий наш, люди, Тікич
Молодець в роботі!

Отож його добру славу
Не змовчимо, скажем,
А вже Тікич проспівас
Про славу і нашу.

1950

МІНГЕЧАУР

П'янкіш вина шумить Кура,
Несе вали кавказьких бур
В долину щастя і добра —
Мінгечаур! ¹

Мінгечаур, Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
Співає тюрк, співа хевсур,
Вся Грузія й Азербайджан.

І ти за хвилию полинь,
Орлам лиши зурну, аул...
Біжить Кура в садах долин —
Мінгечаур.

Де прикаспійський суховій
Сушив Завхари ніжний стан —
В зелених корчах малярій
Бліда безкровіла Мугань ².

Бавовна там біліш снігів
Від ласки сонця і долонь,

¹ Мінгечаур — на півдорозі між Баку і Тбілісі, біля селища Мінгечаур, будується на річці Курі велетенська гідроелектростанція — одна з найпотужніших в Радянському Союзі.

² Мугань — або муганський степ — частина Прикаспійської низовини в Закавказзі, на південь від пониззя річок Кури і Араксу.

Зурни лунає, ллється спів —
Снігам хвала, а ти ж вогонь!

Вогонь, вогонь Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
В садах гранатових бюльбюль¹
Співає славу про Мугань.

Бюльбюль, бюльбюль!.. Прибій
Де буйвол йшов з вагою хур,—
Біжать під струмом поїзди...
Мінгечаур!

У домнах витопи руди,
Ариків сріблення під шнур,
І рев, і грай, і шум води —
Мінгечаур!

Ти чаша озера між хмар!
Вогонь — напій кавказьких бур!
По вінця чаша — повен дар —
Мінгечаур!

Мінгечаур, Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
Співає тюрк, співа хевсур,
Вся Грузія й Азербайджан.

1950

¹ Б ю л ь б ю л ь — соловей (азербайдж.).

Що буде дивною красою
На вщербі осені горить
Під виноградною лозою
Урожаїв розлита мідь.

І що спливуть не снами мети —
В степах херсонських, за Дніпром,
Мене зустрінеш ти поетом,
Колгоспний зрілий агроном.

1950

МОЯ ВЕСНА

Моя одвічна чарівниця,
Природи сило молода,
Моя весна із серцем птиці,
Що з півдня дальнього верта.

Моя невихожена юність,
Що вже перейдена, та що ж —
Весною дихає округність
І знову пада перший дощ.

І перша блискавка горішня
До серця земель припада,
Як та, давно колись, колишня,
Бушує знов в моїх літах.

І перше цвіту колихання
На яблуневих островах.
І спалах першого кохання
Цвіте в закоханих очах.

І ті ж розбурхані стремління —
Підкови ковано у путь! —
Що вже наступні покоління
З собою в простори беруть.

І що від того, що вже літо...
Гірке й солодке я пізнав!
В мені живе і буде жити
Одвічна молодість —

в е с н а!

1950

ПРО МАЙСТРА СИНОВІ

Він бачив

в малому велике,
Він брався не раз за мале,
Без галасу, бучності й крику
Робив лиш хороше, не зле.

І рухи такі його скромні,
Без зайвих промовистих слів,—
А він же стояв біля домни
І стільки металу зварив,

Що вирости б й гори чавунні!
...Вітчизни віта його даль,
І співом оркестрово-струнным
Гримить на ковадлах метал.

Мости з того вару-металу,
На рельсах стальні поїзди...
Почавши з малого, немало
Зробив він, як зробиш і ти.

Учися, мій сину, учися,
Трудитися треба уміть —
За справу й малю берися,
Щоб діло велике зробіть.

1950

ДІВЧИНІ

Кого принадиш, знадиш з дому
Дівочим станом, сном коси
І невідомому якому
Своє ти серце віддаси?

Кого зчаруєш, приворожиш,
Коханим, милим наречеш,
Назавжди серце розтривожиш,
Навічно рану запечеш?

Хто карокий той, хороший,
Рівня тобі, твому плечу,
Що ні на кого, ні, не схожий,
Що в серці став, один в вічу?

Кого і хто?..

А він вже поруч!
А він вже в ногу йде, веде,
Ще і плечем торка. ліворуч
(Плече чи серце молоде?).

А він...

Отак і сталось, й не гадалось,
Через тривоги хвилювань
До серця серце поривалось
В чаду нестримному кохань.

Й коли, мов сад, піснями, дзвоном
Пустелі мертві ожили,
Це він під сонцем Волго-Дону
Твій вид цілунком обпалив.

1951

НА МОРІ ЦИМЛЯНСЬКОМУ

Шумить море, шумить...
Сплять на дні ковили.
Із далеких далин
Кораблі попливли.

По задонських степах,
По орлиних краях
Хвиля хвилю жене,
Пада з хмар чайка-птах.

Кораблі йдуть з Москви,
З моря Білого йдуть,
Чорноморські з-під сонць
Ім назустріч пливуть.

Ген зорю маяка
Відбиває вода.
Волгоград і Қалач —
Дні і ночі труда!..

Жити славою вам
У віках, у віках,
Незабутні діла
Не замовкнуть в піснях.

І від Каспію хвиль,
Від азовських привіт —
Кораблі, кораблі...
Шумить море, шумить.

1952

ПІД ЧОРНИМИ БУРЯМИ

Чорні сльози хмар далеких
Над степами пролились,
І нестримний бурі клекіт
Прошумів і віддаливсь.

І лишилася пустеля
І самотня, і німа,
І під сонцем невесела —
Опохмурила п'ятьма.

Та з-під шару пилу встали,
Пробиваючи настил,
Наче вигранені з сталі
Три дубові три листи.

На століття треба брати
З земель сили і снаги!
...І мов пнулись оглядати
Весен будучих луги.

Шепотіли, шепотіли:
— Чуйте, слухайте, горби,
Ще заграє наша сила,
Тут шумітимуть дуби!

1952

ПРО МАТІР-ГЕРОІНЮ

Виряджала сина мати
Всі віки...

Куди?

В солдати.

І тужила, і прощалась,
І сльозами умивалась,
В світ пускала —

люлі-люлі...

Йшли сини її під кулі,
Гинуть в полі, умирати,
За багатих воювати...

У дорогу виряджає,
У щасливу путь пускає
Наша мати нас, синів,
Нас, синів-богатирів.

Кожен син та діло має,
Не гуляє, не вбиває —
Кожен син для щастя дбає,
Рук до діла докладає.

Син один їй пише з Дону,
Пише з Дону їй додому,
Як на греблі Волго-Дону
Він підняв зорю червону.

Другий лист іде з Дніпра:
«Здрастуй, матінко стара!..»

«Здрастуй, матінко ти наша...»—
Пише син з Тахія-Таша.
Всі сини її будують
(Не вбивають, не воюють),
Чом же, прокляті, не чують
Вороги на тому боці?
Зброї подзвін їх луна —
Їм убивства, їм війна.
Без угаву точать, точать...

То нехай же, вражі, знають,
Що коли на те пішло —
Діти матір звеличають
Й, коли треба, пригадають
Все воєнне ремесло.

1952

НА СТЕПАХ ВОЛГО-ДОНСЬКИХ

На задонських степах
Димно куриться шлях...
На приволзьких степах
Мак розцвів на вітрах.

Самоскиди ревуть,
Йдуть один за другим...
І притьмарюють путь
То туманець, то дим.

Бачу, з краю у край,
Скільки зір осяга,
Хоч і рання пора,
Праці гул не втиха.

Ти згадай, друже мій,
(Все знайоме тобі)
Був гарячий тут бій
За присохлі степи.

Впав із нас не один.
Тільки ж той, хто упав
На кривавий полин,
Всім живим передав,

Всім живим заповів:
Підніматись, іти,
Щоб похід наш замів
Лютих зайдів сліди.

На задонських степах
Закуривсь тоді шлях,
На приволзьких степах
Цвіли маки в огнях.

День і ніч не вгавав
Бою смертного гул,
І горіла трава
Від снарядів і куль.

Скаже кожен солдат:
— О, я знаю ту даль!..—
А що далі — додасть
Волгоградська медаль.

Скаже кожен солдат,
Що доклав він тут сил
І пройшов через гать
Чужинецьких могил.

Перейшов сивизну
І степів, і долин
І закінчив війну
Перемогою він.

— За життя, за життя! —
Заспівала блакить,
Рідне сонце віта,
Рідний лист шелестить...

На задонських степах
Знову куриться шлях,
На приволзьких степах
Мак пала на вітрах.

1952

ПРО ЛЕЙТЕНАНТА РУБЕНА

Гренада, Гренада, Гренада моя!

М. Светлов

На причалах Волгограда,
На приboях волзьких хвиль
Ти співала про Гренаду,
Про Гренаду, що любив
 Юнак, юнак смуглявий,
 Хоробрий лейтенант.
 Під прапорами слави —
 У реві канонад.

Як ішов крізь смертні бурі,
Як палав він серцем весь,
Рубен Руїс Ібаррурі,
Син коханий Долорес,—
 Юнак, юнак смуглявий,
 Хоробрий лейтенант,
 Під прапорами слави —
 Іспанії солдат.

Як в боях слова про тебе
В серці юному беріг,
Як любив Росії небо,
Ясен світ очей твоїх
 Юнак, юнак смуглявий,
 Хоробрий лейтенант,
 Під прапорами слави —
 Комуни він солдат.

1952

БІЛЯ МОГИЛИ ВОІНА

Куда б ни шел, ни ехал ты,
Но здесь остановись,
Могиле этой дорогою
Всем сердцем поклонись.

М. Ісаковський

Не знаю, чим йому цей край був милим,
Чим полюбивсь у смертний час,
Яка зоря вечірня полонила,
Якої квітки чарував алмаз?

І очі карі дівчини якої
В його очах відбилися голубих,
Коли прощавсь востаннє перед боєм
В зелених шатах журної верби?

Не знаю, не скажу... Та кров гаряча
Тут пролилась на землю, його кров,
На кручі ті, де роки всі дитячі
Співав мені, шумів мені Дніпро.

Він впав в бою за милі серцю квіти,
За шелест вітру, подих луговий,
За чари барв стограйних райдуг літа,
Що здавна край любили мій.

За все, за все, що устає у пісні
Життям усім, немов єдиним днем,
Без чого, певне, не було б й Вітчизни,
Без чого, знаю, не було б й мене.

Бо все б згасив, забрав би нелюд-
ворог —
Бажань вогні, стремління і любов,—
Йому ж однак, Дніпром що йтиме
в море
Вода криниць чи наші сльози й кров.

Плетись вінок захисникові й другу:
Він захистив своїм життям життя!
Квітки долин моїх, всі барви лугу,
Були ви свідками його звитяг.

Про те співає вітер пісню травам,
Про те шумлять діброви і гаї.
Живи нетлінною, героя слава,
Хранима вічно у краю моїм.

1952

Є ТАКА У СВІТІ СИЛА

Чорний дим війни підносить
Хижу голову над світом,
То десь острів він повие,
Заклубочиться іпритом.

То, плазуючи, полізе
Ген гадюкою між скелі,
То підніметься самумом
З Аравійської пустелі.

В чистім небі нависає
Знаком хижої жадоби —
Він всю б Азію захмарив,
Спопелив би всю Європу.

І лиш тільки де пов'ється,
Де потягне чадом воєн —
Руки скрізь свої там гріють
Палії із Пентагона.

Загребли б усе, спалили б
Загребущими руками
І снують авіабази,
Обсідають павуками...

Але є у світі сила,
Що підносить дух народів,
Що їх волю піднімає
Проти воєн і негоди.

Розітнувши хмари, сонцем
Світить людству над землею,
І країну ту народи
Звуть надією своєю.

Звуть надією своєю,
Бо вселяє вона віру
Не в криваві воен струси,
А в ясні дороги миру.

За горами і за морем —
«Мир народам!..» — чути всюди.
Значить, справді, власну долю
Брати можуть самі люди.

В руки власні брати долю —
Ті, що працю звіку знають,
Що кують, будують, косять,
Для добра людського дбають.

І ні диму, ні туману
В чистім полі голубому —
Труд і пісня хай лунають
Біля плуга, коло дому.

Не удар авіабомби,
Не зловісна пісня кулі —
Над колискою хай плине
Материнське ніжне «ліблі».

І по горах, по долинах,
На природі чистім лощі,
Під ліском димок хай в'ється
Піонерського загону.

На землі великій діти
Тільки радощі хай знають,
На далеких узбережжях,
На просторах всіх Китаю.

І в Болгарії долинах,
Й там, де Вісла хвилі котить,
Від Янцзи до Темзи й Сени
Мир до хат нехай заходить.

Чорний дим війни пощезне,
Як примари чорні крила,
Бо живе в людському серці:
«Є така у світі сила!»

1952

ВИШЕНЬКА

Коли ламали суш пустинь,
Гриміли екскаватори,—
Писала ти в степу листи
Своїй старенькій матері.

Про землю мертво, неживу,
Вітрами злими стишену,
Що все взяли — блакить, траву...
І ти згадала вишеньку.

І засмутилася — ой страх! —
Десь мати на Подолії:
«Що жде дочку в отих степах,
Яка судилась доля їй?»

І мати сіла за листа,
Бо вже-то їй не спалося;
Світа надворі, не світа —
Що тільки не ввижалося!

І мати пише цілу ніч,
Склада рядки-каракулі,
Мов розмовляє віч-на-віч,
Схилилась і заплакала.

«У нас вода, яка вода —
Криниченька глибокая,—
А ти десь сушиш там літа,
Мов пташка одинокая.

У нас сади, які сади —
Цвітуть квітками пишними,—
Годилось здавна молодим
Стрічатися під вишнею.

У нас краї, які краї —
До сонця хмара горнеться,—
Тебе зустрінуть солов'ї,
Тебе зустрінуть горлиці.

Приїдь, приїдь, моя одна,
Невже я не докликуюся?
Вертає ластівка-весна,
Коли ж з тобою звидюся?»

І мати жде-пожде листа,
Все вигляда з віконечка...
Аж ось несе листа поштар,
Несе листа від донечки:

«У нас такі діла ідуть,
Матусю, моя матінко,
Тут і дуби уже ростуть,
І будуть тіні й затінки.

І посадили ми сади,
А лози — виноградарі,
Приїдь до мене, мамо, ти,—
Писала доня матері.—

Поглянеш, рідна, як зійшлись
Свої всі, наче дома ми,
І руки дружби подали,
Як Волга руки Донові».

Ти материнського листа
Порою ждала ранньою,
Та не несе листа поштар...
Іде із телеграмою!

Вода каналами текла,
Спинились екскаватори —
Назустріч ти летіла, йшла,
Назустріч рідній матері.

А мати, мати розцвіла!
Цілує доню:
 —...Лишенько,
Я всю дорогу берегла
Із ріднокраю вишеньку!

Я всю дорогу берегла.
Та десь пом'ялись парості...
Бува ж, і серед радості
Беруть за серце жалості!

Вода каналами текла,
А море ген за обрії!..
Й та вишня, кажуть, прийнялась,
Що мати здалеку везла,
З зеленої Подолії.

НАРОДУ РОСІЙСЬКОМУ

(Застольна)

Хай мовиться слово
Дзвінке, як ніколи,—
Нам пісню співати
У братньому колі.

Завітні є думи,
Казання народні —
Про подвиги ратні,
Діла благородні.

Як зріднено Волгу
Із Доном-рікою,
Ми здружені братньо
В єдино з Москвою.

І сонце, і зорі
Нам сяяти стали,
Коли ми в те коло
З народами стали.

Ми славимо мужність,
Ходу богатирську,
Народе великий,
Народе російський!

Чи заспіви миру,
Чи воен зав'юги,

Ми лине́м до тебе,
До брата і друга.

Ми зна́єм, чужинці
Наш край розтина́ли б,
Якби шляхи наші
Та різни́ми стали.

Ми зна́ємо, ниви
Взя́лися б журбою,
Ко́ли б нам не бу́ти
У спілці з тобою.

І сонце захма́рило б,
Висохли б рі́ки,
Ко́ли б ми не стали
З тобою наві́ки.

Ми сла́вимо мужні́сть,
Ходу бога́тирську,
Наро́де вели́кий,
Наро́де ро́сійський!

Це ж ти допо́міг нам
Всі землі зібрати,
Наро́д воєди́но —
Дніпро і Карпати.

Це ж ти допо́міг нам
Сі́м'ю об'єднати,
Вели́кий і сла́вний
Ро́сійський наш брата́!

У рабстві тяжко́му
Нас панство гні́тило,

Подав ти нам руку —
І стільки в нас сили!

Те бачили гори,
Те слухали ниви,
Як йшли ми з тобою
В єдинім пориві.

Що спаяне в битвах,
Ніколи не рветься!
Велике те слово,
Що дружбою зветься!

Воно пробиває
І ворога стани,
Проказане гордо
Твоїми устами.

Летить над землею
За гори й кордони,
Співає луною
Кремлівського дзвону.

До серця народу
На всіх мовах мовить —
То лєнінське слово,
То Партії слово.

То Партії мудрість,
Що сонцем нам сяє,
Що ворога крушить,
А друзів єднає.

В щасливому колі
Ніхто нас не зборе,

Ми славимо братства
Життя неозоре!

Ми славимо дружбу,
Навічно храниму,
Ми славимо єдність,
Ніким не рушиму!

1954

ПЕРША ПОДОРОЖ ПИСЬМЕННИКІВ
НА ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ

(1939 рік)

Ще осінь ранняя була.
Ледь павутиння срібне слалось,
А серце в грудях поривалось,
Надія квітла і жила.

Тридцять дев'ятий давній рік,
Тебе літам не загасити:
Що зріло нарізно — навік
Вінками братства перевито.

Тоді ми річку перейшли,
Вузьку й зарослу, ледве видну...
І тут нас, жданих, обняли,
Як обнімають рідних рідні.

І я колись гукав:

«За Збруч!..»

Про день визвольний юно мріяв.
І ось йдемо. Карпатських круч
Захмарний овид даленіє...

Ми побували в Кременці
І на горішніх полонинах —
Поети, воїни, співці
Радянської України.

Навідали Каменяра,
І Нагуевичі, і Галич —
І скрізь нас кликала земля
В свою священну далеч.

А ще, де пагорбок німий
Коло Стефаника могили,
У коло братне стали ми
І голови схилили.

І він на схід, в наш край, дививсь
І ждав братів, як сонця сходу.
Хоч мучивсь як, та не схиливсь,
Віддав усе народу.

А потім ми серед людей
Поезії читали,
І чув я подихи дітей.
За нами промовляли

Уста їх: — Ленін, Ленін, світ...—
Неначе вірші в школі.
Тих оченят крізь далеч літ
Нам не забудь ніколи.

Дівчата квіти принесли
Ї від серця дарували —
Мов ті вогні квітки були —
Казали, в полі рвали!..

А як скінчили пізно ми
З людьми сердечну мову,
Дідусь похилий вийшов з тьми
І, попрохавши слова,

Нам про свої жалі повів,
Про хвилі океану,
Що ними довго, довго плив
У хмарну даль незнану:

— ...Америка взяла, як є,
Всю силу випила до краю,
Згубив здоров'я там своє,
Як вибрався,— й не знаю...

Чужу там скелю я лупав,
Панам скарби громадив,
Коли ж нажив собі горба,
То пан мене спровадив.

«Ну що ж, роцот»,— сказав мені
Він холодно і сухо.
Щось там лічив... Немов у сні,
Піднявся я, не слухав

Ні слів його, ні мови тих,
Що вже за мною стали
З надією в очах сумних,
(Роботи дожидали).

І я пішов... Що ще сказать?..—
Затихла горя мова,
Не верне лихо те назад
В краї ці барвінкові

Ніхто, ніхто, народе мій,
Розкутий із неволі!
В сім'ї щасливій, трудовій
Свою знайшов ти долю.

Весела юнь. Пісень луна...
Нема, немає пана!
І тінь та, чорна, навісна,
Пішла за океани.

Пора. Поети й читачі
Прощалися. Горіли зорі.
Ми поверталися вночі,
Крізь далі мріли гори.

Я не забув того, о ні!
Хоч вже пройшло багато весен,
А осінь та співа в мені
Про край Стефаника чудесний.

1954

Узбек, українець, вірменин, грузин —
Сім'я непорушно єдина!
Крізь літ голубий
новорічних сніжин
Лунає Кремля зореносного дзвін —
Дванадцята, друзі, година!

1954

ОБРАЗ ЙОГО

Нам риси ленінські привітні і ясні —
Як на малюнку їх не упізнати,
В металі литому, на тканим полотні,
В твердому камені, що з скелі взято.

Трудом натхненника-митця відбито їх,
І образ генія лишився поколінням,
Величним і живим серед людей живих,
Не маючи кінця, не відаючи тління.

Та все ж, яка б там сила не була
В творіннях тих, що серце полонили,
Ми кажемо, одна людина те дала,
В пориві гордому одна творила.

Але є в світі витвір образу його —
Рук не злічить, не вимірять натхнення!—
Бо то є витвір людства усього,
В якому ленінський горить вогонь.
І образу тому навічно

ЛЕНІН ймення.

1955

КОЛИ В ЗОРЯНИЙ ЧАС ЛИСТОПАДУ

Коли в зоряний час листопаду
Пролунає жовтневий салют,
Незабутню ми згадуем дату,
Що літа її в вічність несуть.

Що лунким і барвистим Сьогодні
Розіллється по селах й містах,
У походах, в ділах благородних
І в юнацьких веселих піснях.

Та крізь гомін походів, крізь далі,
Понад шум прапорів і колон
Ми пригадуем першого шквалу
Революції вічний вогонь.

І доноситься постріл «Аврори»
Від гранітного валу Неви,
Що луною за гори і море
Простір весь обійшов світовий.

І доноситься ленінське слово,
Дуже правдою, мудре й просте,
Що розвиднило далі грозові
І до щастя народи веде.

...Піднімають робочі й солдати —
Як палає й сьогодні воно! —
Зореве знамено Петрограда,
Пролетарських колон знамено.

Грози бур світових і негоди
Не затьмили проміння вогням —
Йти під прапором щастя й свободи
Голубими дорогами нам.

Під крилом золотої заграви,
Що сіятиме сонцем повік,—
Рік сімнадцятий — вічної слави,
Незабутнього подвигу рік.

1956

ПЕРЕКИДКА

*Активістам-комсомольцям
присвячую*

I

Хто сказав, що ми
«Ні к селу ні к городу»?
Ница душа!
Нас сьогодні дванадцять
Гордо
З міста в село вируша.
Нас сьогодні дванадцять
Куткових ¹
В сонні засульські кути —
Буде співать сільська комсомолія,
Буде!
Серце, не стукай — навіщо?
Сльози, матусю, не лий ти!
Син твій, учора малий ще,
Сьогодні в перекидку ² їде.

II

В село, в село!..
Кожному в руки мандат.

¹ Куткові — так ми називали активістів-агітаторів, уповноважених комсомольського осередку по глухих селах та хуторах. (Автор).

² Перекидка — одна із форм посилення масової роботи комсомолу, коли у відсталі райони посилалися активісти з більш міцних осередків, переважно міських. (Автор).

Що ж,
Нам прощатись — це факт.
Та як, осередок лишати як?
Він з мене, хлопця малого,
Виховав активіста завзятого.

Залишу братву мою любу —
Бувало,
На банди крізь синяву весен!
Дні комсомольські, зустрічі клубні,
Твори Леніна, Маркса, лекцій тези...

Як же того не згадати.
Нам, було, кажуть: «Хлоп'ята ви»,
А ми з Махном, куркульським
батьком,
Зустрічались в огнях степових!
...Та минуло.
Наші тепер. в осередку, всюди:
В армії, в артемівці¹ —
Молодняк науку зубрить —
Шлях даленіє і стелиться...
Кажуть нам старші:
«Добрий знак!»
Виросте з нас
Мільйонний робфак.
Сьогодні ж
Дванадцять
Із пленуму
На роботу в дванадцять кутів
Працюють поспішають

¹ Артемівка — так ми називали учбовий заклад, мрію багатьох комсомольців у двадцяті роки, Комуністичний університет імені С. Артема в м. Харкові. (Автор).

Ревно
В села окружні,
Далекі від міста, напевне.
Буде співать сільська комсомолія,
Буде!
Темряву, братці, розвернем!

III

З міста лунає заводів пісня,
В селах розмови про змичку¹:
«Дайте нам серце машинне,
Енергії більше зазичте...»
В тон комсомолить село:
«Дайте нам сили машинні!..»
...І пішло,
І пішло...

А моє серце,
Скажу я, віднині
Відвезене в місто, в окрком².
Там
На анкеті пером,
Літера в літеру (мов пропечатано)
Рукою більшовика:
«Рекомендую до партії.
Іван Крупчатка».
— То ж більшовик, то ж партієць! —
Кожен вам скаже в окрузі,
Значить, маю якусь я міць,
Значить, труднощів гори здужаю.

¹ Змичка — тут в розумінні гасла — змичка міста з селом.

² Окрком — окружний комітет Комуністичної партії (адміністративний поділ у 1923 році). (Автор).

Цю думку в собі сную,
Думку цю я в пісню вкладаю —
Знаю, я — активіст,
Знаю,
Радіє вся братва!
Серце дарма тоді билосся,
Матінки сльози дарма ті —
Син її,
Вчора малий ще,
Сьогодні
Юнак-агітатор.

IV

Від села мого рідного — двісті,
Від міста-округи — сто,
Дівчата ходять в намисті
Та ерусалимських хрестиках.
Комсомол на ладан дише,
Та й яка політична робота —
Із сотні один листа напише,
Храм божий — куркульські турботи.
Ще коли партизанів Огій,
Повстала й Глухівка на пана —
Це й усе з реводій —
Часом минувшини тανε.
А потім Махно тут бував,
Різні Янголи, різні бандити...
Ось тоді комсомол працював!
(Спати доводилось в житі).
Дівчина, кажуть, в активі була,
Хто не згадає — затужить...
Тут розстріляли її край села
В холод великий, у стужу.
Білі кругом сніговиці мели,

Тужної пісні співали,
З реготом-гуком бандити пішли,
Чути було, як гукали:
«За комсомол це, за комнезам,
Всім за комунію буде —
Ще нагуляється наш обрізан!..¹»
Справді — село не забуде.
Був за секретаря потім юнак —
Хлопець упертий, завзятий,—
В доброму ділі — хвалить усяк,
Тільки ж, бач, знань малувато.
Вчиться поїхав, іноді лист
З Харкова пошта приносить.
Був комсомолец — вже комуніст.
Пише, приїде під осінь.

V

Я прибув.
Й серце мое розколалося.
Далі ясні, сонцесяйні!
Праця сама отут проситься.
Взятись до діла негайно ж!
Гей, юнаки,
Читайте об'яву —
Збори сьогодні юнацькі!
Ми попрацюємо з вами на славу,
Щастя не в долі батрацькій.
Сходились хлопці,
Часом й дівчата,
Кожному є що робити —
Треба он, скажем,

¹ Обрізан, або обріз — рушниця з вкороченим стволом.

Неписьменних навчати,
Хату-читальню відкрити.
Теж і куркуль не здається, лютує,
Як його в біса приборкать?
Що із землею, що інде дармує,
Теж нам подумать на зборах...
А далі...
Гуртків і пісень —
Юності радісна мова!
Нам світився кожен день —
Осередок підводився знову.

VI

Вечір і ранок...
Ранок і вечір...
В далях полинних отари овечі,
Далі
Осіяніми плакали слізьми,
А тут, біля клубу,
Вперто сперечались
Про три ознаки
Капіталізму
Сидір
З Іваном.
Сидір Іванові
Вперто доказував.
Хай!
Знаю, докаже,
Він не забуде, він те розкаже,
Як з його виробу пан, було, ласував.

А в клубі тісному
Лунають пісні,
Спогади нижуться

Чорною, давньою казкою,
З банти десь вторять
Ту казку півні...
Скажемо правду ми — ні!
З казки тут мало приказки —
Дні наступають, нового дні,
З нашої милості,
З нашої ласки.
Так хто ж сказав,
Що ми
«Ні к селу ні к городу»?
Скажемо прямо тому — балда!
Ми роботою
Горді, *
Ми —
Молоді комунари,
Нам
Не звикать до труда!

1924

ВІДСТУП

(Весна, 1918 рік)

Харцизьк... Харцизьк¹...
(татарських згуків збіг)...

Ще раз розсипле і збере
Ковші плачу, і словодріб пісень,
і туги біль, і сміх
На лінію в теплушки й виплюсне
на приазовський берег.

Останнім відвантаживсь Харків.
Давно пройшли Катернослав, Полтава...
Давно на лінії Лубни, Мерефа, Валки...
Що не вагон із України — серцю вдари!

І гулом оддає Донбас.
В степах здригаються доісторичні терикони.
Вогні то здіймуться,
то раптом гаснуть, гаснуть...
Ніч лезом холоду торкає скроні.
Найдужчим опертям Луганськ:
Загони всі в бою, фортецями мости.
Гармати. Вибухи. Застави. Крах...
Знесилення, і смерть, і відступи живих.

¹ Харцизьк — одна з залізничних станцій в Донбасі в напрямі відступу червоногвардійських загонів та радянських і партійних установ Радянської України весною 1918 року.

Змагалась Юзовка — пропала й вість,
До штабу не дійшло звідомлень —
Живі чи полягли?.. Де б'ється шість
Озброєних гвинтівками загонів?

...В станційній клітці телеграми бій.
По лінії, по лінії — депеша з штабу:
фронт — відступа — Ясенувата — лінія —
патрони —
панцерник —

Антонов¹ — крапка.

Здається, перша повесні гроза.
Десь креслить обрії гарматний блиск.
Хтось виклика:
— Харцизьк, Харцизьк, Харцизьк...

Весніє лист, іздатний вже на трепет.
Станційної тополі шум. На колії
Два місяці. Чотири кути вагонного вікна.
Перетомилось серце болями.
І знов одна...

..
Попід вікном щоразу шум
Приносять і відносять ешелони,
Від похідного казанка до муштрових
риштунків —
Мов з моря шумів — повно, повно...

І знов —
суглоби ніг, мов паралітик, поволік
По колії розбитий потяг...
Вагони стрічкою в вікні

¹ Антонов-Овсієнко В. О. — командуючий Українським фронтом в часи громадянської війни.

Знайомі образи несуть,
і скла холодного вже дотик
Торкає серця перебії.
Одних вела з-під Бахмача на Ромодан...
Ті вирушали із Охтирки в бій...
...Здається, харківців чота?
Всі з України, з України...
(До вагона входить Артем¹):
— Тут Ївга Бош?²
— А, так. Я ось. (Купе. Знайомий голос).
Пробач, прихворіла. Дурна та хворість
Дурного серця. Навіщо це здалось?..
Сам знаєш, біля діла треба бути,
Коли бої навколо йдуть.
А тут — дурної мікстури флакон
З якоїсь повітової аптеки,
Режим і череп повен глупства,
Лежи і слухай хмарний клекіт,
Байдужий до тривоги,
до намірів людства...

— Товаришу Артем,
скажи докладно ти,
Де уряд?
— В Таганрозі.
— Що маєте робить?
— Затонський, Косіор³ вже там?
— З якої сторони почать,
щоб ворога розбить?

¹ Артем (Сергеев Ф. А.) — видатний партійний працівник, один з активних учасників встановлення Радянської влади на Україні.

² Бош Є. Б. — діяч більшовицької партії.

³ Затонський В. П., Косіор С. В. — видатні партійні та радянські діячі з перших днів боротьби за встановлення Радянської влади на Україні.

Чому не чуть Москви?
Невже затихло все на Бресті?
— Я знаю, злам ще не настав,
І ми в бою, не під арештом,
та все ж...—
І Ївга підвелась.
О серце — скло,
Гарматним трепетом в бою поколоте...

Артем настирливість впізнав, холодну
впертість,
І за очами туги війнули далі молоді.
А р т е м: — Зажди і не хвилюйся.
Партійця хворе серце лікує боротьба.
Я розповім тобі про все,
але не жди трагедій.
Було це так. Одна доба:
Ми захищались за Луганськом
І, щоб відбити зайвий час
(Вогні покраяли Донбас),
Резервні кинули останки —
Все, що було,
до бою кинув клас.

Тим часом залізничний реманент,
Машин навал та бойові припаси
Під кулеметний спів й гарматний рев
Луганськ вантажив і вантажив.

В труді беззмінному, важкім
Стояли стомлені шахтарки,
Бажанням з'єднані одним —
Й патрона не лишити даром.

А з ними діти і старі —
Хто тільки міг до праці стати.

«Ми,— хлопчик каже,— не малі,
Червоноармійці ми, солдати...»

Хто скаже: «Крапка — боротьба...»
Дивізіям своїм хай вірить кайзер!
Донбас живе, змагається Донбас,
Тим Рурові даруючи свій мавзер.

Ми відступили з України —
Лишили й Слобожанщину, і степ,
Та ми для ворога лишили
Пороховища вибуховий склеп.—
Артем підвівсь. В очах
вечірній літ вогнів
Евакуаційних ешелонів.
Десь рейок хрускіт. На лінії штабні
Ледь зупинялися вагони.

Гармат одноманітний дзвін
В степи одноманітно гухав.
...Із серцем хворим лежи і слухай...

Ввійшли штабні.
Знайомих Ївзі кілька лиць
Веде Антонов-Овсієнко —
Тут Петраков, тут Адамінц,
Гамарник тут, Іван Кліменко...¹

Тут члени уряду і штаб,
В дверях застигли ординарці...
Антонов стишивсь рухом, встав,
І в чуб пройшлись чотири пальці.

¹ Тут згадуються прізвища відомих і маловідомих працівників, партійних і радянських, в ті часи.

— ...Так,
 проведем нараду тут
За участю народних комісарів,
Все зважити, все передбачить треба нам,
Боїв наступних врахувать удари.

Нас, безперечно, стисли в кут,
Тили в степи, що за Ростов, непевні,
Встає Вандея¹ на Дону,
І вісімнадцята весна
 нам з'ятрює куркульства зерна.
Пройти дороги, відступить в строю
І зброї взятої до рук не скласти,
Лишаючи Україну, вивести в бою,
Готову завжди знов у наступ.

І перед Бош пунктиром рік, доріг
Розкрилась карта України...
Пройшли Волинь і Полтавщину,
Одесу, Харків, Кривий Ріг...

Там гайдамацькі ар'єргарди²
Уже смакують на почин
Жовтоблакить смачних рідин,
Сорокаградусність півкварти.
На понімечених стежках
Шляхи в історію торують —

¹ В а н д е я — французька провінція, в якій в часи буржуазної революції сталися контрреволюційні виступи селянства. Під цим словом розуміється контрреволюційне повстання куркульства на Дону.

² Г а й д а м а ц ь к і ч а с т и н и — контрреволюційні націоналістичні загони, створені німецьким командуванням та українськими буржуазними націоналістами для боротьби з Радянською владою на Україні.

То незаможника катують,
То вішають робітника.

.

Антонов біля карти. Жест —
І паличка торкнулась карти:
Харцизьк, Бахмут... а далі — хрест —
Немає на радянській карті.

Обороняти нам іще
Маленьку частку — пів-Донбасу,
А там Ростов і Сальський степ...
Навколо будуть наші і не наші.

І Овсієнко змовк: розмови скорі,
Коли для дій лише хвилини,—
Кому дано в часи суворі
Співати «люлі» до дитини!..

Кілька підводиться нахилених голів,
Встає один, що скраю біля стінки,
Почав суворо десь з басів,
А вигукнув альтово, дзвінко:

— ...Сюди нам скоро не вертать,
Навіщо ж ворогу лишати
Все те, що може ворог скористать?..
Мої поради — воду в шахти,
Мости зірвать... Й гвинта в Донбасі
не лишати...

.

І кілька стомлених облич
На те хитнули, певне, згоду.
Здається, так.

І крити нічим...
...Думки, думки в сумному льоті.

І Ївга бачить — зблід Артем.
Суворість погляду, та ожило обличчя.
Ось він підводиться, в очах її росте —
Хоробрий ватажок загонів робітничих.

— Рішуче проти. я —
Як комісар, як робітник і як партієць!—
Відступить армія, та здійме знов
шахтар
Своїх загонів міць гвардійську.

Ми залишаємо Донбас,
Як всю лишили Україну,
Але одні в строю, полки луганські,
А другі, теж полки, біля машини...

Лишать не воду — зброю в шахтах,
А рушить хто — вогнем на місці,
Зламати, вирвати без жалю
Панічні крики анархіста.

Артем замовк.
Ще раз вечірній літ огнів
Розсипав по блакиті зорі —
Донецький вечір пламенів
І притухав в листах вокзальної тополі.
— Я слово надаю товарищі...
(І бачить Ївга Бош —
До неї зверта зір Антонов).
Товаришка перевтомилася, прихворіла,
І турбувать її не гоже,
Але що ж...

Йде боротьба — і скрута неминуча...
Народний комісар, товариш, воїн,

Потрібна нам звитяжця мова,
Коли стиска нас битв обруч.

Підводиться з-за столу Івга Бош.
Літа свої поклали смуги,
Лице покраявши, як множення
Поразок, змаги і напруги.
І очі заясніли знов,
І серце знов без перебоїв б'ється...
— Кому поразкою здається
Наш відступ? Хто зборов

Той клас, що лиш встає,
Що лиш виважується в силі?
Кого ж там відступи стомили,
Кого?.. Й такі, виходить, є...

Але вогонь іще не гас
Революційного Донбасу —
І не погасне, ні, Донбас!..
Лиш зброї треба, зброї класу.

І ми лишаємо отут,
Коло станка, в глухім забої,
Заряди сили грозивої,
Що нам ще весни принесуть...

Кому ж не віриться —
Ми з двох ударимо кінців —
Злютовані полки з Росії
І з України повстанці.

Нам відступу лягла дорога,
Снаряда вибух далі рве...
Справляє ворог перемогу...
Та революція живе!..

· · · · ·
За вікнами вагона ніч
Ішла, покраяна вогнями.
На полустанках передмість
Йшли рукопашні з ворогами.
Окремі чоти відступали,
Окремі смертно полягали,
І хоч хоробро захищались,
Та чулось скрізь:

«Патронів мало».

Голоси за вікном:

- За владу Рад!..
- Вперед!.. Вперед!..
- За революцію вперед!..

· · · · ·
О серце, серце... Кулемет...
І знову серце. Кулемет...

Робити підсумків командувач не став
В ці навантажені хвилини.
Питань нема. Пора. Світа.
— Всім комуністам по частинах!

Здіймавсь гармат все дужчий спів,
Пісень ворожого походу...
Ще раз, ще раз Донбас вогнив,
Донбас мов серце променив
На прапорах безсмертних санкюлотів.

Далеко слалися степи,
Дзвеніла тужно вдаль дорога...
Імла туманила горби...
Вставав радянський Таганрог.

З М І С Т

Павло Усенко. <i>Вступна стаття Івана Бойчака</i>	5
«Молодість, ти хороша»	31

ПОЕЗІЇ. ПОЕМИ.

Наша робота	35
Весняне	36
«Мою душу з шостої борозни...»	37
Осінь моя	38
За гуркотом	40
Минуло	41
Дівоча	43
Осінь комсомольська	45
Розлука	47
Ідуть	49
Молот	51
З дитячих пісень	53
Фабричні	54
Енгелева пісня	56
Юнацький день	58
Бойова, в похід!	61
Передкомунівська	63
Оріль-ріка	65
21 січня 1924 року	67
Зореслави	69
«Навкруги край-луги»	70
Заспів	71
Романтика часу	72
Трамвайна	74
Слово в дискусії. Поетам	76
Лист	78

Килими	79
Вже осені чарівний стиль	80
Настрої	81
Сонцестан	83
Пісенька	85
Дніпрельстанівська	86
П'ятнадцять	87
Прикордонна	89
Комсомол	91
Рейд червоної кінноти на Фатез-Понирі	93
Коло труни Кірова	97
Доба в Сочі	99
Пісня про Сорок п'яту	103
Пісня про полкового коваля	105
Вгорі Кордільєри	107
«—На забудь лиши мені левкої...»	109
Про Нові Санжари та славного ватажка-путі- ловця	110
Лимарівна	115
Молдавська пісенька	117
Серце поета	119
Ти б шуміла	121
Палає Іспанія	123
Ідуть до нас з-за кордону	124
Місяцю червню	125
Урожаю день	126
Слава тим, що полягли	127
Дніпровська	128
Гей, по нашому Підгір'ю	130
Під зорі Кремля	132
Ми пощади не дамо!	134
Клянись	136
За Україну	137
Пісня київських ополченців	141
Слави знамено	143
Синам Харкова	145
У широкім полі гинучи	147
Попіл	149
«Ой, німчики та й не молотники...»	152
Прощання	153
В неволю	155
Бій	157
Її голос ти чуй	159
На сході сонця	161

Іскри кованої криці	162
Про славного кулеметника Миколу Позднякова та його вірного друга Ляшенка	164
Напровесні	169
«Картино-вишня...»	170
З фронтових пісень-веснянок	172
В хмарен час	173
Чи росою зоревою	175
Юним, молодим	176
Комсомолові Україні	177
«Яснозоре, неозоре...»	179
Киеву	180
Недовиштитий узор	182
Дівоча	185
Волгоградська	187
Під городом під Харковом	189
«І жоржини, і рожі, і кров...»	191
«Не сказать всього, що пригадав...»	192
Партизанська	194
Дівчині-сусідці	196
Перед атакою	199
Юним	201
Двоє друзів	203
Чи загину, чи вернуся	205
«Уже полишили і Дон...»	206
Мальви	207
Гвоздики	210
«В чужоземнім краю...»	211
Зброї	212
Після перемоги	214
Казка цієї зими	215
Могила	221
Молодість	223
Пісня молоді Західної України	225
Я знав Донбас	227
Напровесні	230
Сніжинки лапаті і ніжні	231
Мала Москва	232
Шляхи балканські	236
Ми чули зброї ляск	238
Матері	240
Вогник-мак	241
Дві сили	243
Комсомольцю	245

Колгоспний огир	247
Дорога	250
На лісосмузі, Б'ються кібці в бересток	253
На лісосмузі, Гроза	254
Про Марка Озерного	257
Кував коваль залізо	259
Дніпродзержинська акація	262
Нема мені ліпшого краю	264
Не ремесло мені війна	266
Атлантика шумить	267
Лізетт підписує відозву	270
Хай холодні, хай суворі	271
Уже рілля	273
«—Добрий ранок! — чути з долу»	274
Пісня-танок	275
Гірський Тікич	277
Мінгечаур	279
На виноградниках	281
Моя весна	283
Про майстра синові	284
Дівчині	285
На морі Цимлянському	286
Під чорними бурями	287
Про матір-героїню	288
На степах волго-донських	290
Про лейтенанта Рубена	292
Буде...	293
Біля могили воїна	294
Є така у світі сила	296
Вишенька	299
Народу російському	302
Перша подорож письменників на західні землі	306
Тост	310
Образ його	312
Коли в зоряний час листопаду	313
Перекидка	315
Відступ	322

ПАВЕЛ МАТВЕЕВИЧ УСЕНКО

Сочинения в двух томах

Том первый

(На украинском языке)

*

Редактор *Ф. С. Бойко*

Художник *А. Ф. Пономаренко*

Художній редактор *В. В. Машков*

Технічний редактор *Є. А. Зіскіндер*

Коректори *С. Л. Коба, З. М. Коваль*

*

БФ 02032. Здано на виробництво 17/XI 1962 р.
Підписано до друку 31/1 1963 р.
Формат паперу 70×90^{1/32}. Фізичн. друк. арк. 10,5.
Умовн. друк. арк. 12,285. Обліково-видавн.
арк. 10,163.
Ціна 66 коп. Замовл. 319. Тираж 5000.

*

Держлітвидав України
Київ, Володимирська, 42.

*

Книжкова ф-ка «Жовтень»
Головполіграфвидаву Міністерства
культури УРСР,
Київ, Артема, 23.

ПАВЛО
УСЕНКО

1

Сторона

ДЕРЖАВНИЙ ЗАВ. УКРАЇНИ